

Núm. 839

FEBRER 2002

4 €

MUNTANYA

Aquestes dues guies enriqueixen el coneixement que es té d'uns territoris amb una llarga tradició excursionista. La vall de Núria i el massís del Canigó esdevenen a l'hivern paratges curulls de neus verges que faran fruir tot muntanyenc desitjós d'aventurar-se a recorre'ls amb esquís. De la mà de dos bons coneixedors del terreny, anireu descobrint, mentre obriu traça, un món de possibilitats: els refugis, alguns força nous; recorreguts inèdits; travessies que no oblidareu; amanit tot amb unes bones dosis d'informació sobre l'anàlisi de la neu i el risc d'allaus. Tot plegat forma una eina valuosa que permetrà planificar amb antelació les vostres sortides d'una manera més segura i eficaç.

COL·LECCIÓ
GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

LA VALL DE NÚRIA BALANDRAU-TAGA-PUIGLLANÇADA (EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTserrat

MIDA NATURAL

COL·LECCIÓ
GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

EL MASSÍS DEL CANIGÓ CARANÇÀ-MENTET-COSTABONA (EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTserrat

NOVETAT

**Les
trobareu
a les
llibreries
del ram.**

Redacció, administració i publicitat:
Paradís, 10 pral. E-08002 Barcelona,
tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08,
adreça electrònica: cec@cec-centre.org
web: www.cec-centre.org

Director: Josep Nuet i Badia,
adreça electrònica: nuet@arrakis.es
Secretari: Joaquim Bordons
Consell de redacció: Francesc Beato,
Joaquim Bordons, Daniel Brugaroles,
Francesc X. Gregori, Josep M. Panareda,
Miquel Rafa, Josep M. Sala
Corrector lingüístic:
Eulàlia Nuet i Badia
Cartògraf i dibuixant:
Armand Ballart
Dissenyador i maquetador:
Josep Nuet i Badia
Publicitat: Adolf Garcia, Exclusives
Publicitàries, tel. i fax. 93-237 95 01
Fotocomposició: PC Gràfic,
adreça electrònica: pcgrafic@arrakis.es
Fotomecànica: Sorrosal, SA.
Impressió: IMGESA, Alarcón, 138.
08930 Sant Adrià de Besòs

Dipòsit legal: B. 545 - 1958
ISSN: 0212 - 2111

Preu d'aquest exemplar: 4 €
(IVA inclòs)

Preu de la subscripció anual: 22 €
(IVA inclòs) (sis exemplars).

A l'estranger: 32 €

Comanda de números endarrerits a
la redacció de la revista.

La revista MUNTANYA és membre de

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

Els articles publicats a MUNTANYA
expressen l'opinió dels seus autors.
La revista MUNTANYA, editada pel
Centre Excursionista de Catalunya es
publica sense cap finalitat lucrativa.
El copyright dels articles, tant de la part
literària com de les il·lustracions, és
 propietat dels autors respectius. Per
tant, és absolutament prohibit la
reproducció total o parcial, per
qualsevol sistema, dels articles de la
revista MUNTANYA sense permís escrit
 dels propietaris del copyright.

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

Entitat declarada d'utilitat pública

Any CXXVI, Vol. 106, Núm. 839, febrer 2002

Portada: Pujant al Montorroio amb el Montseny de Pallars al fons. Foto: Francesc Xavier Gregori i Pons.	
Editorial: En els aniversaris de Gaudí i Verdaguer	2
Jaume Almera i la descoberta del paisatge de muntanya, per Francesc Roma i Casanovas	3
Vint-i-cinc anys dels Aplecs Excursionistes dels Països Catalans, per Francesc Beato i Vicens	7
Monteixo - Norís. Una visita amb esquís, per Lluís Roca	12
L'estatge muntà, una aproximació fitogeogràfica, per Romà Rigol	15
Volta al massís dels Tres Senhors (Arieja), i 2, per Joan Puras i Rexach / Martí Puras i Rexach	23
2001, l'any de l'excursionisme científic, per August Bernat i Constantí	31
Les muntanyes de Petra. Un viatge per Jordània i Palestina, per Joan Mundet i Bellavista	33
Vies d'escalada, a cura d'Armand Ballart	36
Notícies, llibres & mapes	38

Normes de publicació de MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin inèdits i escrits correctament en català, en suport magnètic (disquet) amb indicació del programa i versió o en el seu defecte a màquina. Se'n presentarà una còpia en paper a doble espai en fulls de mida DIN A4, deixant uns marges d'un parell de centímetres.

Els articles, d'un màxim de sis fulls, negociables, aniran encapçalats pel títol que l'autor proposa i portaran a continuació el nom dels autors. No portaran notes a peu de pàgina.

Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part,

precedits d'un número que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent.

Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu el subratllat en els textos que vulgueu publicar. Tampoc no utilitzeu codificacions ni lletres diferents en els arxius informàtics.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc, també els podeu aportar en format digital (disquet), preferiblement fets en Corel Draw o Illustrator.

Les fotografies, en nombre de sis a dotze per article, en diapositives, còpies de paper color o blanc i negre brillant, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

En els aniversaris de Gaudí i Verdaguer

Aquest any coincideixen dos aniversaris de dos socis il·lustres del Centre Excursionista de Catalunya: els cent cinquanta anys del naixement d'Antoni Gaudí i Cornet, i els cent anys de la mort de mossèn Jacint Verdaguer i Santaló, dos grans personatges de la Catalunya contemporània, dos catalans universals. L'un, arquitecte genial, l'altre, el poeta capdavanter de la Renaixença.

La societat catalana s'afanya a dedicar-los multitud d'homenatges i actes en la seva memòria. L'any 2002 ha estat declarat l'Any Internacional Gaudí, i els ajuntaments de Barcelona i Folgueroles organitzen amb el suport d'un nombrós grup d'institucions i entitats, exposicions, conferències, edició de publicacions per a recordar Jacint Verdaguer.

El Centre Excursionista de Catalunya també s'afegeix en aquest homenatge amb una sèrie d'actes que al llarg d'aquest any aniran recordant la vinculació de la nostra entitat amb aquests grans personatges que amb la seva extraordinària aportació han honorat tot un país.

La relació de Gaudí i Verdaguer amb el Centre Excursionista de Catalunya no fou pas esporàdica, tant l'un com l'altre durant una sèrie d'anys hi tingueren una relació constant i destacada.

Antoni Gaudí ingressà com a soci l'any 1879, quan tenia vint-i-set anys, el seu avalador va ser ni més ni menys que Cèsar August Torres. Al llarg de deu anys participà en la vida social i en excursions,

es cuidà del museu de l'associació, sota el seu guiatge els socis del Centre visitaren diverses vegades les obres de la Sagrada Família i durant dos anys formà part de la junta directiva.

Mossèn Jacint Verdaguer fou admès com a soci el 1878, quan l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques tan sols tenia dos anys d'existència, i sempre se sentí estretament vinculat a la nostra entitat, on participà en diverses vetllades poeticoliteràries, declamant en primícia per als seus amics de l'Associació els seus versos, com «l'Heura», poesia que dedicà als excursionistes. El 1884 a la sala d'actes llegí l'única conferència pública que va fer Verdaguer al llarg de la seva vida, en la qual parlà de l'excursió que havia fet per l'Alt Pallars. En aquells anys mossèn Jacint Verdaguer era un dels millors coneixedors de la serralada pirinenca: hi havia efectuat una sèrie d'excursions sistemàtiques des del Canigó fins a la Maladeta, pujant a molts dels seus cims i visitant les seves valls i pobles amb el propòsit de documentar-se per escriure un dels seus grans poemes, *Canigó*. Cèsar August Torres, amb el qual havia anat d'excursió, deia de mossèn Cinto que era un místic apocat. Era un home que, quan anava d'excursió mai no deia paraula i solament observava el paisatge, però tenia una gran il·lusió a fer sentir els seus treballs, un cop llestos, entre els socis amics del Centre Excursionista de Catalunya. De la nostra entitat, en deia «el nostre casal» i afirmava que allí li semblava talment que estava a casa seva.

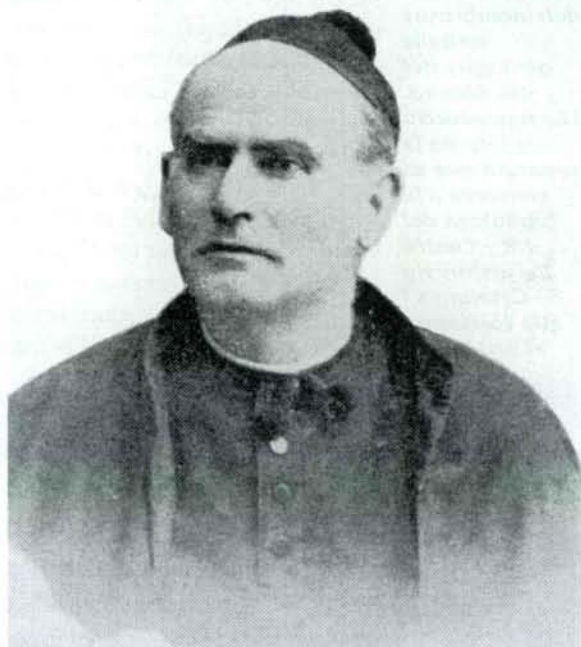
Una entitat com la nostra s'honora d'haver tingut entre els seus socis homes de la categoria d'aquests dos grans personatges i una llarguíssima llista d'homes i dones que han destacat en els diversos camps de les arts, la ciència, la tècnica, la cultura, però també s'honora d'haver comptat amb noms molt destacats en els esports a muntanya, com és el cas de Ramon Arabia i Rodons, un dels homes que més va fer per introduir a casa nostra l'alpinisme europeu en els primers anys de l'excursionisme (també aquest any en fa cent de la seva mort), o de Cèsar August Torres i Ferreri, un dels més destacats excursionistes que ha tingut aquest país, que coincideix en el cent cinquanta anys del seu naixement, i també de Josep Iglésies i Fort, el geògraf i historiador de l'excursionisme català, que enguany hauria complert cent anys.

Això forçosament ens obliga a reflexionar, perquè el nostre protagonisme dins de la societat catalana ha estat d'una gran transcendència, pel que han representat alguns dels nostres socis per al nostre país. En l'actualitat i en el futur tenim el deure de mantenir aquest prestigi i de vetllar per continuar sent un punt de referència dins de la societat. La nostra veu ha de seguir ocupant un lloc preferent, com sempre ha fet. És per això que cal estar presents i ser capdavanter d'iniciatives dins de l'àmbit cultural i esportiu que continuïn donant prestigi a la nostra entitat i a l'excursionisme, com en aquest any es farà en els homenatges a Antoni Gaudí i mossèn Jacint Verdaguer.

Jaume Almera i la descoberta del paisatge de muntanya

Francesc Roma i Casanovas

En aquest treball s'intenta saber com i quan, a Catalunya, es van començar a «mirar» les muntanyes com a coses belles, agradables, amenes, alegres, etc., a partir de l'estudi de l'obra d'un personatge, en aquest cas del canonge Jaume Almera.

D'entrada, posem-nos d'acord: en aquest article *paisatge* voldrà dir un tipus de relació amb el medi ambient, en la qual la natura és vista com una cosa agradable, amena, alegre, bella... Des d'aquest punt de partida, el que voldríem saber és com i quan, a Catalunya, es van començar a «mirar» les muntanyes com a coses belles, agradables, amenes, alegres, etc. Respondre aquesta pregunta en l'espai d'un article és gairebé impossible. En canvi, plantejar el mateix tema a partir de l'exemple d'un únic personatge, a més de factible, és molt interessant.

Per fer-ho he triat la figura de Jaume Almera i Comas (1845-1919). Geòleg i eclesiàstic, Jaume Almera va ser membre de les societats geològiques més prestigioses de la seva època, president de l'Acadèmia de Ciències i Arts i fundador del Museu de Geognòsia i Paleontologia del Seminari de Barcelona. Dins del món excursionista, Almera va ser soci de l'Associació d'Excursions Catalana i, en el terreny més científic, l'hem de considerar el mestre de l'insigne espeleòleg Norbert Font i Sagué.

La por de la muntanya

Però en aquest article ens interessa parlar d'ell perquè, a més de

tot això, Almera va ser una de les primeres veus que donaren a conèixer el Montseny, Montserrat o la vall de Núria i que convidaren a conquerir-los. Amb ell es començava a trencar una mirada secular per a la qual les muntanyes eren perilloses o desagradables: l'any 1783, Bernat Espinalt, escriptor il·lustrat nascut a Santpedor, havia escrit que Caldes de Montbui estava situada «en una hermosa vega, aunque rodeada de montañas» (*Atlante español*, pàg. 108). La mateixa idea es desprèn dels viatges de Rafael d'Amat, el baró de Maldà: parlant de Capellades no diu

sinó que «no obstant de ser desert aquell terreno, és alegre per las montas hortalas y agua corrent, no obstant la proximitat de las montanyas» (*Viatge a Maldà i anada a Montserrat*, pàg. 144). Un altre exemple es troba en el diccionari de Pascual Madoz quan parla d'Igualada i es refereix a una «agradable campiña, á pesar de las escarpadas montañas que cruzan el país».

Més endavant, ja a final del segle XIX, Josep Aladern, en la seva visita a Andorra, diu que «mira cap allà hont vulgas, no veus mes que montanyas que se t'oposan al pas, y un se n'entomaria si no li assegurés

A dalt, un retrat del canonge Jaume Almera, en plena maduresa.

A baix, un petit fragment del mapa geològic del pla de Barcelona, a escala 1:40.000, que va fer conjuntament amb el cartògraf Eduard Brossa.

Portada d'un dels nombrosos treballs geològics del Dr. Almera. La reproducció és feta de la separata que es conserva a la biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya i que correspon al seu llegat.

El Dr. Almera, el tercer començant per l'esquerra, assegut, al costat del bisbe Joan Laguarda, amb bastó, en una fotografia amb el claustre del Seminari de Barcelona, el curs 1912-1913.

lo riu un pas franch» (Cartas andorranas, pàg. 27). En aquest context no és gens comprensible que Francesc Maspons i Labrós, que fou president del Centre Excursionista de Catalunya, arribés al que qualifica d'alta muntanya (a Sant Jaume de Frontanyà) i la trobés trista: «En la muntanya ja canvia tot d'aspecte: les masies ja no són blanques ni vistoses com en les altres comarques, la vall és estreta, la vista poca, tot ja és més trist [,] fins lo terror li acompanya» (F. Maspons i Labrós: «Excursió a Sant Jaume de Frontanyà». BCEC, 18, juliol-setembre 1895.)

I què no direm d'un altre excursionista de renom, Jacint Verdaguer —que ascendí a la Maladeta, la pica d'Estat i altres cims pirinencs—, quan des del cim del Montcalm (agost de 1883) anotava en el seu quadern de notes que aquell espectacle era trist?: «L'espectacle és trist: rocas blanques fereixen la vista per totes bandes, clapejades de congestes més blanques encara» (Excursions i viatges, vol. 3, pàg. 241).

En el mateix sentit, un altre excursionista famós, Artur Osona, parlava de Saldes, als peus del Pedraforca, dient que es trobava «penjat en la vessant més aspra del Pedraforca, que sembla que amanaça esclafar-lo, y situat com està en una estreta vall, no pas gens alegre» (Excursió a Berga, Bescaran, Andorra. Barcelona, 1898, pàg. 14).

A la recerca del paisatge

Com aquests autors, la majoria dels seus coetanis considerava que l'alta muntanya era perillosa o, si més no, que no s'hi podia trobar cap plaer. No ens estranyi, doncs, que no en parlin d'una manera paisatgística perquè, fins al darrer quart del segle XIX, només quatre excèntrics, encara força malvistos per l'opinió pública, es delien per escalar muntanyes (recordem el paper de Jaume Massó i els germans Garcia Vilamala al capdavant de la Secció Topogràfica-Pintoresca de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques).

En tot aquest context, alguns dels excursionistes més importants del moment donaven a conèixer una nova imatge de les nostres muntanyes. Amb ells, la muntanya esdevenia bella i agradable o, com hem definit més amunt, un veritable paisatge. Entre aquests excursionistes hi havia alguns dels que acabo d'esmentar, com ara Verdaguer, Maspons o Osona. El cas d'Osona és molt important, pel que fa al Montseny, perquè entre ell i Almera van contribuir a fer-lo més present per als habitants de les grans ciutats catalanes.

Si en aquest article em centro especialment en Almera és pel fet que es tracta d'un dels primers autors catalans a utilitzar el mot *paisatge* per a parlar d'un indret natu-

ral. Si fem cas del diccionari Alcover-Moll, en la literatura catalana el mot *paisatge* hauria estat utilitzat per primera vegada per Jaume Massó l'any 1896. De fet, en un altre lloc he demostrat que hi ha aparicions anteriors, la més antiga de les quals es remunta a l'any 1872 i fou escrita per Pere Alsius i Torrent. Tampoc no hauríem d'oblidar els autors catalans que escrivi- en en castellà, com, per exemple, Gaietà Cornet i Mas, que ja l'any 1854 donava com a motiu per a agafar el tren de la línia de Granollers «admirar el bello paisaje cuya vista roban las colinas que en forma de anfiteatro rodean á Barcelona» (Guia del viajero por el ferro-carril del Norte seccion de Barcelona á Granollers, pàg. 13).

El paper de Jaume Almera

És en aquest context que s'inscriu la figura de Jaume Almera: l'any 1882 fa servir el mot *paisatge* i justament en el sentit que a nosaltres ens interessa. En la seva *Historia geológica de la Vall de Núria*, escriu que, pujant cap a Núria, «se disfruta de paisajes á qual mes imponentes é interesantes, no sols baix lo punt de vista geográfico ó físich, sino també baix lo geológico» (pàg. 8). De fet, en els escrits de Jaume Almera es troba una barreja entre l'admiració del turista i l'interès del geòleg, en la qual volem aprofundir. D'aquesta manera, un cop a Núria, recomana al visitant que «pera disfrutar de panoramas hermosos, extensos y variats, mes que pujar al cim de Puigmal, fes una excursió áls estanys de Carançà, ó á lo menos fins en vista d'ells» (pàg. 16). Per a Almera, els plegaments, les ondulacions, les denudacions i els altres efectes geològics de la zona fan interessant aquesta excursió, però no tan sols és el seu esperit científic el que el condueix a Carançà, sinó especialment el seu sentiment estètic.

Això es veu molt clarament en el seu treball sobre el Montseny, especialment quan diu que «Algo se ha dicho, sobre todo muy recientemente, de esta elevada montaña, mas no han llegado todavía, por desgracia, á ser patrimonio del

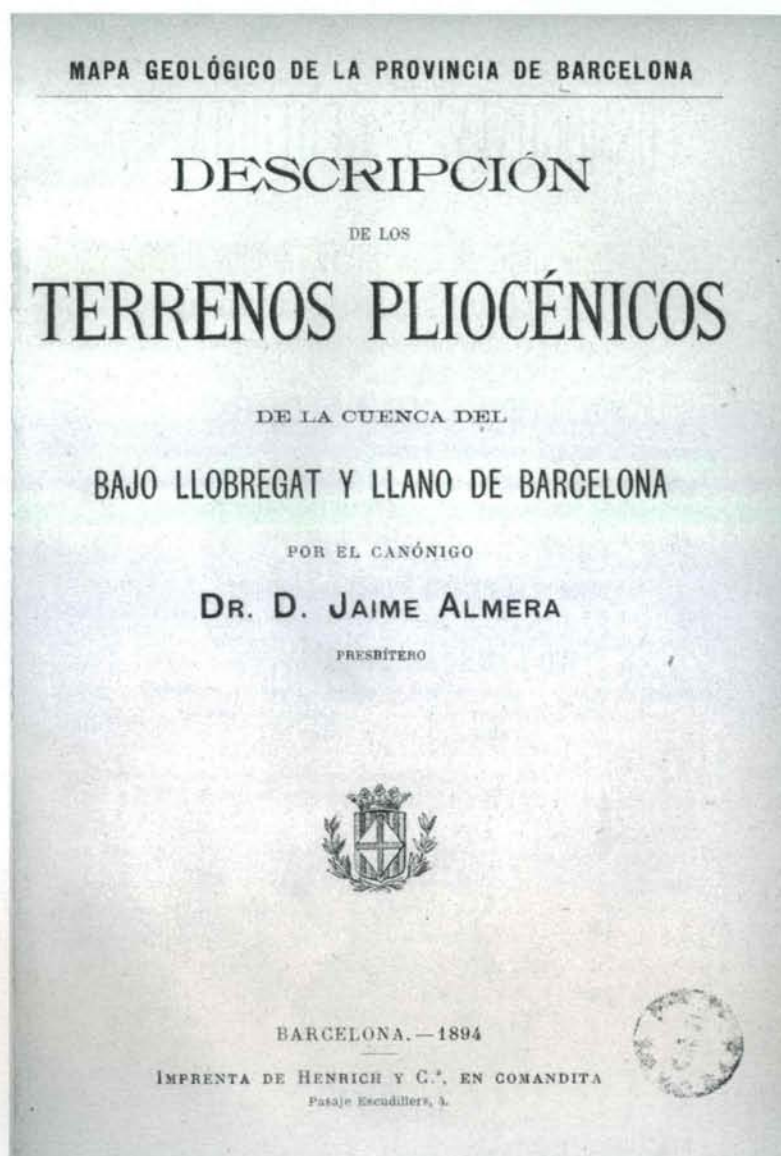

pueblo culto las innumerables bellezas que en su seno encierra, ni los atractivos que convidan á visitarla y á estacionarse en ella durante el verano» (Jaime Almera: «Excursión al Montseny». *Memorias de la Real Academia de Ciencias Naturales y Artes de Barcelona*, 1876, pàg. 436). Almera, doncs, convida a pujar al Montseny o a Núria a l'estiu, perquè a l'hivern ambdós llocs li semblen perillosos i inhòspits. Ara bé, això no li impedeix reconèixer que a l'hivern també s'hi poden trobar «fortas y sublimes» impressions. Però, a més, Almera vol que tothom participi del seu gust per la muntanya.

Jaume Almera era clergue, i això va influir en la seva manera d'entendre la natura, la qual es convertia en una mena de llibre escrit pel mateix Déu. D'aquesta manera, tota la història geològica de Núria acaba tenint un sentit que prepara aquesta muntanya «para ser trono y temple á la vegada de la Verge» (*Historia geológica de la Vall de Núria*, pàg. 39). De fet, Almera participa d'un moviment eclesiàstic de recuperació del tomisme, que pretén compaginar les noves teories científiques amb la visió cristiana del món. Va ser per això que l'any 1878 va publicar *Cosmogonía y geología*, obra el subtítol de la qual és molt significatiu: «ó sea exposicion del origen del sistema del universo considerado á la luz de la religion revelada y de los últimos adelantos científicos». Aquesta obra inclou un prefaci de Juan Bautista Alá, en què es llegeix que l'estudi de les ciències naturals sempre ha estat útil «para que el hombre fijando su vista en los seres creados elevara su entendimiento al conocimiento de las cosas increadas, y particularmente á Dios que es autor de todas ellas».

El positivisme

Enmig del qüestionament que el positivisme suposava, alguns autors vinculats a l'Església intentaren oferir una visió menys dessacralitzada del medi natural. Amb aquesta intenció, a Barcelona es creà el Museu de Geologia del Seminari Conciliar, dirigit pel mateix Almera i, més endavant, per Norbert Font i Sagué.

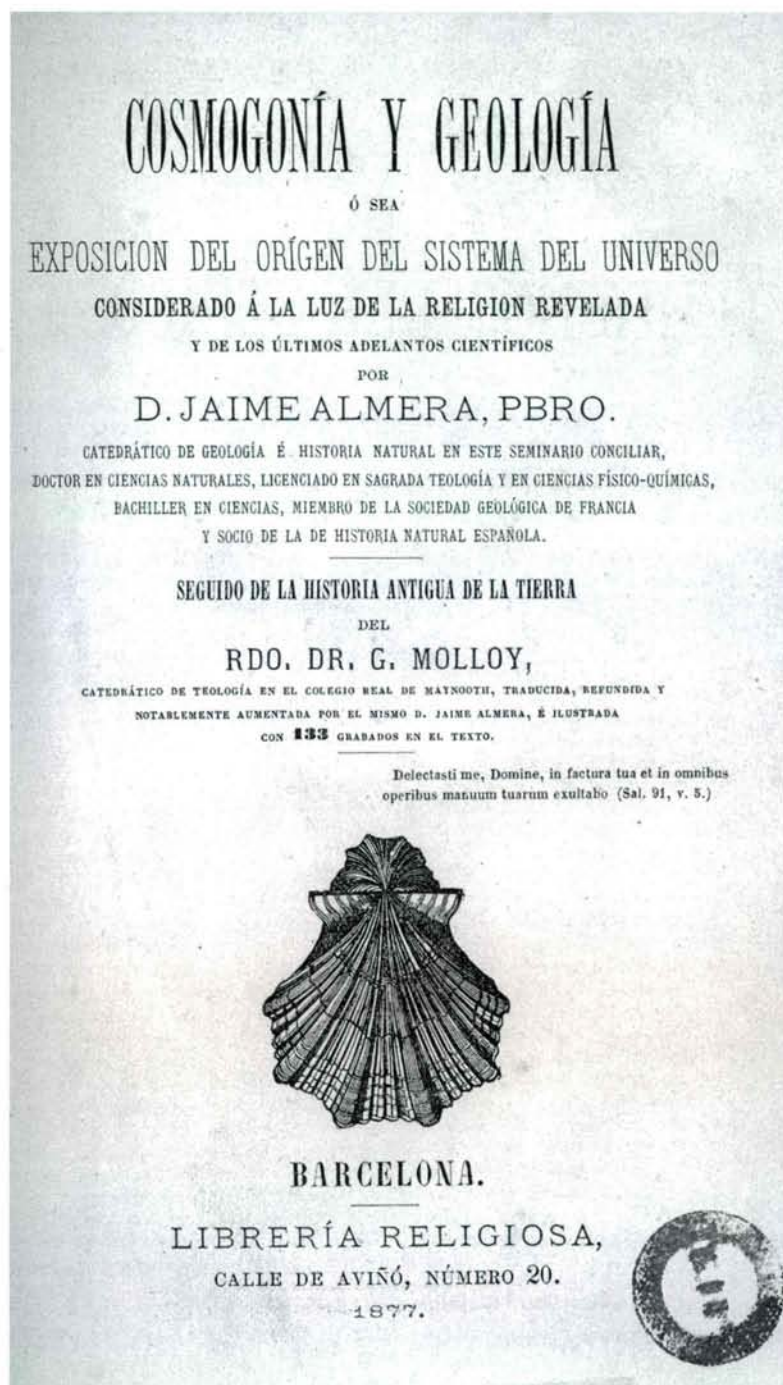
Portada d'un treball important en la producció científica del canonge Jaume Almera, en gran part centrada en estudis a la rodalia de Barcelona.

En realitat, l'obra *Cosmogonía y geología* és un tractat de geologia escrit pel Dr. Molloy, amb algunes modificacions en la seva estructura i adaptant-ne el contingut a la nostra realitat. Així, en comptes de descriure les coves de Wyer, Almera proposa una descripció de les coves de Montserrat, que extreu de Víctor Balaguer. Contra les previsions del mateix Almera, els quatre mil exemplars de la primera edició es van exhaurir ràpidament (de fet, era el manual que feia servir el Seminari). Per això es va reeditar, corregit i ampliat, l'any 1904.

Més enllà del cas d'Almera, l'estima pel medi natural muntanyenc va sorgir d'una manera clara en els treballs i les excursions dels primers homes de ciència catalans. Però convé no oblidar que alguns dels científics del segle XIX i dels primers

anys del XX eren, alhora, clergues que es proposaren combatre les modernes teories evolucionistes amb les mateixes armes de la ciència. Aquests personatges veien en la natura, i concretament en la muntanya, la manifestació de la voluntat divina i de l'omnipotència de la capacitat del seu creador, de manera que no és estrany que fossin els primers autors a estimar el que d'entrada havia de ser el seu objecte d'estudi. En aquest sentit, el cas d'Almera és molt clar i el seu ús del mot *paisatge*, pres en un sentit estètic, es troba entre les primeres vegades que hem documentat l'ús d'aquest mot en la nostra llengua. També cal remarcar que al monestir de Montserrat hi havia hagut un conjunt de monjos dedicats a la pràctica de les ciències naturals. Alguns d'ells deixaren

Portada de la primera edició de Cosmogonia y geologia, un tractat de geologia que es feia servir en el Seminari. Contra les previsions del mateix Almera, els quatre mil exemplars de la primera edició es van exhaurir ràpidament. Per això es va reeditar, corregit i ampliat, l'any 1904.

autèntiques mostres d'estima per la natura que estudiaven.

El precedent de Montserrat

Entre els monjos montserratins que conrearen les ciències naturals caldria destacar Maur Ametller (mort l'any 1833), la cel·la del qual havia estat convertida en una mena de museu format per plantes i insectes, i visitat per gairebé tots els qui anaven al monestir. En la mateixa línia, no podem oblidar Gerard Joana (mort l'any 1841), doctor en farmàcia, precursor de

l'espeleologia i monjo del monestir que durant setze anys va recórrer, per dins i per fora, el massís de Montserrat. (Una mica més endavant tindríem el cas d'Adeodat Marcet.)

Si fem cas d'un article publicat l'any 1880 per la *Revista Popular*, els afanys científics entre els membres de la col·lectivitat montserratina no foren estranys i Ametller i Joana només serien dos dels caps de brot d'aquesta pràctica.

Va ser l'interès per la ciència i la museística el que va dur el pare Ametller a encoratjar la posada en marxa de la part entomològica i bo-

tànica del museu que des de 1768 havia endegat la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona. En aquest projecte va rebre el suport d'un altre clergue, el pare Francesc Mirambell, de Prats de Lluçanès. Podria semblar un fet curiós que l'impuls inicial d'aquest museu provinguí de dos eclesiàstics. Però, de fet, onze dels noranta acadèmics que l'Acadèmia havia tingut en el període 1764-1800 eren eclesiàstics. Aquests formaven el tercer grup social, només superat pels metges (18) i advocats (12) (Santiago Riera i Tuèbols: *Ciència i Tècnica a la Il·lustració: Francesc Salvà i Campillo*, pàg. 85).

Conclusió

En resum, el que volia demostrar amb aquest article és que existia un vincle molt important entre la pràctica científica, l'exploració muntanyenca i l'estima d'aquests indrets naturals, vincle a la constitució del qual l'Església no fou alièna. En aquest sentit, la defensa del Montseny o de la vall de Núria feta per Jaume Almera el converteix en un personatge clau en la descoberta de la nova relació paisatgística a partir del món científic i eclesiàstic.

Si Almera fou dels primers autors a utilitzar el mot *paisatge* per a qualificar l'alta muntanya, altres clergues com Font i Sagué, Adeodat Marcet, Joan Segura, Antoni Navarro o Marià Faura i Sans sortiren a la muntanya, amb la motxilla a l'esquena, per descobrir i admirar la creació. És cert que tenien un interès molt clar per evitar una ciència totalment laica, però no ho és menys que formaven part d'una tradició religiosa que havia estat capaç de representar-se el massís de Montserrat en termes de bellesa estètica i d'investigar-lo científicament. L'Església ha estat molt vinculada al primer excursionisme català. Llavors, ¿seríem capaços d'entendre les gestes de Jaume Oliveres als Encantats o a l'Aneto en un context en què l'Església no hagués estat al capdavant de l'estima estètica de la muntanya?, ¿o les exploracions subterrànies de Font i Sagué o de Faura i Sans?

Vint-i-cinc anys dels Aplecs Excursionistes dels Països Catalans

Francesc Beato i Vicens

Fa vint-i-cinc anys que, durant la tardor, es convoca una de les trobades que ja han esdevingut tradicionals en el món excursionista: l'Aplec Excursionista dels Països Catalans, unencontre on són convidades totes les entitats excursionistes catalanes, valencianes, andorranes, de les Illes, alguereses i de les comarques nord-catalanes, una trobada festiva i distesa, però que també té com a objectiu el coneixement del territori, el foment de la relació entre entitats i l'afirmació de pertànyer a una mateixa llengua i, per tant, a una mateixa cultura.

Cada any en un indret diferent, visitant la variada geografia de les terres de parla catalana, és organitzat per una bona colla d'entitats excursionistes, que any rere any han marcat i marquen el camí del retrobament en el món excursionista.

Els inicis

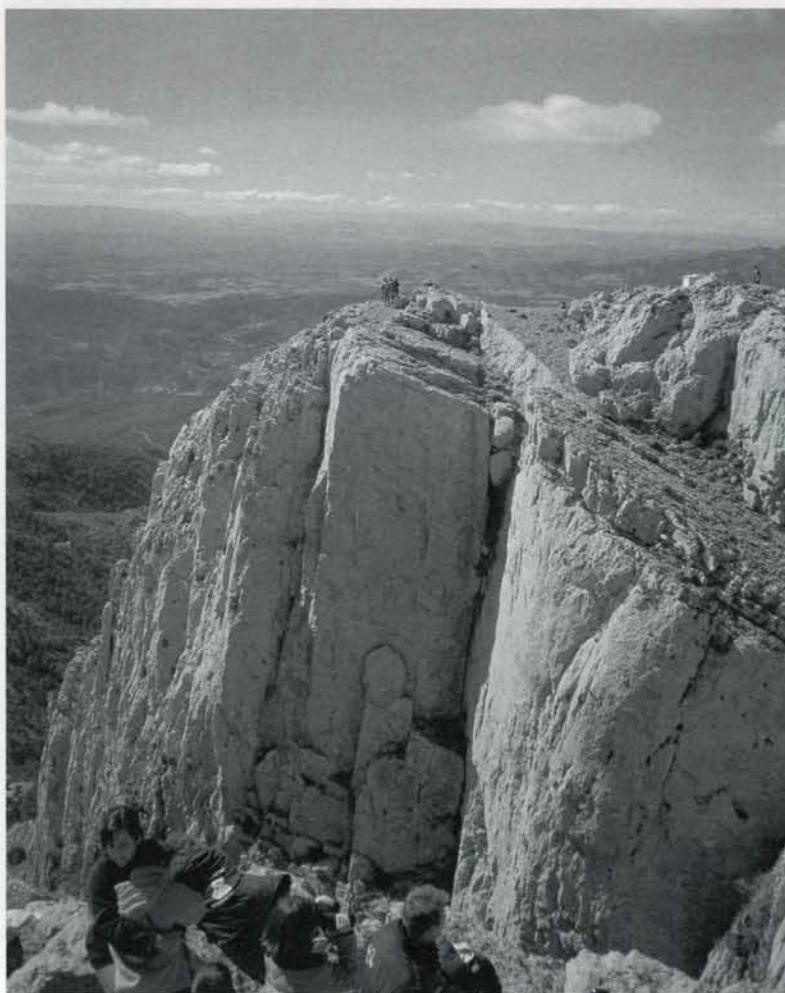
L'anhel de fomentar el coneixement i, per tant, l'apropament de l'excursionisme català organitzat cap a la resta de les terres de parla catalana ja ve de lluny, pràcticament dels seus inicis. En el primer article del reglament en constituir-se el Centre Excursionista de Catalunya, l'any 1891, diu textualment que un dels objectius de l'entitat és visitar les terres veïnes que tenen afinitat amb Catalunya, una clara referència territorial al que avui anomenem Països Catalans.

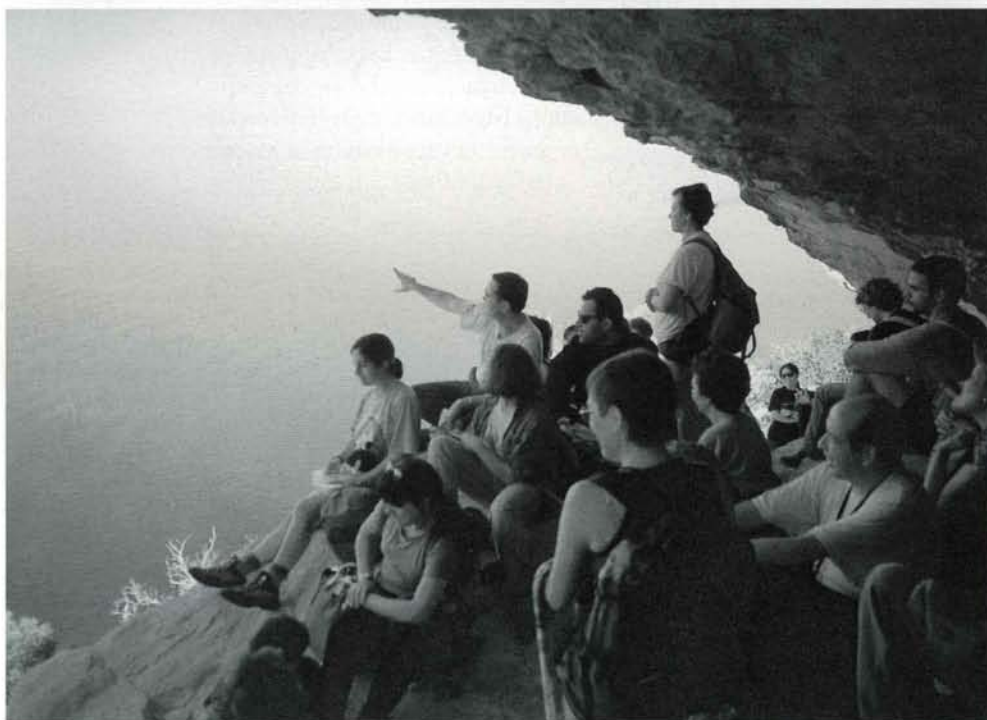
Però aquest desig dels primers excursionistes no es va quedar només en això, perquè al llarg dels anys les referències en butlletins i revistes de les entitats hi són cons-

tants, amb excursions i actes en què es visitaven aquestes terres afins al Principat.

Però no fou fins el 1977 que, com diu molt bé l'excursionista mallorquí Gaspar Valero i Martí, «amb l'alba de la democràcia», es va fer realitat per primer cop una trobada que aglutinava l'excursionisme de totes les terres de parla catalana. L'indret escollit fou el tossal dels Tres Reis, prop del petit poble de Fredes, al massís del Port, lloc prou significatiu perquè hi coincideixen el Principat de Catalunya, l'antic Regne de València i l'Aragó. Va ser una iniciativa de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus, però amb el suport decidit del Centre Excursionista de València, el grup Excursionista de l'Obra Cultural Balear, el Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català i el Centre Excursionista de Catalunya. Aquell any coincidia amb el setanta-cinquè aniversari de la Secció Excursionista i, amb aquella trobada, els amics reu-

Durant el XXII Aplec celebrat a Vilafranca dels Ports l'any 1998, una de les excursions va pujar al cim de Penyagolosa.

A dalt,
actuació del
grup tortosí
Quico, el Cèlio,
el Noi i el Mut
de Ferreries a la
plaça Major de la
vila de Prades,
en el XXV Aplec
del 2001.
A baix,
a la balma de
Miramar durant
el XX Aplec
celebrat
a Esporles
el 1996.

sencs volien donar continuïtat als aplecs excursionistes de les comarques tarragonines, que s'havien celebrat fins al 1936. Però en aquesta ocasió es va estendre la convocatòria a totes les entitats dels Països Catalans.

Després ha vingut un llarg camí per moltes comarques, des del Pirineu a les muntanyes valencianes i de l'illa de Mallorca, on la convivència i l'apropament han estat una de les fites més interessants que s'han assolit.

Els objectius

Els motius pels quals es convoquen aquestes trobades no han variat des dels seus inicis i no són altres que l'excursionisme i els Països Catalans.

En un document que es presentà l'any 1997, en l'assemblea de representants d'entitats durant el XXI Aplec, celebrat a Arnes (la Terra Alta), es van definir aquests objectius, on es deia:

«L'excursionisme és, sens dub-

te, una de les activitats culturals i esportives més arrelades pertot arreu de les terres catalanes. Les més de quatre-centes entitats excursionistes al llarg i ample dels Països Catalans són una prova de la gran incidència que té l'excursionisme organitzat en la nostra societat.

Els Aplecs Excursionistes, situats dins aquest context, no són ni més ni menys que un ample marc de confluència i de convivència excursionista, d'intercanvi d'experiències, d'opinions i de projectes, així com de coneixença entre els participants.

El segon eix dels Aplecs parteix del fet unificador d'una mateixa llengua i la consciència i la voluntat de pertànyer a una mateixa comunitat, amb una llarga història comuna i uns trets culturals d'identífiques arrels.

Per altra banda, l'interès pel coneixement i per la protecció d'un patrimoni espiritual, històric i natural comú suscita la coordinació dels sabers, així com la solidaritat dels esforços a l'escala de l'espai català.

Per tant, els Aplecs Excursionistes dels Països Catalans volen ser una trobada dels excursionistes de tots els països de parla catalana, marcada per un esperit d'apropament, solidaritat, coneixença mútua i d'intercanvi de maneres de pensar, dins d'un espai de llibertat».

Sobre la base d'aquests dos objectius, les activitats fonamentals dels Aplecs se centren en un ventall que comprèn: excursions per a fer conèixer la contrada on es realitza la trobada, amb itineraris a peu seleccionats que donen una visió tan detallada com sigui possible de l'entorn, visites culturals que permeten als participants descobrir la riquesa del patrimoni natural i històric local i comarcal, actes culturals, conferències, projeccions, col·loquis, exposicions, actuacions de grups de dansa, de cant coral, de teatre, i un darrer bloc en què entren tots els actes lúdics, com poden ser vetllades d'animació, tant musical com de dansa, o àpats col·lectius, on es crea un millor contacte entre els participants, que en definitiva és

també un dels objectius dels Aplecs.

L'Aplec del 2001, a Prades

Enguany l'Aplec ha estat organitzat per la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus, justament quan aquest any celebra el centenari de la seva fundació. L'indret escollit ha estat la vila de Prades, i se celebrà els dies 12, 13 i 14 d'octubre.

De les activitats cal destacar les

sis excursions que donaren una visió detallada de l'entorn tant geogràfic com històric. Les excursions s'encaminaren tant a les muntanyes de Prades com al Montsant. I les rutes i visites culturals se centraren en les poblacions de l'Esplugu de Francolí, Montblanc i la cartoixa d'Escaladei.

Els vespres s'ompliren, un dia, amb l'actuació a la plaça de la vila del conegut grup de les comarques tortosines «Quico, el Cèlio, el Noi i el Mut de Ferreries», i el segon dia amb el concert, a l'església par-

roquial, de la banda de música del Col·legi Pare Manyanet de Reus.

El lloc de la trobada fou el càmping de Prades, i en aquestes instal·lacions, el divendres dia 12, se celebrà l'obertura de l'Aplec amb la presència de molts excursionistes i de representants de l'Ajuntament de Prades, d'entitats i federacions, entre les quals la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, representada per Ester Martín, del Comitè de Campaments. El Centre Excursionista de Catalunya en aquest acte

12-13-14 OCTUBRE 1984 * BINIFALDÓ

Acte de lliurament de la senyera de l'Aplec als propers organitzadors durant el XXIII aplec de Sant Cugat del Vallès.

d'obertura fou representat pel seu president, Enric Nosàs, acompanyat per seixanta socis, entre els quals hi havia diversos membres de la junta directiva. La cloenda també tingué lloc en el càmping de Prades, on, després de les paraules de comiat per part dels organitzadors i dels representants del

País Valencià, Catalunya Nord, les Illes i el Principat, tancà l'acte Francesc Beato, vicepresident del Centre Excursionista de Catalunya i coordinador dels Aplecs.

En aquest Aplec de la vila de Prades, hi assistiren excursionistes del Principat, País Valencià, les Illes, Catalunya Nord o Occitània. Hi hagué un total de 477 inscrits, però se superaren els cinc-cents participants.

Els Aplecs Excursionistes dels Països Catalans són l'expressió de la voluntat de pertànyer a una mateixa cultura des de l'excursionisme. El futur d'aquestes trobades està, com des dels seus inicis, en la voluntat d'un grup d'excursionistes, representats per les federacions i les entitats, de seguir fidels a un territori, en definitiva, a un país.

Relació d'Aplecs Excursionistes dels Països Catalans

- I (15 de maig de 1977). Tossal dels Tres Reis (el Baix Maestrat). Organitza: Centre de Lectura (Secció Excursionista), Reus (1.100 assistents).
- II (29, 30 d'abril i 1 de maig de 1978). Fort de la serra de Bèrnia (la Marina Baixa). Organitza:

za: Centre Excursionista de la Vila Joiosa (300 assistents).

III (12, 13 i 14 d'octubre de 1979). Santuari de Lluc (Mallorca).

Organitza: Unió Excursionista de les Illes (384 assistents).

IV (1 i 2 de novembre de 1980).

Mentet (el Conflent). Organitza: Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català (760 assistents).

V (11, 12 i 13 de setembre de 1981).

Montsec de Rúbies (la Noguera). Organitza: Agrupació Excursionista de l'Urgell, Tàrraga (600 assistents).

VI (8 i 9 d'octubre de 1982).

Ansalonga (Andorra). Organitza: Club Pirinenc Andorrà (370 assistents).

VII (29, 30, 31 d'octubre i 1 de

novembre de 1983). Les Planes del Montgó (la Marina Alta).

Organitza: Centre Excursionista Pedreguer - Ateneu Cultural Xàbia (Secció de Muntanya) (470 assistents).

VIII (12, 13 i 14 d'octubre de 1984).

Binifaldó (Mallorca). Organitza: Federació Balear de Muntanyisme (350 assistents).

IX (1, 2 i 3 de novembre de 1985).

Vallestàvia (el Conflent). Organitza: Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català (430 assistents).

X (31 d'octubre i 1 i 2 de novembre de 1986).

Ermita de la Santíssima Trinitat (la Conca de Barberà). Organitza: Centre de Lectura (Secció Excursionista), Reus (441 assistents).

XI (9, 10, 11 i 12 d'octubre de

1987). Font de la Mariola (la Vall d'Albaida). Organitza: Centre Excursionista Fontinyent. Ontinyent (880 assistents).

XII (29, 30, 31 d'octubre i 1 de

novembre de 1988). Formentor: Cala Murta (Mallorca). Organitza:

Club Pollença (Secció de Muntanya) - Grup Excursionista de Mallorca (344 assistents).

XIII (12, 13, 14 i 15 d'octubre de

1989). Montseny: Fontmartina (el Vallès Oriental). Organitza: Agrupació Excursionista de Granollers (530 assistents).

XIV (1, 2, 3 i 4 de novembre de

1990). Escaró (el Conflent). Organitza: Grup Pirinenc Excur-

XXIV (12,13,14 i 15 d'octubre de 2000). La Tor de Querol (la Cerdanya). Organitza: Grup Pirinenc Excursionista Nord-Ca-

**A dalt,
l'excursió al pla
de les Bones
Hores, en el
XXIV Aplec.
A baix, la jota
d'Arnes a la
cloenda del XXI
Aplec.**

Monteixo - Norís. Una visita amb esquís

Lluís Roca

La bogeria dels tres mil ens fa perdre el nord i ens oblidem d'aquells cims l'altitud dels quals, gens menyspreable, no arriba a començar en tres.

El Monteixo i el pic de Norís formen un massís independent, rodejat dels germans més grans que s'emporten tots els visitants: la pica d'Estats, el pic de Sotllo i la pica Roja. Tots ells estan situats a la Vallferrera, al Pallars Sobirà.

La primavera ja és avançada i la neu en aquesta època acostuma a trobar-se en cotes altes, depenent de les precipitacions. Aquesta temporada, el cap de setmana de l'1 de maig, el Pirineu acumulà al voltant de mig metre de neu —bon senyal!—, i la previsió meteorològica és: temps estable per al dissabte i començament d'inestabilitat a partir del diumenge al migdia. És el moment que esperàvem!

Si tens intenció de sortir a la muntanya, tens diverses possibilitats de contactar amb els com-

panys que fan la mateixa activitat: la més habitual és la trobada el dijous de cada setmana al quiosc de la Secció de Muntanya del Centre. L'ambient continua essent força engrescador, i a més de les sortides oficials, se n'organitzen d'altres que són obertes a tothom. La idea de fer una visita als germans Monteixo i Norís es pot convertir en un fet. Hem lligat un cotxe amb quatre companys. Llàstima que al final només hem quedat dos, però estem disposats a anar-hi.

El viatge fins al barranc d'Aixeus

El dissabte al matí arribem a Àreu i prenem la pista en direcció al pla de Boet. Al cap d'una esto-

na arribem al pont de la Farga (1.450 m). Prenem la pista a la dreta fins al pla de la Selva, on hi ha una bifurcació. Prenem el camí de la dreta, en direcció al barranc d'Aixeus. Seguim la pista sempre a l'esquerra fins a trobar la neu que ens barra el pas. És perfecte: la pista està colgada de neu, però està al costat del barranc per on baixen les aigües procedents de l'estany d'Aixeus i és el lloc clau per a començar l'excursió.

La pujada al Norís

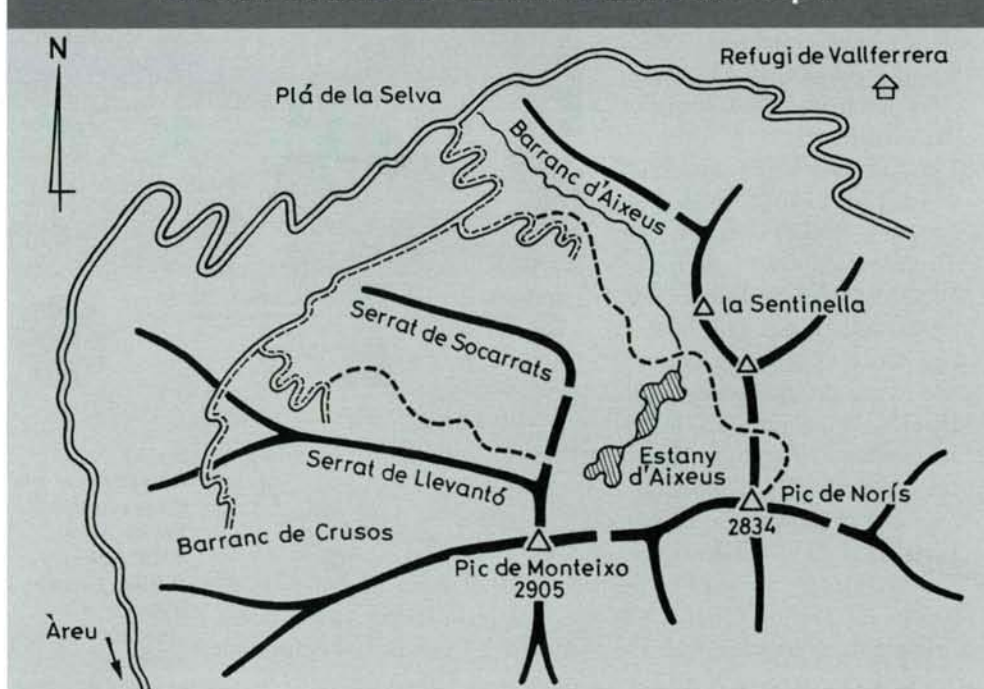
Són les deu del matí. Amb els esquís posats comencem l'activitat que tant ens apassiona. Anem guanyant altura pels estreps nord del Monteixo i sempre deixant el barranc a la nostra esquerra, però una mica separat. La neu està un pèl tova, encara que de pujada es treballa força bé. Ens tornem a apropar al barranc en el desguàs procedent de l'estany d'Aixeus. Pugem per una valleta obligada que ens acosta al mateix estany, colgat i amagat per la neu de tota la temporada. Des d'aquest indret es veu el piramidal Monteixo i les crestes farcides de cornises de neu que li donen un encant encara més alpi. Seguim el nostre camí per l'esquerra de l'estany i sempre al costat dels estreps del pic de la Sentinella (2.562 m). Guanyem altura per unes comes franques fins a arribar al coll, on ens trobem l'àmplia pala final que amb vint minuts ens porta directament al pic de Norís (2.834 m), amb els esquís als peus.

El panorama és fabulós i el Monteixo, encara que ens barra la vista a l'oest, ens desafia amb la seva majestuosa piràmide.

—Tranquil... demà et farem una visita —comentem.

És la una de la tarda, el temps continua estable, amb un sol espantós i sense cap mostra de canvi. Estem una bona estona al confortable cim ganyipant, fent fotografies i anomenant els cims coneguts; fins i tot veiem la serra de Cadí! Baixem amb neu primavera pel mateix indret, fins a arribar al lloc on hem deixat el cotxe. Ens ha sobtat no haver trobat nin-

Itinerari als cims de Monteixo i Norís amb esquís

gú durant tot el dia. Igual que a l'Aneto, oi?

L'ascensió al Monteixo

Després d'un bon descans a la fonda Muntanya d'Alins —per cert, un servei de quatre estrelles—, l'objectiu d'avui diumenge és assolir el germà gran: el Monteixo (2.905 m).

Seguim una ressenya que ens alerta que l'itinerari exigeix un bon sentit de l'orientació. Renoi, i quin raó que tenien! Encara que no mencionava una cruïlla clau i això va fer que la sortida comencés malament.

Aturem el cotxe quan la neu ens barra el pas a la cota 1.900. Carreguem els esquís a la motxilla i ens dirigim al bosc en direcció E, on, per la seva orientació, no hi ha gaire neu. La pujada, encara que força dreta, no comporta gaires dificultats perquè el bosc no és atapeït. De bon principi estem convençuts de la nostra errada a l'hora de la sortida i anem corregint la situació de mica en mica. Estem segurs que pugem el serrat

A dalt, som al pic de Noris. Al fons, el Monteixo.

Al costat, l'estany d'Aixeus. Al fons, el Monteixo.

**A dalt,
la baixada per
la pala del pic
de Noris.**

**A baix,
l'arribada al cim
del Monteixo.**

de Llevantó pel dret. Ens calcem els esquís quan la neu ho permet, bastant amunt a causa de l'orientació. Sortim a la cresta del serrat de Llevantó i queden confirmades totes les nostres sospites en aparèixer el serrat de Socarrats a l'esquerra i el Monteixo davant nostre.

Arribem al coll, on deixem els esquís per fer la pujada amb més seguretat, obligats per la qualitat que presentava el mantell de neu. Fem la progressió fins al cim amb grampons.

Som dalt del Monteixo (2.905 m). Veritablement, està situat en un

lloc estratègic, amb unes vistes increïbles; sembla la terrassa del Pirineu. Ha valgut la pena!

Si la pujada ha estat una directa *heavy*, la baixada ha estat «guai del Paraguai». La neu era primavera i ens ha permès fer girs sense gaires esforços, i aquest cop pel camí correcte, o sigui, per la coma que formen el serrat de Socarrats i el de Llevantó. Recomanem fer la pujada i baixada per aquesta coma, pel costat del serrat de Llevantó: el camí és més fàcil i evident. Arribem al camí amb els esquís als peus. Seguim la pista en direcció

sud i aviat ens trobem la cruïlla que havíem deixat de pujada i que ens ha fet ballar una mica el cap.

Itinerari

Primer dia: Pista d'Aixeus en direcció al barranc d'Aixeus (primera cruïlla a l'esquerra), barranc d'Aixeus, circ i estany d'Aixeus, coll i pala final fins al cim.

Segon dia: Pista d'Aixeus en direcció als serrats de Llevantó i de Socarrats, segona cruïlla a l'esquerra, vall formada pels serrats de Socarrats i de Llevantó, coll i pala final fins al cim.

Material i dificultat

Material: grampons.

Dificultat: BEA - S2, S3.

Bibliografia

Pirineos en esquís, d'Enric Faura i Jordi Longàs. Ediciones Desnivel.

Guia Pica d'Estats, de l'Editorial Alpina.

Sortida realitzada per Lluís Roca i Josep Pastor els passats 12 i 13 de maig del 2001.

OT ALLÒ QUE US INTERESSA

Més de 70 revistes d'abast nacional estan associades a l'APPEC.

Per a més informació: APPEC Rambla de Catalunya, 10, 1 er.

08007 Barcelona Tel. 412 76 28 Fax: 317 83 86

Ho trobareu a les revistes en català

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALA

INFORMACIÓ GENERAL
INFANTIL I JUVENIL
CULTURA
RELIGIÓ
POLÍTICA
PEDAGOGIA
AGRICULTURA I RAMADERIA
ESPORTS
MÚSICA
ARTS PLÀSTIQUES
TEATRE I CINEMA
CIÈNCIA I TECNOLOGIA
ENTRETENIMENTS
HISTÒRIA
FOLKLORE
SATÍRIQUES
ARTS DECORATIVES

Retalleu aquesta butlleta
i envieu-la a MUNTANYA
Centre Excursionista
de Catalunya,
Carrer del Paradís, 10 pral.
08002 Barcelona,
o al fax 93 315 14 08.

Cognoms _____

Nom _____

Adreça _____

Població _____ Codi postal _____

Se subscriu a la revista MUNTANYA (sis números l'any), a partir de l'any _____,
amb la quota anual de _____ € (IVA inclòs).

Barcelona, de de Signatura _____

Pagament per banc o caixa

Senyors del Centre Excursionista de Catalunya

Els prego que, d'ara endavant, el rebut anual de subscripció de la revista MUNTANYA
sigui presentat a:

Banc / Caixa _____

Agència _____ núm. _____

Adreça _____

Població _____ Codi postal _____

Número de compte corrent

Número de llibreta d'estalvi

Nom del titular del compte o llibreta _____

Signatura _____

Barcelona, de de

1876

1996

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
120 ANYS D'HISTÒRIA

Si ja el teniu,
el podeu regalar.
Si no...
us el podeu regalar.

El podeu adquirir a la recepció
del Centre Excursionista de Catalunya.
Els socis del Centre gaudeixen
d'un preu especial.

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

REFUGI D'AMITGES

Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici

NÚRIA GARCIA I QUERA

Quaranta-tres itineraris que descriuen ascensions a cims, aproximacions a d'altres refugis de la zona, crestejades, traveses... Un reguitzell de possibilitats, sempre des d'Amitges, que permeten trepitjar la muntanya quan la neu ja s'ha fos.

MONT-ROIG - CERTASCAN (Vall de Cardós)

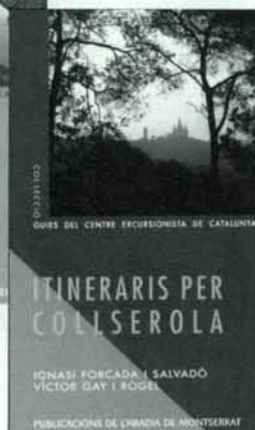
AGUSTÍ JOLIS, M. ANTÒNIA SIMÓ I JOSEP DE TERA.

Entre el Mont-roig a ponent i el Certascan a llevant, reis de la regió, s'estén un enfilall de cims de gran caràcter muntanyenc.

ITINERARIS PER COLLSEROLA

IGNASI FORCADA SALVADÓ I VÍCTOR GAY ROGEL

Un seguit d'itineraris escrits per a donar a conèixer la Serra de Collserola i per a facilitar-ne les caminades. Itineraris d'una gran bellesa paisatgística, de poca dificultat i que es poden fer tots en menys de quatre hores, és a dir, en un matí o una tarda.

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Ausiàs Marc, 92-98 int. - Fax 247 35 94 - 08013 Barcelona
Distribució: L'Arc de Berà, Centre Difusor d'Edicions Catalanes - Comandes i administració:
Polígon Montigalà, Bèlgica, 6 i 7 - Tel. 465 30 08 - Fax 465 87 90 - 08917 Badalona

L'estatge muntà, una aproximació fitogeogràfica

Romà Rigol

L'objectiu d'aquest text és exposar algunes idees generals sobre les àrees biogeogràfiques de l'estatge muntà de Catalunya i plantejar alguns aspectes relacionats amb un concepte biogeogràfic: el territori submediterrani, que suscita habitualment interrogants i dubtes.

El treball que presentem tracta de qüestions metodològiques i conceptuals complexes, relatives a particulars visions de síntesi de les zones climàtiques i les zones de vegetació, tan sovint dislocades per factors del sol o del relleu. Visions de síntesi que posen en evidència discrepàncies de gruix entre alguns autors. Caldrà, en primer lloc, recordar algunes nocions de biogeografia.

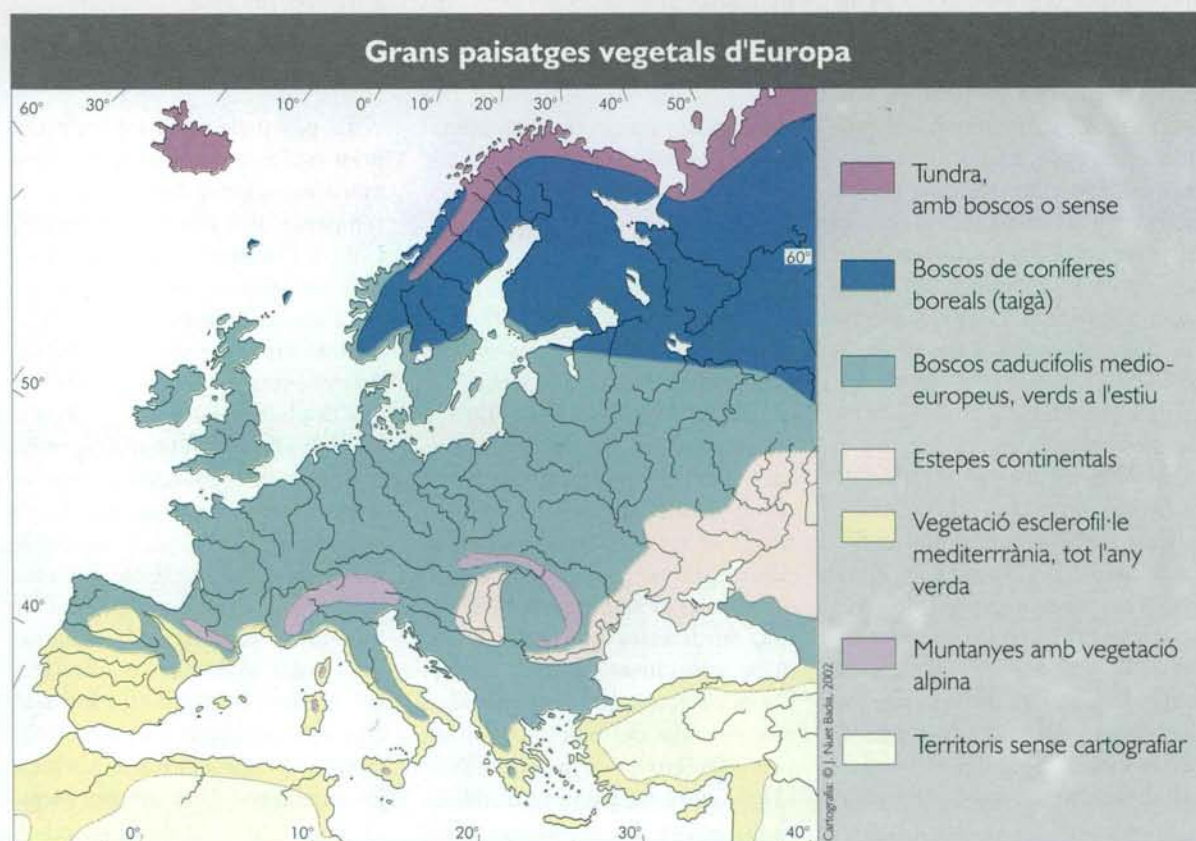
Unes pinzellades de biogeografia

La biogeografia estudia el repartiment geogràfic de les espècies i les classifica en relació amb les àrees geogràfiques de característiques ambientals i climàtiques similars, tot reconeixent els factors determinants del caràcter general del conjunt de la flora i de la fauna. S'anomena fitogeografia l'estudi

dels territoris naturals de les espècies i comunitats vegetals.

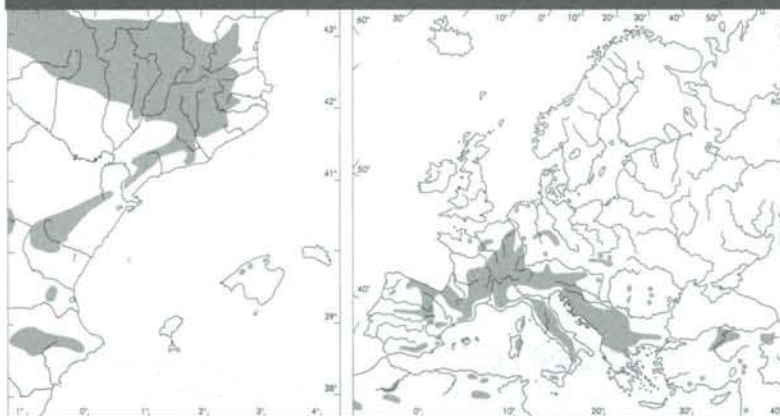
Les regions, grans unitats biogeogràfiques incloses en les unitats de categoria superior, els regnes o reialmes, se subdivideixen en altres de menors, anomenades províncies, en les quals es poden reconèixer diferents dominis de vegetació, és a dir, zones que podrien ser dominades per un tipus de vegetació específic que s'ha pres com a model característic, però que inclouen altres tipus de vegetació estretament vinculats al reconegut com a dominant. Així, i per posar un exemple entenedor, una brolla calcícola de romaní i bruc d'hivern podrà relacionar-se amb un o altre tipus d'alzinar, o bé amb un o altre tipus de bosquina o matollar, les anomenades màquies, però sempre es tractarà de tipus de vegetació propis de la regió mediterrània, l'única en la qual podem trobar brolles d'aquesta mena. La pertinença a una o altra àrea biogeogràfica és part important de la definició taxonòmica de les espècies i de les comunitats.

La tipificació fitogeogràfica dels territoris es fonamenta en el coneixement detallat de la flora i la vegetació de cada indret. Atesa la

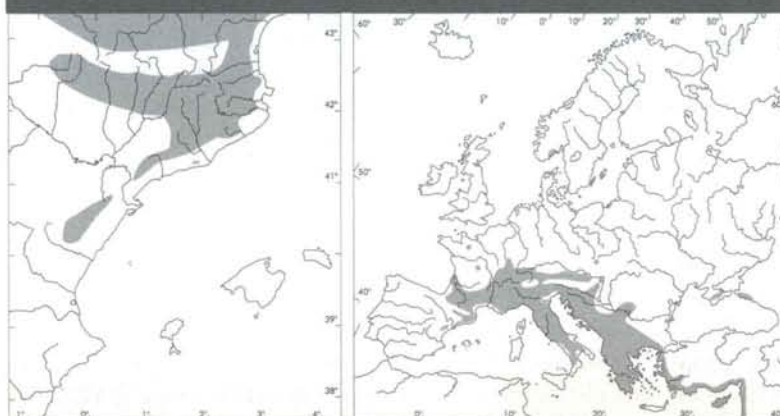

Àrea geogràfica de dues espècies de distribució submediterrània: el corner (*Amelanchier ovalis*) i la coronilla de bosc (*Coronilla emerus*), ambdues relacionades amb les rouredes però amb importants penetracions a la muntanya mediterrània. Noteu que no convé a aquestes espècies, com a d'altres de distribució semblant, el clima marítim de les terres litorals de l'est de la península Ibèrica.

Distribució geogràfica d'*Amelanchier ovalis*

Distribució geogràfica de *Coronilla emerus*

gran influència que exerceix el clima sobre la vegetació, els estudis climatològics són necessaris per a reconèixer les regions fitogeogràfiques i forneixen una informació fonamental per a entendre el funcionament i el caràcter de la vegetació. La manca d'unitat en els mètodes i els criteris d'estudi del clima ha dificultat tradicionalment l'entesa en la caracterització de les zones climàtiques. Dades de factors tan importants per a la vegetació com són les boires o el règim d'insolació, per exemple, no són habitualment recollides.

Amb les limitacions pròpies de qualsevol sistema de classificació, els diagrames ombrotèrmics, gràfics en els quals es relacionen les línies de les mitjanes mensuals de temperatures i precipitacions per a revelar els períodes secs i humits al llarg de l'any, han esdevingut una eina d'una gran utilitat per a reconèixer les característiques bàsiques del clima d'una zona i per a establir tipologies bioclimàtiques gene-

rals. Cal recordar, però, que precipitacions molt intenses de curta durada que poden donar mitjanes mensuals altes sense que aquests mesos siguin necessàriament humits, poden ser un tret característic en algunes àrees.

«Catalunya no és una plana»

L'afirmació de Pierre Deffontaines, és clar, és d'una gran evidència, però no és tan fàcil fer-se càrrec de les implicacions d'aquesta constatació. Si considerem el clima i el relleu com els principals elements definidors del marc ambiental de la vegetació, veiem que el nostre país no és una unitat, sinó un mosaic, molt complex en el detall, de diverses unitats geogràfiques, amb climes i relleus variats. Un territori a cavall entre els aires morigeradors del mar Mediterrani i els salts tèrmics de la depressió de l'Ebre; entre les planures d'aquesta depressió i les arrugues dels

Pirineus; entre la temperància hivernal de la costa i els llargs hiverns de l'alta muntanya; entre l'estiu sec del sud, amb cels serens i esbatanats, i el de les muntanyes, on el sol alterna amb núvols potents i xàfecs sobtats.

Si observem el mapa de les regions biogeogràfiques veurem que la regió eurosiberiana inclou gran part de l'Europa central i occidental, penetrant en una estreta llenca per la planura siberiana oriental, fins als Urals. Es tracta de la zona nemoral, dels boscos caducifolis temperats, d'estiu plujós i d'hivern fred, però no molt llarg. Aquesta regió limita al nord amb la regió dels boscos aciculifolis de caràcter boreal, estesos àmpliament per l'Euràsia septentrional. Al sud limita amb la regió mediterrània. Aquest és el contacte que ens afecta; hi farem especial atenció.

A la regió eurosiberiana s'hi han reconegut tres sectors principals, anomenats províncies: l'atlàntica, la centreeuropea i la submediterrània. La província centreeuropea inclou les terres interiors d'Europa, del Rin a Hongria i la Sibèria. Les plantes pròpies d'aquest sector estan poc representades a Catalunya. Aquesta no és l'única divisió proposada; alguns autors diferencien altres províncies.

La província atlàntica

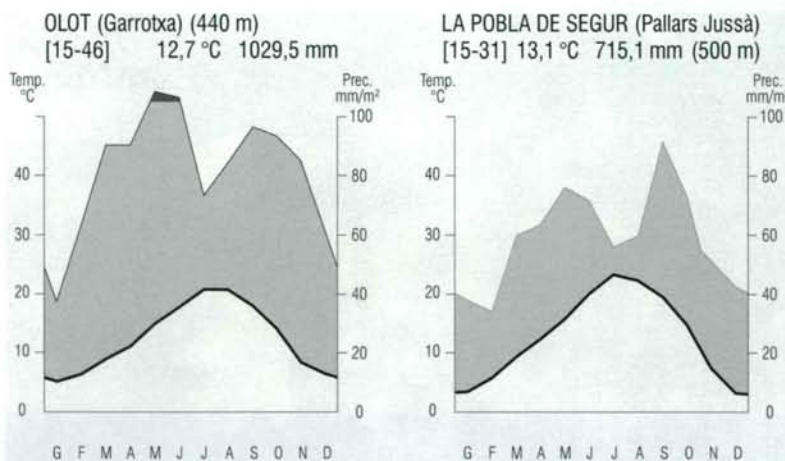
La província atlàntica inclou el front occidental europeu, de clima marítim, sempre humit, plujós i temperat, del nord de Portugal, Galícia i la façana cantàbrica a les illes Britàniques i les costes daneses i escandinaves. Pertanyen a aquesta província els nivells baixos dels vessants del nord dels Pirineus. Les irradiacions del clima atlàntic escombren la serralada i atenyen, bé que molt atenuades, alguns nivells propers a l'extrem oriental, on ja domina la influència mediterrània. Una altra irradiació extrema de caràcter atlàntic penetra per les muntanyes centrals de la península i el sistema ibèric. Com és lògic, les escorialles d'aquestes influències es manifesten en petits fragments de vegetació isolats sovint a les muntanyes. És el cas, per exemple, de la roureda de roure rebo-

(al. *Quercion pubescenti-petraeae*) de les muntanyes de Prades. Potser serà bo de fer notar que la influència atlàntica es vessa, a l'entorn de la Vall d'Aran, a les altes valls ibèriques del Pallars i la Ribagorça.

La vegetació atlàntica dels boscos de faig (al. *Fagion sylvaticae*) i de roure pèrol (al. *Fraxino-Carpinion*), de clima oceànic, sempre humit, la trobem a la Vall d'Aran, probablement l'única àrea catalana de clima estrictament atlàntic. A diferència de les coníferes, de fullatge acicular persistent i més ben preparades per a iniciar la represa vegetativa, els planocaducifolis necessiten un període vegetatiu relativament llarg, de l'ordre d'uns quatre mesos, i unes temperatures mitjanes, en aquest període, superiors a deu graus. La renovació i el desenrotllament del fullatge i la lignificació de les branquetes noves, indispensable per encarar el repòs hivernal, representen notables despeses energètiques. Per això aquests boscos van associats a àrees de muntanya, entre 500 i 1.600 metres aproximadament, d'hivern poc llarg i riques en pluges i humitat, humitat que fa de coixí o volant tèrmic protector. A l'alta muntanya, per damunt de 1.750-1.800 metres, els caducifolis formen només bosquets en àrees especials, característicament obertes i assolellades, però no masses denses de bosc. Normalment són arbres de poca capçada i fulla no gaire gran o retallada: *Salix*, *Betula*, *Sorbus aucuparia*.

La situació fitogeogràfica dels boscos caducifolis, principalment fagedes, del front oriental humit, del Montseny al Conflent, és segurament massa complexa per a fer-ne objecte d'aquesta aproximació. Com que són boscos d'ambient poc o molt humit es consideren d'afinitat atlàntica o de tendència atlàntica atenuada. En la distribució d'aquests boscos les boires i els cels entelats que tapen o moderen la insolació hi tenen, sens dubte, un paper important.

En alguns fondals i obagues d'aquesta regió, per exemple les obagues del Puigsacalm, tributàries del riu Gurn, destaca molt l'ambient exuberant d'humitat i l'abun-

Comparació dels diagrames climàtics d'Olot i la Pobla de Segur.

Situada en el corredor d'influència marítima de la vall del Fluvià, a 440 m, sota episodis d'inversió tèrmica, Olot té un clima de tendència atlàntica, força humit, amb minva estival de les pluges, però dins d'uns valors encara qualificables de quasi humits. El mes més sec és el gener, amb 37,2 mm de mitjana, unes set vegades el valor de la temperatura mitjana i, per tant, qualificable com a humit. Noteu els màxims pluviomètrics primaverals i la suavitat de la línia de precipitacions, la superior, en els períodes més plujosos.

Situada en el conflent del Flamicell i la Noguera Pallaresa i envoltada de muntanyes amb cotes a l'entorn dels 1.500 m, la Pobla de Segur té un clima entre mediterrani i de muntanya (submediterrani), amb acusada minva estival de les pluges i un règim de precipitacions irregulars, tret del període primaveral. El mes de juliol, amb 55,8 mm de mitjana, unes 2,5 vegades el valor de la temperatura mitjana, pot considerar-se quasi àrid. Noteu el màxim pluviomètric tardor, molt concentrat. El febrer, amb 33,9 mm de mitjana, és el mes menys plujós. Comparant les línies de temperatura mitjana dels dos gràfics, notem que els valors dels períodes equinoccials són semblants: 9° i 9,2° a Olot i a la Pobla de Segur, al maig; 18,1° i 19,5° al setembre. En canvi, els valors de la Pobla són, de mitjana, entre 2 i 3 graus superiors a l'estiu i inferiors a l'hivern. Però són els valors extrems de temperatura, dels quals s'obtenen les mitjanes, l'amplitud i la velocitat de les fluctuacions, els que juguen un paper decisiu, limitador, en la distribució de les plantes.

dant presència d'algunes herbes nemorals higròfiles. Crec que escau a aquests boscos la designació de subatlàntics, però ocupen en conjunt àrees de dimensions massa reduïdes per a ser considerades en visions que són, per definició, de caràcter general. Altres fagedes de sòls calcaris tenen una clara afinitat florística amb les veïnes rouredes de roure martinenc i són qualificades sovint de submediterrànies.

La província submediterrània

S'anomena província submediterrània la banda més meridional de la regió eurosiberiana que es troba propera a la regió mediterrània i que participa, per tant, d'algunes de les característiques d'aquesta regió. A Catalunya, els Prepirineus, l'altiplà central i el sector del nord de les muntanyes Catalàniques, representen el límit meridional de la regió eurosiberiana i pertanyen

majoritàriament a la província submediterrània. No cal dir que més al sud d'aquest límit trobem illes més o menys importants de vegetació característica d'aquesta regió, sobretot a les muntanyes Catalàniques.

Si a la província atlàntica la humitat és alta i les precipitacions sovintegen, i a la regió mediterrània, en canvi, són normals els períodes àrids i la irregularitat de les pluges, en els territoris submediterranis del nostre país les precipitacions mitjanes varien, aproximadament, entre 600 i 1.000 mm, normalment es produeixen precipitacions estivals i la variabilitat del clima és remarkable, amb episodis de períodes eixuts i un ambient general més aviat sec, de clara filiació mediterrània. El tipus climàtic que més escau a aquests territoris, el bioclima axeromèric, se sintetitza en l'absència de mesos àrids i una temperatura del mes més fred entre 0° i 15°. Naturalment, aquestes generalitats tenen un valor molt re-

A dalt, fulles de la moixera de pastor (*Sorbus torminalis*), canviant de color, preludi de l'esfullament, a la tardor.

A baix, brotada tardoral de *Coronilla emerus*. Noteu els llargs peduncles secs, portadors de les corones de flors de la florida passada. És notable la diferència entre el cicle biològic dels planocaducifolis, de repòs hivernal, i el d'algunes papilionàcies caducifòlies com *Coronilla emerus*, *Genista patens* o *Cytisophyllum sessilifolium*, plantes que reprenen el creixement.

latiu, tenint en compte la complexa orografia dels Prepirineus, el factor d'exposició, que rectifica localment el clima general, i les notables diferències entre el clima de caire marítim de les comarques sublitorals i el clima de tendència continental de les comarques de l'interior.

Convé posar èmfasi en el fet que el relleu muntanyós determina, sobretot a l'interior, acusades diferències climàtiques entre les valls i les elevacions, d'una banda, i entre els solans i les obagues de l'altra, circumstància que permet l'existència de tipus de vegetació molt diferents, carrascars i avetoses posem per cas, en àrees relativament petites. A les muntanyes de l'alt Urgell, per exemple a la serra de Sant Joan, i del Pallars, s'hi poden trobar exemples d'aquests forts contrastos. Les característiques climàtiques d'algunes valls pirinenques, seques i continentals, fan possible que algunes plantes mediterrànies penetren en

el cor dels Pirineus i que els estatges de vegetació s'abreugin, comprimits i de vegades desdibuixats, al llarg dels vessants de les muntanyes. Les valls de l'Alt Urgell agermanen l'olivera, tan mediterrània, amb el pi negre.

La vegetació dels nostres territoris submediterranis comprèn, d'una banda, les anomenades rouredes seques, de roure martinenc i de roure valencià, les pinedes que hi estan relacionades i les rouredes poc seques de roure de fulla gran, incloses totes en l'aliança *Quercion pubescenti-petraeae*, i de l'altra les pinedes naturals de pi roig (al. *Deschampsio-Pinion*).

Les rouredes seques són boscos més baixos, més lluminosos i menys densos, en el nivell arbori, que els boscos de l'Europa central i occidental. La lluminositat permet la vida d'una sèrie d'arbustos i altres arbres caducifolis poc alts. És molt habitual la presència, de vegades abundant, del boix, arbret que es capté com a precursor en indrets

desforestats. Aquests boscos van proporcionar el combustible de forns i indústries diverses i han estat sovint pasturats intensament i profundament desnaturalitzats. En el Moianès trobem bons exemples de rouredes convertides en pastures arbrades. Als llocs amb poc sol i a les clarianes d'aquests boscos, és normal que l'ambient sigui notablement sec i que hi apareguin arbustos i matets xeròfils, com l'argelaga, i plantes mediterrànies que toleren una mica el fred.

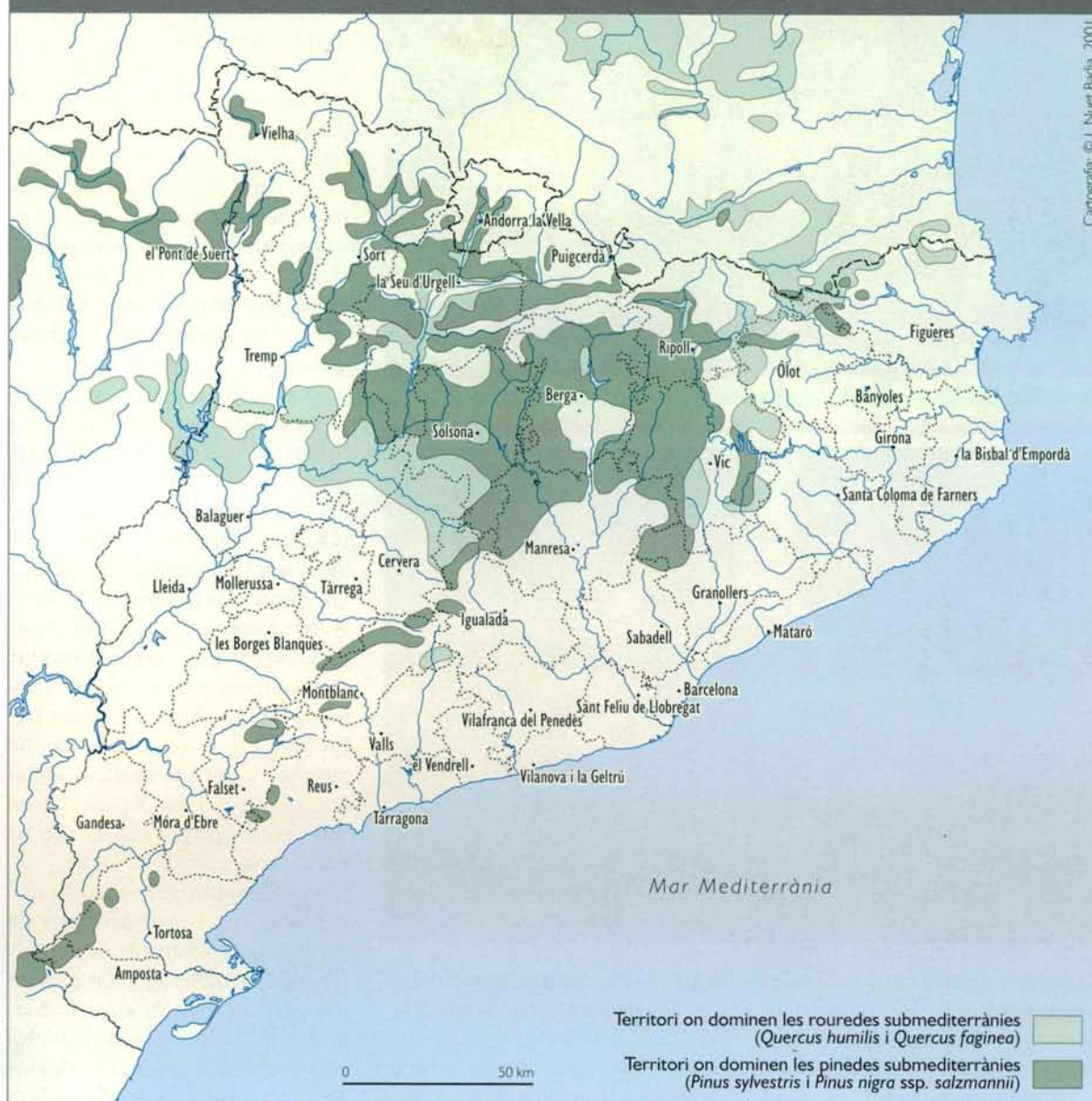
L'home ha propiciat la substitució de les rouredes de roure martinenc per pinedes de pi roig, per obtenir benefici de la fusta, sobretot en obagues fredes, i més si són rostes, de poc interès per a altres aprofitaments. Aquesta situació pot veure's, per exemple, en el Lluçanès, on a l'interior de les pinedes s'hi reconeixen els roures i l'estol de les plantes pròpies de les rouredes en ple procés de regeneració.

Els roures martinenc i valencià no són tan esfulladissos com altres caducifolis. Se'ls anomena marcescents, perquè les fulles, ja seques, tarden molt a desprendre's i pengen dels arbres, totes cargolades, gran part de l'hivern. El roure martinenc és una espècie submediterrània molt estesa a tota l'Europa meridional, tret de la península Ibèrica, on és exclusiu de les terres properes als Pirineus. Es troba entre 400 i 1.300 m, de preferència damunt sòls margosos i on el clima té un matís continental molt lleu. En obagues fredes de les serres prepirinenques, per exemple a l'obaga de la serra de Cadí, desapareix o és relegat a raconades tèrmiques, en benefici del pi roig, de gran resistència al fred.

El roure valencià el trobem en els nivells baixos dels Prepirineus i les modestes elevacions del voltant de la depressió central, en territoris suggeridors de mediterraneïtat, on es deixa sentir la duresa de l'estiu i propicia a la desestructuració vegetal i edàfica. Territoris que duen l'empremta, com la regió mediterrània, de la dent, el ferro i el foc. Força resistent a la sequera, és molt estès a la península Ibèrica i arriba al nord d'Àfrica.

La pinassa és una espècie submediterrània i continental de

Domini dels boscos submediterranis

Cartografia: © J. Nuet Badia, 2001

En aquest mapa on es representen les masses més importants de pinedes i rouredes submediterrànies es pot apreciar la gran importància de les pinedes a la part central de Catalunya i com les rouredes tenen importància en el paisatge en dos sectors ben diferenciats: la vora nord de la depressió de l'Ebre (rouredes de roure valencià) i la façana prelitoral de la plana de Vic a les Corberes (rouredes de roure martinenc).

l'Europa occidental, província il·lírica o península balcànica i regió d'Anatòlia o Turca. La subespècie occidental: *Pinus nigra* subesp. *salzmannii*, es fa a les muntanyes Bètiques, Sistema Ibèric i conca baixa i dreta del Roine. Fa pinedes en els Prepirineus, altiplà central i muntanyes del sud. És el pi de terra endins, de territoris amb precipitacions mitjanes de l'ordre de 500-600 mm, capaç de suportar força bé la sequera i les gelades, capacitat que li permet arribar fins a 1.800 metres en algunes muntanyes andaluses. La pineda de pinassa s'instal·la en àrees on la roureda de roure valencià ha estat destruïda.

El pi roig és una espècie eurosiberiana i boreal de gran dispersió

en el centre i el nord d'Europa, regió molt freda del bosc boreal de coníferes. No li convé el clima de caire marítim de les terres properes al mediterrani i a l'atlàntic. És molt notable l'amplitud de l'espectre ecològic d'aquest pi: es troba entre 400 i 1.700 metres d'altitud, damunt sòls calcaris o silicis, en llocs que poden ser molt pedregosos i inclinats. Segons la *Flora Iberica* s'han reconegut més de cent cinquanta variants de pi roig. Fa pinedes amb boix en nivells propis de la roureda de roure martinenc (al. *Quercion pubescenti-petraeae*); pinedes acidòfiles pobres en vessants solans, entre 1.500 i 1.775 metres; pinedes molsoses en obagues humides, entre 900 i 1.700 m i pinedes mixtes amb pi negre en nivells subalpins, etc., totes

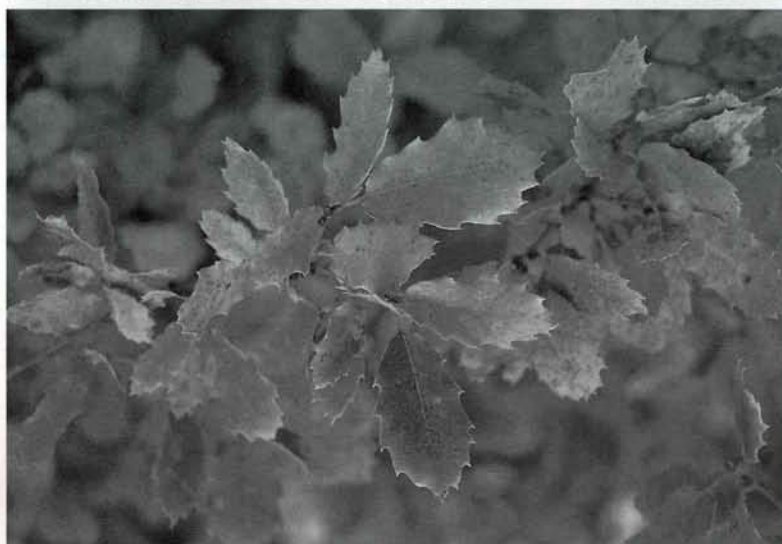
incloses en l'aliança *Deschampsio-Pinion*. Notem que el pi roig ateny el cercle polar àrtic i a l'alta muntanya es troba per dessota del pi negre.

En aquest abreuja i forçosament parcial repàs de la vegetació de l'estatge muntà, introductori d'altres valoracions, cal fer esment de les freixenedes, avellanoses i altres boscos caducifolis de fondalades i vessants humits. El freixe de fulla gran i l'avellaner són espècies eurosiberianes de gran dispersió, entre l'àrea del bosc boreal de coníferes, al nord, i els territoris submediterranis i la façana atlàntica ibèrica, al sud.

En una visió de conjunt cal remarcar que en els límits meridionals de la regió eurosiberiana que ens afecten, les espècies i les comunitats

A dalt, vessants amb pinasses i alguns pins rojos, en primer terme, a l'inici del congost de Santa Perpètua de Gaià, a l'entorn dels 550 m d'altitud, entre aquest poblet i el dilatat riberal de Pontils. A les muntanyes baixes el pi roig es troba en els racons més freds i humits, en aquest cas el colador de vent de la boca de la frau. Una mica més avall es troben aviat les plantes de l'alzinar amb marfull.

A baix, fulles de roure valencià (*Quercus faginea subsp. faginea*). Les dimensions i les formes de les fulles dels roures són tan variables que tenen més aviat un valor orientatiu. A més de la lobulació poc profunda i de tendència aguda, el que millor defineix les fulles d'aquest roure és la forma estelada dels abundosos pèls del revers, radialment ramificats en cinc o sis braços aplicats a la làmina.

d'aquesta regió van força associades, si bé no amb caràcter d'exclusivitat, a les àrees de muntanya mitjana, d'aquí la tradicional equiparació entre regió eurosiberiana i estatge muntà, fet que podria fer pensar que es tracta d'espècies i comunitats de caràcter muntà, si bé són els factors climàtics, en realitat, els principals condicionants ecològics en la distribució de la vegetació.

De l'ullada general feta fins ara es pot concloure que la major part del territori eurosiberià de Catalunya correspon a la província submediterrània. És evident que entre la terra baixa mediterrània i l'estatge muntà es produeix una, diguem-ne, *zonació intermèdia*, sobretot en el contacte de la Depressió Central i les muntanyes, d'adscripció fitogeogràfica una mica compromesa, en la qual la vegetació mediterrània i l'eurosiberiana, molt allunyades o en els límits de les condicions normals, es distribueixen ir-

regularment, més o menys empobrides, en petites parcel·les o fragments.

Submediterranis són, en general, els territoris on es produeix el contacte del món eurosiberià i el món mediterrani. L'existència de zones de contacte, més o menys àmplies, en què les tipologies de tot ordre es polvoritzen, es dona per descomptada, però l'objecte de la fitogeografia és la definició d'àrees extenses de vegetació i del seu caràcter.

No hi ha unanimitat pel que fa a la pertinença dels territoris submediterranis a la regió eurosiberiana, al contrari, sembla que aquesta ha estat, de sempre, una qüestió molt controvertida. Potser ha estat en atenció del caràcter general, lluminós i molt moderadament humit, de la vegetació dels baixos nivells dels Pirineus meridionals, que alguns autors han cregut oportú considerar aquests territoris com una unitat fitogeogràfica, el sector

iberopirinenç, de personalitat pròpia dins de la regió eurosiberiana, i d'altres, encara, prou diferenciada d'aquesta per a considerar-la com a part integrant de la regió mediterrània. Vegeu, per exemple, la darrera edició, de 1991, del clàssic tractat de botànica d'Edouard Strasburger. Aquesta posició, però, ha estat molt qüestionada.

Aquestes són les paraules de Heinrich Walter (*Vegetació i zones climàtiques del món*, 1998) referides a un sector de la província submediterrània:

«Com que a la zona submediterrània manquen les espècies llenyoses de fulla persistent, si exceptuem el boix (*Buxus*), i com que els arbres principals: roure martinenc (*Quercus humilis* = *pubescens*), freixe de flor (*Fraxinus ornus*), auró negre (*Acer monspessulanum*), òstria (*Ostrya carpinifolia*) i castanyer (*Castanea sativa*), aquest darrer sovint cultivat, són tots de fulla caduca, hom ha d'incloure aquest territori dins de la zona nemoral i no pas dins la mediterrània, o millor encara, hom el pot separar com a *zonoecotó*.» [pàg. 210]. El subratllat és nostre.

«Hom entén per *ecotó* l'espai ecològic en el qual un tipus de vegetació és substituït per un altre, per exemple, el bosc caducifoli per l'estepa. En els *zonoecotons* tots dos tipus es troben plegats sota les mateixes condicions de macroclima i estan en forta competència entre ells. La preponderància d'un tipus o de l'altre depèn del clima local, determinat pel relleu, o bé de les propietats del sòl. Es pot esdevenir una interpenetració difusa de tots dos tipus o una ordenació em mosaic. Primer un dels tipus és més fortament representat, després tots dos estan equilibrats i, finalment, el segon predomina i el primer desapareix progressivament, fins que comença el nou *zonobioma*.» [pàg. 12]

En oposició al criteri de fer prevaler la qualitat biogeogràfica indicadora d'algunes espècies o el pes en el conjunt florístic de les espècies quantitativament predominants, s'accepta en general que el millor criteri per a caracteritzar fitogeogràficament un indret és l'es-

tudi particular de la flora i la vegetació, és a dir, la determinació de les plantes, de les comunitats i de l'espectre corològic, o sigui, la quantificació comparada, dins del conjunt de les plantes presents, de les pròpies de cada regió biogeogràfica.

Una qüestió que convé tenir en compte és la possible desproporció entre el nombre total d'espècies d'un element fitogeogràfic i la superfície del territori on es troben, circumstància que pot donar-se, per exemple, en un indret on la humitat o qualsevol altre factor afavoreix una més gran diversitat d'herbes. Això posa en evidència la importància, ultra l'estudi florístic, de la cartografia de la vegetació.

Ara per ara resulta molt conspícua, en l'actual situació de la botànica dels Països Catalans, la manca d'un mapa fitogeogràfic general prou detallat per a proporcionar els elements fonamentals que han de permetre una més gran definició dels factors ambientals, sobretot climàtics, responsables de les variacions en el paisatge.

Plantes submediterrànies dels Països Catalans

Plantes que es fan dins el territori de la província biogeogràfica submediterrània:

Acer monspessulanum L.
Acer opalus Mill. subesp. *opalus*
Achillea odorata L. subesp. *odorata*
Achillea tomentosa L.
Achnatherum calamagrostis (L.) Beauv.
Allium moly L.
Amelanchier ovalis Medic.
Anthemis triumfetti (L.) DC. subesp. *triumfetti*
Anthyllis vulneraria L. subesp. *dentosensis* (Rothm.) F. Q.
Anthyllis vulneraria L. subesp. *forondae* (Senn.) Cullen
Apera interrupta (L.) Beauv.
Aquilegia visciosa Gouan subesp. *montsiciana* (F. Q.) O. Bolòs et J. Vigo
Aquilegia vulgaris L. subesp. *pau* (F.Q.) O. Bolòs et J. Vigo
Arabis brassica (Leers) Rauschert
Arabis scabra All.

Una imatge característica del paisatge de les muntanyes dels voltants de la plana de Vic. Roureda de roure martinenc amb sotabosc de boix, a primers d'abril, parcialment esfullades a la serra dels Bufadors, a l'entorn dels 700 m d'altitud. És un bosc lluminós d'estructura arbòria poc alta i poc densa. Aquest roure i el boix viuen normalment en terres calcàries riques en sals minerals (sòls eutròfics), però mentre el primer prefereix les àrees amb sòls tous i que no magregin gaire, el boix també pot viure a les roques, en sòls durs, incipients o de degradació.

Arabis turrita L.
Arenaria fontqueri Cardona et J. M. Monts. subesp. *hispanica* (Coste et Soulié) Cardona et J.M. Monts.
Artemisia alba Turra
Artemisia annua L.
Asplenium fontanum (L.) Bernh. in Schrad.
Aster willkommii Schultz Bip. subesp. *catalaunicus* (Costa et Willk.) A. Bolòs
Avenula pratensis (L.) Dumort. subesp. *requienii* (Mutel) Romero Zarco
Berberis vulgaris L. subesp. *seroi* O. Bolòs et J. Vigo
Buxus sempervirens L.
Carlina acanthifolia All. subesp. *cynara* (Pourr. ex Duby) Arcang.
Carpesium cernuum L.
Castanea sativa Mill.
Centaurea montana L. subesp. *semidecurrens* (Jord.) O. Bolòs et J. Vigo
Cephalanthera rubra (L.) L. C. M. Richard
Cleistogenes serotina (L.) Keng

Cornus mas L.
Coronilla emerus L. subesp. *emerus*
Coronilla varia L.
Cotoneaster nebrodensis (Guss.) C. Koch.
Crepis nicaeensis Balb. in Pers.
Crepis setosa Haller f.
Cruciata glabra (L.) Ehrend.
Cytisophyllum sessilifolium (L.) O. F. Lang
Chamaespartium sagittale (L.) P. Gibbs subesp. *delphinense* (Verlot) O. Bolòs et J. Vigo
Deschampsia media (Gouan) Roem. et Schultes subesp. *media*
Dianthus pyrenaicus Pourr. *pyrenaicus*
Echinops sphaerocephalus L. subesp. *sphaerocephalus*
Epipactis microphylla (Ehrh.) Swartz
Erysimum incanum G. Kunze subesp. *aurigeranum* (Jeanb. et Timb.-Lagr.) O. Bolòs et J. Vigo
Euphorbia flavicoma DC. subesp. *verrucosa* (Fiori) Pignatti
Euphrasia stricta D. Wolff ex J. F. Lehm. subesp. *pectinata* (Ten.) P. Fourn.

A baix, branqueta de boix, de fulles oposades i una mica lluntes.

- Genista horrida* (Vahl) DC.
Genista patens DC.
Genista teretifolia Willk.
Geum sylvaticum Pourr.
Helictotrichon filifolium (Lag.)
 Henrard subesp. *cantabricum*
 (Lag.) Paunero
Hieracium candidum Scheele
Hippocrepis comosa L. subesp. *comosa*
Hypericum hyssopifolium Chaix.
Hyssopus officinalis L. subesp.
 canescens (DC.) Nyman
Hyssopus officinalis L. subesp. *pilifer*
 (Pant.) Murb.
Inula spiraeifolia L.
Koeleria splendens C. Presl
Lactuca perennis L.
Lamium garganicum L. subesp.
 laevigatum Arcang.
Linaria glauca (L.) Chaz. subesp.
 bubanii (F. Q.) B. Valdés
Linum tenuifolium L. subesp.
 tenuifolium
Linum viscosum L.
Melissa officinalis L. subesp.
 officinalis
Mespilus germanica L.
Moehringia muscosa L.
Ononis fruticosa L. subesp. *fruticosa*
Ononis rotundifolia L.
Ononis striata Gouan
Onosma tricerisperma Lag. subesp.
 catalaunica (Senn.) O. Bolòs et
 J. Vigo
Orchis ustulata L.
Paeonia officinalis L. subesp.
 microcarpa (Boiss. et Reut.)
 Nyman
Petrocoptis crassifolia Rouy subesp.
 montsicciana (O. Bolòs et Rivas
 Mart.) O. Bolòs et J. Vigo
Phyteuma orbiculare L. subesp.
 ibericum (R. Schulz) P. Four-
 nier
Pinus nigra Arnold subesp. *salz-
 mannii* (Dunal) Franco
Plantago argentea Chaix in Vill.
Plantago maritima L. subesp. *serpen-
 tina* (All.) Arcang.
Plantago subulata L. subesp. *holostium*
 (Scop.) O. Bolòs et J. Vigo
Potentilla caulescens L.
Potentilla cinerea Chaix in Vill.
 subesp. *cinerea*
Potentilla micrantha Ramond. ex
 DC. in Lam. et DC.
Primula veris L. subesp. *columnae*
 (Ten.) Maire et Petitmengin
Pyrus communis L. subesp. *salvifolia*
 (DC.) Gams
- Quercus faginea* Lam. subesp. *faginea*
Quercus humilis Mill.
Ranunculus bulbosus L. subesp.
 bulbifer (Jord.) P. Fourn.
Rhamnus alpina L. subesp. *alpina*
Rhamnus saxatilis Jacq.
Rhinanthus mediterraneus (Sterneck)
 Senn. subesp. *mediterraneus*
Rosa canina L. subesp. *dumetorum*
 (Thuill.) Keller et Gams
Rosa pimpinellifolia L. subesp.
 myriacantha (DC.) O. Bolòs et J.
 Vigo
Rubus canescens DC. subesp. *lloydianus*
 (Genev.) O. Bolòs et J. Vigo
Scabiosa graminifolia L.
Sedum cepaea L.
Senecio carpatanus Boiss. et Reut.
Senecio doronicum (L.) L. subesp.
 gerardii (Godr. et Gren.) Nyman
Seseli montanum L. *montanum*
Seseli peucedanoides (Bieb.) Kos.-Pol.
Silene legionensis Lag.
Silene saxifraga L.
Stipa pennata L. subesp. *eriocaulis*
 (Borbás) Martinovsky et Skalicky
Tanacetum parthenium (L.) Schultz
 Bip.
Teucrium chamaedrys L. subesp.
 germanicum (Hermann) Reichenb. f.
Teucrium montanum L.
Thalictrum foetidum L. subesp.
 valentinum O. Bolòs et J. Vigo
Thalictrum minus L. subesp. *minus*
Thalictrum minus L. subesp.
 pubescens (Schleich. ex DC.)
 Rouy et Fouc.
Thymus serpyllum L. subesp.
 fontqueri (Jalas) O. Bolòs et J.
 Vigo
Thymus vulgaris L. subesp. *palea-
 rensis* O. Bolòs et J. Vigo
Tilia platyphyllos Scop. subesp.
 platyphyllos
Verbascum chaixii Vill. subesp.
 chaixii
Vicia cracca L. subesp. *incana*
 (Gouan) Rouy
Viola willkommii Roem.
Xeranthemum annuum L.
- Astragalus hypoglottis* L.
Bupleurum rotundifolium L.
Centaurea lagascana Graells subesp.
 podospermifolia (Loscos et Pardo)
 Dostál
Cirsium eriophorum (L.) Scop.
 subesp. *odontolepis* (Boiss. ex DC.)
 Rouy
Colutea arborescens L. *gallica*
 Browicz
Chamaespartium sagittale (L.) P.
 Gibbs subesp. *sagittale*
Digitalis lutea L. subesp. *lutea*
Fraxinus ornus L.
Fumana procumbens (Dunal) Gren.
 et Godr.
Genista hispanica L. subesp.
 hispanica
Geranium pyrenaicum Burm. f.
Helianthemum canum (L.) Baumg.
Iberis amara L.
Knautia arvensis (L.) Coult. subesp.
 subscaposa (Boiss. et Reut.) Mai-
 re
Lactuca virosa L.
Laserpitium gallicum L.
Lavandula angustifolia Mill. subesp.
 pyrenaica (DC.) Guinea
Ligusticum lucidum Mill.
Ligustrum vulgare L.
Linaria vulgaris Mill. subesp. *italica*
 (Trev.) Arcang.
Lithospermum purpureocaeruleum L.
Melittis melissophyllum L. subesp.
 melissophyllum
Peucedanum schottii Bess. ex DC.
Polygala vulgaris L. subesp. *gerandensis*
 (O. Bolòs et J. Vigo) O. Bolòs, J.
 Vigo, R. M. Masalles et J. M.
 Ninot
Prunella laciniata (L.) L.
Prunus mahaleb L.
Ptychotis saxifraga (L.) Loret et Barr.
Rhinanthus mediterraneus (Sterneck)
 Senn.
Salix elaeagnos Scop. subesp.
 angustifolia (Cariot) Rechin-
 ger f.
Senecio aquaticus Hill subesp.
 erraticus (Bertol.) Tourlet
Seseli montanum L.
Sorbus domestica L.
Sorbus torminalis (L.) Crantz
Stachys annua (L.) L.
Stachys recta L.
Tanacetum corymbosum (L.) Schultz
 Bip. subesp. *corymbosum*
Verbascum pulverulentum Vill.
Viburnum lantana L.
Viola alba Bess. subesp. *scotophylla*
 (Jord.) Nyman

Plantes latesubmediterrànies dels Països Catalans

Plantes que es fan en un territori més extens del que ocupa la província biogeogràfica submediterrània:

Achillea nobilis L. subesp. *nobilis*
Anthemis triumfetti (L.) DC.

Volta al massís dels Tres Senhors (Arieja), i 2

**Joan Puras i Rexach
Martí Puras i Rexach**

L'atractiu més poderós d'aquestes muntanyes occitanes està en la bellesa dels seus variats paisatges: valls engorjades i humides, amb vegetació exuberant; estanys i estanyols penjats en els clots deixats per antigues geleres avui desaparegudes; tarteres i lloms d'herba que s'alcen més amunt del bosc, i crestes rocoses que menen al cim principal.

La volta al massís dels Tres Senhors es completa a partir de la tercera etapa amb les etapes següents.

Les dues primeres i les notes introductòries van ser publicades a la revista anterior (MUNTANYA, núm. 838, desembre 2001).

Tercera etapa: gîte d'étape de Liers (855 m) – gîte de France de Layrole (800 m)

Desnivell acumulat: + 932 m, – 982 m. Temps: 6-7 h

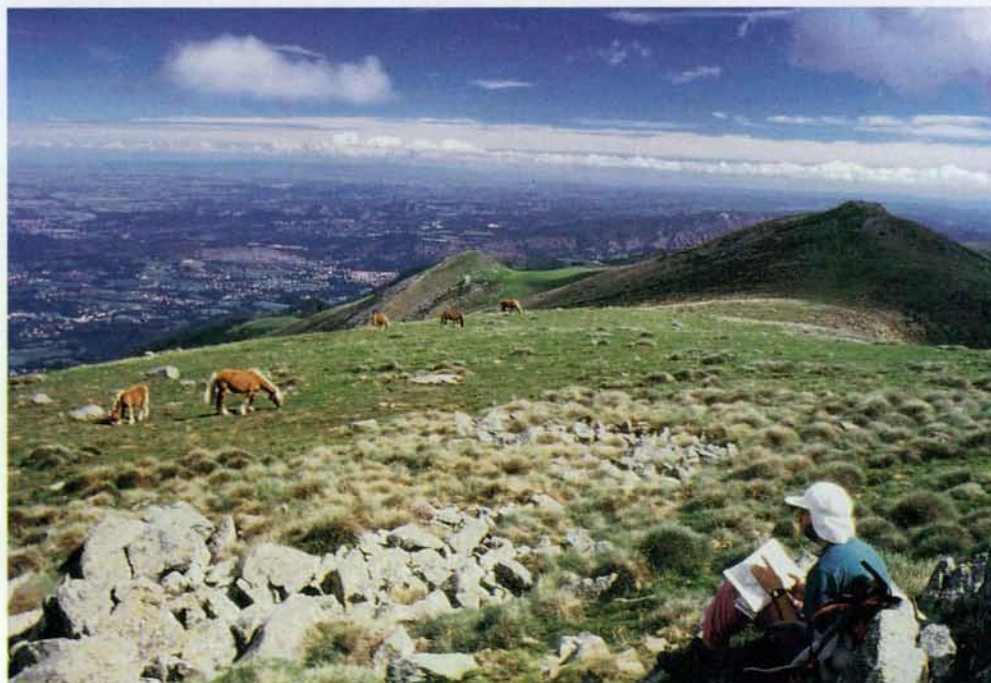
Sortiu del gîte d'étape de Liers (855 m) i torneu a passar sota l'arcada i les campanes que tant us van impressionar ahir. Les deixareu enrere amb una certa nostàlgia, segur. Aviat desapareix la seva silueta. Refeu un petit tram de carretereta asfaltada. De seguida trobareu, a l'esquerra (marques dels nostres colors), una pista forestal de terra. L'haureu de seguir força estona, fins al coll de Pòrt (1.250 m). Els 400 metres de desnivell, els fareu sense gaire esforç perquè la pista és molt llarga i queden molt repartits. La pista va pujant xino-xano per un bosc espès, el bosc de Candail. Deixareu una desviació a la dreta, que us duria igualment al coll de Pòrt,

però per un recorregut més llarg i més costerut. Les nostres marques van per la pista més planera. Quan es comenci a fer una mica pesada i monòtona ja l'haureu acabada. Quan sigueu ben a prop del coll de Pòrt —es nota, es percep entre els arbres—, haureu de deixar la pista en una corba molt pronunciada a l'esquerra, i pujar per un camí curt però molt dret (marques), que us durà directament al coll de Pòrt. En cas que us passi per alt l'inici del caminet i seguiu per la pista, no patiu: primer, per-

què trobareu un barracot de ciment molt lleig que és senyal que us heu equivocat, i, segon, perquè desembocareu a la carretera 500 metres a l'oest del coll.

Coll de Pòrt (1.250 m). Bona vista. Gran esplanada. Un petit bar restaurant obert a l'estiu. Rètol indicador de camins. El nostre itinerari segueix en direcció nord, és a dir, puja bruscament un llarg pendent de 300 metres de desnivell. Hi ha tota una filera d'estaques amb filferro que pugen en línia recta cap amunt. És un pendent molt pronunciat que puja per un mar de falgueres. Teniu dues opcions: o pujar absolutament en línia recta seguint la tanca (antic camí, molt dur), i arribar a dalt amb un pam de llengua fora, o bé seguir el nou traçat, que puja fent unes quantes raonables llaçades i que arriba igualment a dalt de tot. Us recomanem aquest darrer, perquè, a part de ser un camí més frescat i còmode, us durà fent zigzagues per entre immenses clapes de falgueres. Si no fos pel camí, obert a cops de falç, us perdríeu en aquestes grans extensions. De totes maneres, la pujadeta és dura, però s'ho val. Arribareu a dalt de la carena, a la dreta del cim del Roc Blanc (1.542 m). Val la pena que feu un petit esforç més i que hi pugueu. La vista és esplèndida. Molt avall veureu el coll de Pòrt i, si eleveu un xic la vista, veureu

Cim del Rocher de Batail (1.716 m), màxima altitud del massís de l'Arize. Cap al nord s'acaben les muntanyes i esdevé tot planúria.

**Baixant del
Rocher de
Batail cap al
sud, per entre
enormes
extensions de
falgueres.
A baix, el Roc
de Sédour
(gruta de
Bédeilhac) i el
Roc de Calamés.**

l'imponent massís dels Tres Senhors, al qual ja heu fet mitja volta. A la primera etapa el vam veure des del pic de Girantas (Mont-Ceint) pel seu vessant sud. Ara el tornem a veure íntegrament, però des del cantó nord. El pic de Girantas (Mont-Ceint) i ara el Roc Blanc són les dues grans talaies de la nostra volta, oposades, quasi simètriques, una a cada banda del massís, complementant-se mútuament. Gaudiu d'aquesta meravellosa vista mentre recupei-reu l'alè.

Som dalt del llargarut massís de l'Arize. A partir d'ara l'itinerari gira a l'est i segueix força estona tota la llarga carena ondulada i de relleus suaus. Les falgueres ja han quedat avall; ara som a la zona dels prats alpins. Hi ha molt de bestiar escampat, que ha pujat per l'altre cantó de la serra (nord), més assequible, on hi ha pistes forestals que s'enfilen ben amunt, fins a les cabanes de pastors estratègicament situades un xic més avall de la carena, al límit del bosc, i que podem veure des d'on som. Durant força estona, mentre ens mantinguem dalt d'aquests arrodonits cims, cavalcarem entre dos paisatges molt diferents: al sud el massís dels Tres Senhors, que s'alça altívol i crestellut, amb el Pirineu tantcant l'horitzó; i al nord un immens tapís vegetal, una esplèndida catifa de bosc que davalla fins a la pla-

na. I s'han acabat les muntanyes! Som dalt de l'última serralada del Prepirineu de l'Arieja. Més al nord no hi ha cap ondulació, tot és ben pla. Estranya sensació la de tenir tot el Pirineu al sud!

Nosaltres hem de prosseguir pels amplis lloms herbosos cap a l'est. Val la pena apartar-se un xic de la carena i anar a fer el proper cim del **Pech de Therme** (1.673 metres). Té una posició avançada i queda una mica penjat sobre el vessant nord, oferint encara una vista més completa d'aquest cantó. Retornats a la carena principal, la seguirem i farem el **serrat de la Pelada** (1.701 m), i després el **Rocher de Fontanet** (1.681 m) per baixar a un ampli coll de cota **1.642**. Aquest és un punt clau, perquè és per on hem d'abandonar la carena i començar a baixar. Un rústic indicador de fusta i les nostres marques de colors que tiren avall ens ho mostren clarament. Però seria una llàstima no fer el cim més alt de tota la carena —i de tot el massís de l'Arize—, que és el que segueix a continuació, a tocar del coll. Així que setanta-quatre metres de desnivell de res i som dalt del **Rocher de Batail** (1.716 m). La vista és encara més oberta al nord-est, cap al País d'Olmes i Montsegur. És un cim rocós, que destaca sobre totes les ondulacions herboses de la llarga carena, la qual cosa li

dóna una personalitat particular.

Satisfets —seria imperdonable no haver-lo fet—, tornareu al coll anterior, retrobareu el rètol i les pinzellades vermelles i grogues, i començareu una llarguíssima baixada de 800 metres de desnivell pel **circ de la Quère d'Urs**. Primer el camí baixa per una llarga diagonal per un terreny descarnat, tot flanquejant a mitja altura el petit circ amb les seves surgències i molles, sota la crestota abrupta que es desprèn del Rocher de Fontanet, que ara adquireix una altivesa que no tenia vist de dalt estant. Travessarem trams humitejats per petits rierols que neixen de més surgències situades sota el cim del Rocher de Batail, i arribarem a una inflexió del terreny. El petit circ de la Quère d'Urs s'amagarà, i ara el camí baixarà decidit per entre una selva de falgueres tan altes com nosaltres! Sort que el camí està indicat amb llargs pals de fusta clavats a terra i que sobresurten de la vegetació. Els nostres colors coronen el capdamunt de cada pal. Des de cadascun veiem el següent i, d'un a un, anem fent via en una espècie d'eslàlom gegant entre falgueres gegants. En alguns trams, els nostres pals salvadors estan prou espaiats per a fer-nos patir més d'un cop si ens despistem per entre les onades de falgueres. El camí encara baixa més fort, perdent altura ràpidament fins al límit d'un bosc esclarissat de bedolls i de faigs. A partir d'aquí continua horitzontal seguint el límit del bosc fins a la cota 1.321, on trobarem unes vores. Aquí el camí gira noranta graus i torna a baixar decidit cap al sud, resseguint un petit mur de pedra. El camí mateix és, a trams, empedrat. Continuem baixant fort per entre una munió escampada de granges abandonades. Anem a petar a un camí més ample i horitzontal, on hi ha un bon rètol indicador. A la dreta va al petit nucli habitat de Stables, i a l'esquerra, a la torre de Montorgueil. El nostre itinerari segueix cap a l'esquerra. Però hi anirem demà.

Ara baixarem encara una mica més fins a trobar el nostre refugi d'aquesta nit. Passem per unes ca-

ses habitades i sortim a una carretereta asfaltada. La seguim avall fins a desembocar a la carretera D-323, al llogaret de **Cabús** (1.010 m), en una corba molt tancada. Seguirem carretera avall, decididament. Algunes marques escadusseres ens acompanyaran. Deixarem a l'esquerra (marques antigues) el caminet que duu a **Bourgaille**, antic *gîte d'étape*, avui tancat per manca de suport. Inicialment aquesta etapa acabava al *gîte d'étape* de Bourgaille, però ja fa cinc anys que ningú no se n'ocupa. El matrimoni que se n'ocupava, ambdós bons excursionistes i coneixedors de la zona, ara regenten un *gîte de France* situat també a l'esquerra de la carretera, uns dos-cents metres més avall, que s'anomena **Layrole** (800 m). Els *gîtes de France* són una categoria superior de cases rurals, no són tan «refugi guardat» com els *gîtes d'étape*, sinó més aviat cases amb totes les comoditats i excel·lentment portades. També formen una xarxa per tot França. Així, doncs, aquesta etapa queda un xic «coixa» perquè no té un refugi «normal» on poder passar la nit. Cal pagar una mica més i dormir en una casa de característiques molt superiors. La nostra sorpresa va ser total quan vam deixar la carretera i entràrem pel camí que duu a la casa. Tot estava cuidat amb una netedat i exquisidesa sorprenents: el rètol de Layrole, la gespa, el jardí, tot l'entorn... I, finalment, la casa. Increïble. Les parets estaven entapissades d'heura, i del sostre penjava una cortina vegetal que integrava la casa sencera a l'entorn verd. Amb dificultat podien distingir-se la porta d'entrada i les finestres darrere d'aquesta cascada de verdor. La mestressa va sortir a rebre'ns amb tots els honors i ens mostrà la casa i la nostra habitació. Cal fer constar que és la seva llar i que hi viuen tot l'any. Hi tenen només una habitació per als hostes. Cal reservar-la amb temps, perquè no hi ha altre lloc per acabar l'etapa (possiblement al poble de Saurat, a dos o tres quilòmetres més avall, hi deu haver algun hostal... no ho sabem; però això ja s'allunya del nostre itine-

rari). A l'habitació hi ha un llibre de registre on tothom que hi dorm pot dir la seva. Es nota que és una casa selecta, perquè tots els escrits són educats, polits i respectuosos. Res de dibuixets, ni males paraules, ni grolleries. Tot està en consonància amb la qualitat i elegància del mateix llibre, i amb el de tota la casa en general. Hi ha llibres i maquetes de trens per tots els racons. I la cambra de bany és la reproducció luxosa d'un lavabo de tren, talment com l'Orient Express! Ens trobem una mica desconcertats amb tanta elegància i netedat, nosaltres que hem arribat bruts i suats, i amb les botes enfangades. I a l'hora de sopar, no us penseu que és qualsevol cosa o que us col·locaran en qualsevol lloc. Els hostes sopen a taula amb els senyors de la casa, en un menjador bufó i un ambient càlid i acollidor. El sopar és esplèndid, però per part nostra és difícil guardar les formes amb la gana que tenim. A més, durant tota la vetllada caldrà anar mantenint una delicada conversa, en francès, amb uns totals desconeguts. Describim, però, que ells van ser els creadors d'aquesta volta al massís dels Tres Senyors, els que van recuperar els camins i van marcar-los per primer cop. Ja tenim un bon tema de conversa! (*gîte de France* de Layrole, Roger i Monique Robert, tel. 00-33-5-61.05.73.24).

Ah!, i a l'única habitació disponible només hi ha un llit de matrimoni. Val més que sigueu només dos i molt ben avinguts...

El bonic i endreçat gîte de France de Layrole.

Quarta etapa: gîte de France de Layrole (800 m) – gîte d'étape de la Freita (795 m)

Desnivell acumulat: + 808 m, – 818 m. Temps: 8 h

Deixeu la confortable habitació, sortiu a fora i travesseu l'acurat i encisador jardí. Tornareu a ser a la carretera. La casa de Layrole ja no es veu, tapada per la vegetació. Cal remuntar per la carretera D-323 fins a arribar a **Cabús**, i des d'allà seguir pujant fins al rètol que ahir vam deixar de banda, el que indica Stables o Montorgueil, a la cota 965. Tornem a ser sobre el circuit de la volta al massís dels Tres Senyors i reprenem l'itinerari d'ahir. Ara cal seguir a la dreta, en direcció a Montorgueil per un camí horitzontal i ample. Travessem el **barranc de Galoc** i tot seguit arribem a una carretereta asfaltada. La seguim amunt. Passem per alguns xalets disseminats. Una bifurcació. Gireu a l'esquerra, sempre amunt. Poc després una altra desviació a la dreta (marques), i una última a l'esquerra. S'acaba l'asfalt en un pronunciat revolt a l'esquerra, davant de la casa de

La torre de Montorgueil des de la balconada de La Bouyche. Poble de Saurat i massís dels Tres Senyors des de l'est.

A la pàgina següent, a dalt, el cim del Roc de Calamés (1.002 m). Vista aèria sobre la vall de Bédeilhac i el Roc de Sédour (cova). El massís de Taba el veiem al fons.

A baix, el cim del Roc de Calamés amb les ruïnes del castell. La Roche Ronde sobresurt del bosc.

l'Estagnou (985 m). Al mateix revolt cal seguir recte (dreta) per un camí planer que s'endinsa al bosc. Comença una suau baixada. Passem pel costat d'una petita elevació, un turonet pelat fora del bosc, anomenat **La Bouyche** (931 m), des del qual hi ha una esplèndida vista sobre la pròxima torre de Montorgueil i els poblets de Saurat, Aynat i Bédeilhac. Ara veiem clarament la muntanya del Roc de Sédour (1.070 m), on hi ha diverses coves, la més important de les quals (restes prehistòriques) és la de Bédeilhac, que es troba sobre mateix del poble del mateix nom. Bédeilhac està encaixat entre dues grans elevacions calcàries: el ja mencionat Roc de Sédour a l'est i el Roc de Calamés (1.002 m) a l'oest.

Aquest darrer és una magnífica escola d'escalada, ja que presenta unes parets molt adequades, amb un calcari aspre i compacte.

Deixem el turonet de la Bouyche amb la seva magnífica vista i prosseguim a l'est. El camí gira a la dreta i, en una breu baixada, ens porta al peu de la **torre de Montorgueil**, també dalt d'un turonet accessible, però de menor altitud (850 m) que l'anterior. Torre de vigilància molt ben enclavada, que domina tota la vall de Saurat i que, junt amb els castells de Montjoui, Montorgueil (avui desapareguts) i Calamés, formava

el quadrat defensiu de la vall de Saurat. El camí baixa decidit en dues llaçades fins a travessar el poblet d'Aynat (647 m). Uns cinquanta metres després de l'església —reformada, lletjota— deixem el poble per un caminet que baixa fins al riu Saurat. El travessem per un pont (599 m), passem pel costat d'una central elèctrica, i una forta pujada ens condueix directament a l'entrada del poble de **Bédeilhac** (649 m). No hi trobem cap font. No hi ha cap botiga de queviures (el pa el reparteix una furgoneta que ve cada dia de nou a deu del matí, i qui no hi és no hi és comptat!). Només hi ha un bar cafè a la plaça del poble, i una cabina telefònica en un racó. La carretera parteix el poble en dues meitats. El més important del poble és, sens dubte, la famosa gruta prehistòrica, situada uns cent cinquanta metres per damunt del poble, a l'est. Una estreta carretera d'un quilòmetre i escaig hi puja ràpidament. Hi ha un extens aparcament sota l'enorme boca, en la qual han arribat a aterrar avionetes. Durant la Segona Guerra Mundial va ser convertida en un enorme taller de reparació d'avió (encara hi resta el cimentat del sòl). Val la pena que, un cop acabada la volta al massís dels Tres Senyors, aneu a visitar-la (visites organitzades), i contempleu els dibuixos a la roca i els relleus en ar-

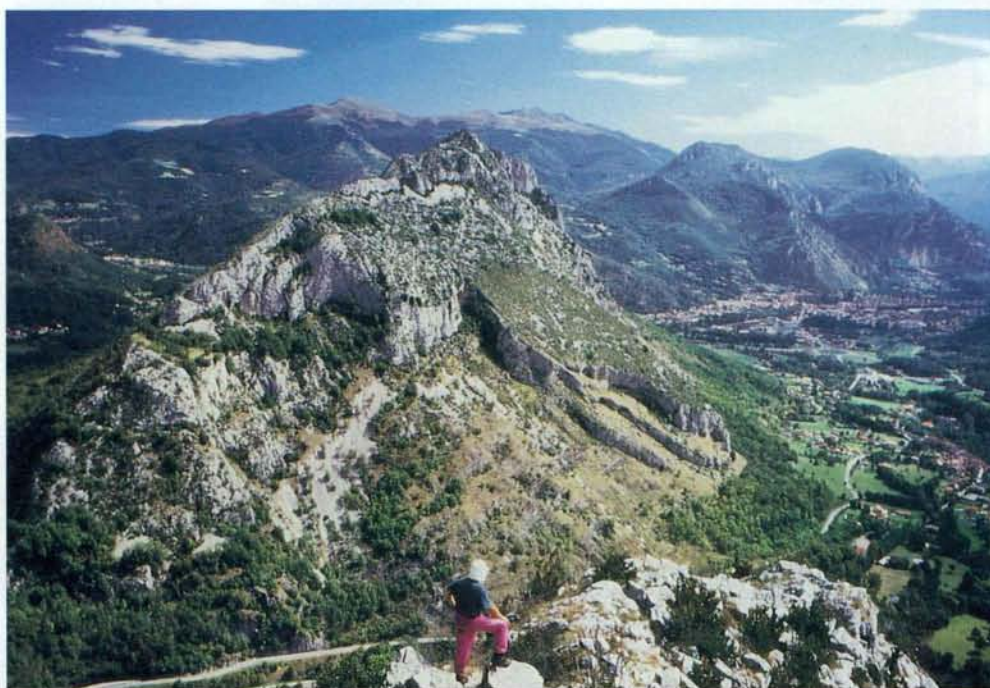
gila prehistòrics que s'hi troben amagats molt endins.

La nostra volta, però, demana una mica de lleugeresa i ara no ens podem entretenir gaire. Així que, un cop arribats al poble, a la carretera que el divideix, cal girar a la dreta i avançar uns cent metres en direcció a Saurat. De seguida arribarem a l'aparcament de Calamés, a l'esquerra (marques). Començarem la pujada per l'anomenat camí de Calamés, que passa sota les belles parets calcàries solcades per desafiantes vies d'escalada, i que porta a la base de la via normal del cim. El camí és costerut. Passem pel costat de petites coves laberíntiques. Podem veure també els primers espits a les verticals plaques de calcari blanc. Aviat som al **coll d'Ijou** (810 m), un magnífic prat d'herba envoltat de bosc, des d'on podem contemplar una perspectiva diferent de la muntanya de Calamés. El nostre camí continua recte amunt, però nosaltres no podem resistir la temptació de «fer cim». Així que deixem el nostre camí per una estona i ens atensem a la muntanya de **Calamés** tot rodejant-la un xic cap a l'oest. De seguida trobem un camí fitat que puja bruscament per tarteram i pedruscall, i que s'enfila, en dos-cents esforços metres de desnivell, fins al cim (1.002 m), on hi ha les ruïnes d'un antic castell. La vista és superba, i encara ho és més si baixem una mica per l'aresta nord-est, que cau vertiginosament sobre el poble de Bédeilhac. Realment, val molt la pena haver pujat fins aquí. En el descens, la baixada pel tarteram és ràpida però de passes insegures. Si el sol cau de valent no hi ha protecció, no hi ha cap ombra.

Aviat tornarem a ser altra vegada al coll d'Ijou, al verd prat. El nostre camí prossegueix a l'oest per un bosc ombrívol i refrescant, seguint un traçat clar i ben marcat. Passem per unes granges derruïdes i, en forta pujada, arribem a un marcat coll (981 m) que talla la barra rocosa d'un cingle. Us adonareu que a la vostra esquerra sobresurt una punta rocosa impressionant, amb una paret vertical que cau sobre la vall de Rabat, on

hem de baixar. Una vegada més —l'última, ho prometo!— us sentireu atrets irresistiblement per aquest nou penyal. Pujar-hi no costa gens. Des del collet on sou cal recular una mica i agafar un caminet que voreja el cingle cap a l'est. En cinc minuts i sense cap esforç sereu dalt de la **Roche Ronde** (1.001 m), on encara queda algun vestigi del castell de Miramont, enderrocat el 1247, tres anys després de la rendició dels càtars de Montsegur. Una vegada més la vista és esplèndida. Podrem contemplar el punxegut Roc de Calamés, on fa una estona estàvem enfilats, i també el Roc de Sédour, on veurem una cova enorme oberta cap a nosaltres. No és la cova de Bédeilhac, que queda molt més avall i no és visible, sinó una altra de diferent però superposada i que, per pous de difícil accés, comunica amb la galeria de sota. D'aquí dalt estant també s'obre una nova perspectiva que fins ara no havíem vist: tenim a sota la vall de la Corbièra i el poble de Rabat, cap on ens dirigim.

Cal tornar al coll d'abans (981 metres) i iniciar un decidit descens. De seguida serem sota les parets que aguanten la Roche Ronde i baixarem ràpidament per un camí molt ben arranjat. Pel costat d'uns camps conreats arribarem molt ràpidament, ja per pista, al petit nucli de **Contrac** (681 m), on una esplèndida font, al costat d'una creu, ens sadollarà a plaer. Des d'aquí mateix un camí baixa al poble principal de Rabat (Rabates-Trois-Seigneurs) en pocs minuts. Però nosaltres hem de baixar per la carretera que surt del poble de Contrac i que, de seguida, enllaça amb la que ve de Rabat i s'endinsa per la vall de la Corbièra. Arribem a aquest encreuament en una corba molt tancada, presidida per una creu molt gran dalt d'un marge. Som a la **creu de Quié** (664 m). Ara avançarem uns cinquanta metres a la dreta per la carretera. De seguida la deixarem per agafar un caminet que baixa cap al riu (esquerra). No hi ha cap marca en el seu inici, però no pot ser per cap altre lloc, ja que la carretera s'eleva cada cop

més del riu. Baixem per aquest caminet. De cap manera no hem de passar el riu, sinó que hem de seguir-lo amunt. És un tram molt perdedor perquè hi ha molts petits senders que despisten. No hi ha marques. Però nosaltres hem de seguir riu amunt tenint-lo sempre a l'esquerra, i la carretera elevada a la dreta. Es fa una mica llarg i pesat. Però, sobretot, incòmode per la inseguretat del camí mig perdut i esborrat. Finalment el terreny fa molta pujada per entre algunes ortigues i bardisses, trobem alguna marca molt esvaïda i sortim sobtadament al petit nucli habitat

de la **Freita (La Freyte)** (779 m).

El nostre *gîte d'étape*, en el qual hem reservat lloc, queda més elevat que el poble i s'hi accedeix per una petita pista. Però abans cal anar a buscar la clau a casa la senyora que en té cura, al número 20 del carrer principal del poble (a la carretera que el travessa), pocs metres més enllà d'on hem anat a petar en sortir del camí. Un cop tenim la clau hem de recular, seguir la carretera com si volguéssim sortir del poble en direcció a Rabat i, just a la sortida del poble, trobarem una pista (rètol indicatiu del *gîte*) que tira amunt. Cal

La Roche Ronde de 1.001 metres d'altitud. Al fons de la vall veiem el poble de Rabat.

pujar uns dos-cents metres fins a uns replans on hi ha un prat, unes taules i un pont de fusta que travessa un torrent. Allà mateix trobareu el bonic *gîte d'étape*, una cabana de pedra molt rústica i molt original en la seva distribució interior, sobretot del pis de dalt, on hi ha les dutxes i les lliteres. En cas de necessitat hi ha una altra petita cabana al costat que també pot ser utilitzada. Cal remarcar que la mestressa no prepara sopars, i que al poblet no hi cap lloc per a menjar ni comprar res. Així, doncs, o bé carregueu el sopar d'avui i l'esmorzar de demà a la motxilla, i el passegeu a l'esquena des del primer dia i fins avui, o bé sou més espavilats i, abans de començar la volta, us atauseu fins aquí amb el cotxe i hi deixeu un «niu» de material (menjar, roba, etc.), que

amablement us guardarà la mestressa. El refugi disposa, això sí, d'aigua calenta, de gas i de tots els estris per a cuinar i menjar.

L'etapa d'avui, si heu fet totes les variants que us hem proposat, pot allargar-se fins a les nou hores de marxa. Així que dormireu ben plans. Decidiu-vos per la llitera que més us agradi i bona nit (*gîte d'étape* de la Freita, 795 m, tel. 00-33-5-61.05.94.95).

Cinquena etapa: gîte d'étape de la Freita (795 m) – Sentenac (895 m)

Desnivell acumulat: + 881 m,
– 781 m. Temps: 9 h

Sortiu del *gîte d'étape* de la Freita, on tan bé haureu passat la

nit, assaborint els seus raconets i la seva rusticitat, i baixeu per la pista que duu a l'inici del poble. Ara, cap a la dreta (oest), seguint la carretera D-523, heu de travessar tot el poble. Passareu per davant del número 20 i aprofitareu per a retornar la clau a la mestressa. La carretera s'endinsa per la vall de la Corbièra i mor uns quants quilòmetres més enllà. És una vall preciosa que penetra fins a sota de les impressionants parets del pic dels Tres Senhors. La pista acaba en un aparcament i des d'allà pot iniciar-se l'ascensió al cim, sens dubte pel seu vessant més abrupte i salvatge. Us recomanem aquesta ascensió un cop acabada la volta. Serà la culminació de tota una llarga empresa i trepitjareu el cim que tants esforços us haurà costat circumval·lar. Però això és una altra història. Ara proseguirem la nostra volta.

Poc després de passada la casa número 20, a l'esquerra de la carretera, a la cota 779, neix un camí que encara conserva les nostres marques, molt pàl·lides, però. És l'antic camí de Gorbit (Gourbit), avui molt malmès i totalment embrossat. No us hi fiqueu. Val més seguir la carretera, aproximadament un quilòmetre, fins a trobar un rètol de fusta amb els nostres colors que indica «Gorbit». Aquest és l'actual camí i està net i ben traçat. Baixeu cap al riu, la **Corbièra**, que per aquí davalla molt potent. Travesseu-lo per un pontet (746 m) i passeu a prop d'una central elèctrica. El camí comença a pujar pel bosc i arribareu, de sobte, al cementiri de Gorbit, i una mica més enllà al centre del poble, amb l'església i el monument als caiguts. Aquí el camí s'ajunta amb l'antic, que us hem desaconsellat abans. **Gorbit** (830 m) és un petit poblet on s'acaba la carretera. L'hem de travessar, trencant carrers, sempre en direcció sud. Trobarem una carretereta asfaltada que puja rectilínia per entre camps de conreu fins que s'acaba, ja al límit del bosc, en un petit aparcament (909 m). Aquí hi ha uns rètols molt oportuns. De l'aparcament surten dos camins, tots dos muntanya amunt

en direcció sud. El de la dreta va a l'estany d'Artats (Artax) i el de l'esquerra puja al coll de Lastris. Aquest darrer és el nostre. El camí penetra dins el bosc i travessa el **riu d'Artats** (Artax). De seguida arribem a una zona d'aprofitament forestal. Un rètol ens indica el camí provisional mentre duren les tasques de tala i arrossegament d'arbres. Nosaltres, tossuts, no en fem cas i prosseguim per l'original. Greu error, perquè el camí està completament desfigurat, no hi ha marques, i moltes pistes, fetes a cops de bulldòzer, solquen el bosc en totes direccions, creant un veritable laberint i un fangar gens agradable. Per fi, després d'un fort desnivell, desemboquem en una bona pista i la seguim a la dreta. Poc més enllà hi arriben les marques del camí provisional que no hem volgut prendre i que pujava còmodament fins aquí. Una mica més de pujada, ara ja per bona pista i ben marcada, i aviat serem al **coll de Lastris** (1.427 m), ja fora del límit del bosc. Un bon tronc aguanta els rètols indicatius. Bona vista de la coma de Fer, que hem de flanquejar a mitja altura. No se us acudeixi intentar pujar al cim d'Amont (1.486 m), sobre el coll de Lastris, perquè està tot tapat de vegetació i no es veu res, a més a més que no hi ha camí i que us esgarrinxareu la pell i la roba si ho proveu. Seguiu tranquils pel bell caminet que flanqueja suau-ment fent un arc per un vessant ple de falgueres verdíssimes, travessa el **torrent de Coume**, entra en un bosc per dins del qual travessa el **torrent de Debés**, fins a tornar a emergir entre falgueres a prop del **coll de la Bèna**, que es deixa un xic enlairat a la dreta. Un trosset més per una pista horitzontal que dona la volta a un petit cim arrodonit (Mediès, 1.316 m), i sereu en un collet sense nom, de 1.226 metres, coronat per una creu. Rètols i bifurcació: a l'esquerra (nord) el camí passa per una cabana de pastors i baixa molt rost fins al poble de Genat (Génat) per la vall de la Grangette. A la dreta (sud), el nostre camí, que baixa ja definitivament a la vall de Vic de Sòç, l'última vall que farem abans

A dalt, arribant al coll de Lastris. A l'esquerra, el coll de la Bèna. Al fons, el massís de Bassièrs.

A baix, imatge d'una marededéu al camí que baixa per les granges de Pladetis fins a Lapèja.

Sentenac.
Punt de partida
i d'arribada del
tour del massís
dels Tres
Senhors.

de tancar el cercle de la nostra gran volta. Però abans de res, des del mateix coll on sou, un caminet a l'oest —paral·lel al que heu seguit per a venir, però per sota— us durà a una estupenda font. Després de refrescar-vos-hi ja esteu a punt per a fer d'una tirada tot el camí fins al cotxe.

Torneu al collet de 1.226 metres i comenceu a baixar al sud per un camí ferm. Una curiosa construcció de pedra, piramidal, coronada per una creu de ferro, amaga en un forat la imatge d'una marededéu que guaita impassible qui passa per aquests corriols perduts. Passareu per un seguit de granges escalonades al pendent (**Pladetis**, 1.200 m). El camí baixa fortíssim per entre marges de pedra i de seguida perd dos-cents metres de desnivell. Anem a parar a un rètol sobre mateix del poble de **Lapèja** (Lapège) (1.038 m), el qual no arribem a trepitjar. El nostre camí canvia bruscament de direcció i de pendent. A partir del rètol s'amanseix, gira noranta graus a l'oest i planeja dolçament. Som a la solana de Vic de Sòç, dalt d'un caminet penjat sobre la vall que la domina com des d'una balconada. Així serà en endavant fins a acabar la nostra volta. Farem un llarg recorregut per un camí de cornisa que talla tota la muntanya sense perdre altura. Ens permetrà obser-

var successivament, i a l'altra banda, la vall de Siguer, les valls suspeses de Sem i de Goulier, així com els massissos d'Endron, de Montcalm-pica d'Estats i de Bassièrs. Preneu-vos-ho amb calma perquè és llarg, però, alhora, gaudiu-ne perquè és una vista molt bonica i canviant. A més, és l'últim tram de la gran volta que fa cinc dies que heu iniciat. El camí comença sense cap problema el seu tranquil flanqueig. La vall de Siguer és davant mateix, a l'altra banda de la vall de Vic de Sòç. Passem per una font providencional, després de la qual s'inicia un suau descens fins al poble d'**Illier** (870 m). El travessarem per dins fins a sortir a una carretera que encara puja una mica més. En una paret que fa de marge de la carretera hi ha un indicador: Orús. És la nostra direcció. Deixem l'asfalt i seguim el caminet. Iniciem una pujada. Aviat travessarem el **barranc de Siouré** per un gual aranjat. Encara una forta pujada en quatre esforçades llaçades, i arribarem a un collet (1.050 m) sota mateix d'una gran torre d'alta tensió. Aquest és el punt més alt de tot el camí de cornisa. A partir d'aquí el camí baixa suaument. Passem pel molí d'Orús, sobre el **barranc del Molí** (990 m), i poc després entrem al poble d'**Orús** (1.000 m) per la carretera amb la

qual hem entroncat cent metres abans de l'entrada del poble. En una placeta des d'on es té una magnífica vista del Montcalm (la pica d'Estats sobresurt un xic al seu darrere) hi ha una superba font de quatre aixetes i una cabina telefònica. Travessem el poble seguint els nostres colors pintats a les cantonades. Passem per una altra petita placeta on, sota una gran creu plantada al mig, hi ha una altra font. Sortim del poble. A baix veiem Vic de Sòç i Auzat, amb el seu característic i permanent núvol de polsim que hi genera la important fàbrica d'alumini. Ara som a mig vessant del rocós i descarnat **pic d'Engral**. Hem sortit del bosc i recorrem un camí rocallós excavat a la roca. Aviat girarem a la dreta per encarar-nos a la vall del Port de Lers. De seguida veiem el poble de Suc (església destacada) i més avall Sentenac. El camí va directe a **Sentenac**. El cor bateja amb més força i les cames corren més. Ja hi som! Hem anat a parar al petit aparcament on vam deixar el cotxe ara fa cinc dies. Continua allà, custodiat pel gran santcríst clavat al revolt de la carretera. L'aigua de l'abeurador i de la font no és potable, però podem refrescar-nos-hi de gust.

Haureu acabat la llarga volta que vau començar aquí mateix ara fa cinc dies, haureu realitzat el *tour* del massís dels Tres Senhors. Si teniu la sort que us faci uns dies bons, gaudireu, i molt, d'aquesta volta. Ara, però, en els nostres caps ja bull una nova idea: si hem esmerçat cinc dies per donar la volta completa al massís dels Tres Senhors, l'hem contemplat des de tots els cantons i hem gaudit de totes les seves petites meravelles, per què no ho rematem fent el cim? Però això ja forma part d'una altra història... (vegeu *Muntanya* núm. 832, desembre 2000, pàgs. 233-239).

Aquesta volta va ser feta el setembre de 1999. Compte amb els canvis esdevinguts d'aleshores ençà, sobretot respecte als *gîtes d'étape*. Informeu-vos-en abans d'anar-hi.

ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

L'arxiu fotogràfic del Centre conté col·leccions de fotografies des de 1886 d'una gran diversitat de temes, com ara aeronàutica, arqueologia, arquitectura, carrers de Barcelona d'abans de la Reforma, esports, fauna, folklore, geografia física i econòmica, pobles i indrets de Catalunya, del Pirineu aragonès, d'Espanya i d'altres països del món. A més de fotografies estereoscòpiques i autocrom.

Instal·lacions i serveis:

- * Sala de treball per a ordenació i classificació de material.
- * Sala de conservació i arxius d'originals.
- * Laboratori.
- * Equip de tractament digital de les imatges: digitalització, retoc fotogràfic, gravació de CD ROM.
- * Servei de còpia i ampliació.
- * Reproducció de positius paper.
- * Reproducció de transparències positives blanc i negre.
- * Còpia i reproducció de negatius.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA/Arxiu fotogràfic

Carrer del Paradís, 12. 08002 Barcelona

Tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08

adreça electrònica: cec@cec-centre.org

Horari d'atenció al públic:

de dilluns a divendres de 10 a 14 h i dimarts i dijous de 18,30 a 21 h

La revista inclou:

- * Itineraris d'excursions a peu, en bicicleta tot terreny, en esquís.
- * Articles sobre alpinisme.
- * Reportatges sobre muntanyes i països llunyans.
- * Articles sobre història i fets de l'excursionisme.
- * Dossiers i treballs sobre medi ambient i defensa de la natura.
- * Informació sobre llibres, guies i mapes que surten al mercat.
- * Vies d'escalada.

MUNTANYA publica sis números de cinquanta-dues pàgines (Din A4), impreses sobre paper ecològic de qualitat, en color i en blanc i negre.

La primera revista
excursionista catalana

MUNTANYA

Membre de l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC)

Oficina de guies - UIAGM

El Centre ofereix als seus socis la possibilitat de realitzar ascensions de tot tipus acompanyats per un guia d'alta muntanya. Ara podeu viure aquella escalada o travessa que sempre us ha atret, sense preocupar-vos de res i amb la tranquil·litat de saber-vos en bones mans.

PROGRAMA DE SORTIDES GUIADES PER A L'ANY 2002

- 12 i 13 de gener. Escalada en cascades de gel al Pirineu català o aragonès.
1-3 de febrer. Esquí fora de pista sobre glaceres: la Vallée Blanche i l'Argentière.
26 de març - 1 d'abril. Travessia amb esquís Chamonix-Zermatt.
28 de març - 1 d'abril. Travessia amb esquís Arolla-Zermatt.
12 de maig. Baptisme d'escalada a Montserrat.
20-24 d'agost. Mont Rosa: punta Gnifetti
25-29 d'agost. Cerví (estiu, 5 dies)
- 8 dies a la tardor. Mali, tresc i escalada per l'Alt Gourma.
12 dies a les vacances de Nadal. Argentina, travessia del Gel Continental patagònic.

Per a més informació:

Àrea d'atenció al soci, cada dimarts de 7 a 9 del vespre o parlant amb Joan Jover, telèfon 93 347 02 69

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA - *Club Alpí Català*

Paradís, 10 pral. - E-08002 Barcelona - Tel. 93 315 23 11, fax 93 315 14 08

Adreça electrònica: cec@cec-centre.org/oficina-guies - Web: www.cec-centre.org

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ITINERARIS PEL MASSÍS DEL CARLIT

JOAN M. VIVES I TEIXIDÓ

Recull d'excursions pel massís del Carlit, punt culminant del Pirineu oriental situat al nord de la comarca de la Cerdanya que està sota l'administració francesa. L'existència del refugi de la Bullosa permetrà de fer boniques excursions per aquestes muntanyes que amaguen, encara, racons ben poc freqüentats.

DARRERS TÍTOLS PUBLICATS:

Pica d'Estats-Monteixo. Vall Ferrera (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martin.

Catllaràs-La Quar, David Aloy i M. Mercè Lleonart.

Mont-Roig - Certascan. Vall de Cardós (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martin.

novetat

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Ausiàs Marc, 92-98 int. - Fax 247 35 94 - 08013 Barcelona. Distribució: L'Arc de Berà, Centre Difusor d'Edicions Catalanes
Comandes i administració: Polígon Montgalà, Bèlgica, 6 i 7 - Tel. 465 30 08 - Fax 465 87 90 - 08917 Badalona

2001, l'any de l'excursionisme científic

August Bernat i Constantí

L'excursionisme de recerca i estudi del nostre patrimoni cultural té en el Centre un camp d'acció que es va consolidant progressivament: la recerca, estudi i conservació del nostre patrimoni de pedra en sec.

L'excursionisme sempre s'ha caracteritzat per tenir ja des dels seus orígens una base científica: el seu propòsit era la recerca, l'estudi i la recuperació del patrimoni de Catalunya. Aquest fet s'ha posat en evidència en coincidir, aquest any 2001, el cent vint-i-cinquè aniversari del Centre Excursionista de Catalunya i l'any Puig i Cadafalch, un dels socis insignes de la nostra entitat, doble commemoració, doncs, en la qual el Centre ha volgut fer ressaltar aquest vessant científic del nostre excursionisme amb una magnífica exposició titulada «Puig i Cadafalch i l'excursionisme».

Quan aquest excursionisme de recerca i estudi del nostre patrimoni cultural té encara en el Centre alguna assignatura pendent, com podria ser, per exemple, el nostre magnífic patrimoni megalític, ara s'obre al davant nostre un nou repte, un camp en què a títol personal alguns ja fa anys que treballem i que cada dia té més adeptes, sobretot a les nostres comarques, però també a l'estranger: parlo de la recerca, estudi i conservació del nostre patrimoni de pedra en sec.

Les construccions de pedra en sec

Què ens cal entendre per construccions de pedra en sec? Dit d'una manera entenedora, són aquelles que s'han aixecat muntant

pedra sobre pedra sense emprar cap material d'unió entre elles, ni fang, ni argamassa, ni guix, ni per descomptat ciment, s'ha procurat, això sí, que les pedres encaixessin bé entre elles i, com a màxim, s'han utilitzat petites falques, també de pedra, per a acabar de donar estabilitat i solidesa a la construcció. El resultat d'aquest antiquíssim sistema constructiu han estat els nombrosos marges que ratllen els nostres costers en moltes comarques i les conegudes barraques de vinya.

Aquest és un patrimoni oblidat, no reconegut o, com a màxim, considerat menor, però que darrerament va prenent força, i són

diverses les poblacions que han decidit posar en marxa diferents actuacions encaminades en primera instància a la seva conservació, però també a la creació de rutes que permetin visitar-les. Aquestes iniciatives són generalment portades a terme per grups o entitats locals; a vegades són els mateixos ajuntaments els interessats i col·laboren conjuntament amb les entitats.

A França, per posar un exemple, ja fa anys que porten a terme aquesta tasca, i és desesperant veure com nosaltres, amb un patrimoni molt més important, tot just ara ens comencem a adonar del que tenim; per tant, encara s'ensopega amb les administracions, i també amb els propietaris, amb reticències, indiferències o bé incomprendensions producte de la ignorància o de la manca d'informació.

Les activitats del Grup d'Estudis Rurals del Centre Excursionista de Catalunya

El passat mes de maig es va celebrar a Albacete el I Congreso Nacional de Arquitectura Rural en Piedra Seca, on es va posar en evidència que a Espanya també van prenent consciència d'aquest importantíssim patrimoni, amb una visió molt clara del que cal fer.

Una barraca de pedra seca al peu d'una vinya a Sant Quintí de Mediona.

Dos exemples de barraca de pedra seca. A dalt, una de planta rectangular a Rellinars, i a baix, una altra de planta circular a Santa Oliva.

El Centre Excursionista de Catalunya, capdavanter en tantes iniciatives, va veure molt clar que no podia quedar al marge d'aquest moviment cada vegada més ampli, i va crear, dintre la Secció d'Història i Art, la subsecció anomenada Grup d'Estudis Rurals, amb la finalitat d'introduir a la nostra entitat aquests coneixements i dur a terme les activitats pertinents. Per aquest motiu es féu una conferència informativa sobre el tema de

la pedra en sec, amb projecció de diapositives, i a continuació s'obrí un cicle inicial d'excursions que tenien la finalitat de posar els socis interessats en contacte amb diferents estils constructius de les nostres contrades, així com també posar el Centre Excursionista de Catalunya en contacte amb les entitats i la gent de comarques interessats a salvaguardar el seu, però també nostre, patrimoni.

La primera excursió va ser a Rellinars del Vallès, on l'entitat Amics de Rellinars, conjuntament amb l'Ajuntament, treballa en la recuperació de les barraques del terme i dissenya diferents rutes, una de les quals penetra dins l'àrea del parc natural de Sant Llorenç del Munt. Aquesta entitat recupera també les fonts, els ponts i altres elements que puguin ser d'interès per als visitants.

La segona excursió es va realitzar a Sant Quintí de Mediona (Alt Penedès), on l'historiador local Xavier Argemí ens acompanyà per una ruta dissenyada per ell mateix, en què es va poder copsar la particularitat constructiva d'aquesta lo-

calitat. L'excursió va finalitzar amb la visita sempre interessant del castell de Mediona.

La tercera i última excursió del cicle inicial es va realitzar a Santa Oliva (Baix Penedès), on el GEVEN, entitat ecologista que treballa a la zona del Vendrell i el Baix Penedès, també està interessada en la conservació de les seves construccions de pedra en sec, confecciona rutes per a visitar-les i en fa l'inventari. L'excursió també acabà amb la visita del castell de Santa Oliva.

El Grup d'Estudis Rurals té previst de continuar l'any vinent amb un nou cicle, que començarà el mes de gener amb una extensa exposició fotogràfica, i el mes de febrer es reprendran les excursions. Hi ha programades sortides a les comarques del Bages, l'Alt Camp i les Garrigues.

Esperem que aquest nou camp d'actuació de l'excursionisme científic tingui la col·laboració i la participació dels socis del Centre que estiguin interessats en la salvaguarda del nostre patrimoni d'arquitectura rural.

Les muntanyes de Petra. Un viatge per Jordània i Palestina

Joan Mundet i Bellavista

Escrit sobre les singulars muntanyes de Petra visitades durant un viatge a través de Jordània i Palestina.

Abans de començar aquest modest escrit sobre les singulars muntanyes de Petra i el nostre viatge a través de Jordània i Palestina, m'agradaria deixar ben clar un parell de coses sobre l'antic conflicte entre jueus i palestins. Cal recordar que, el 29 de novembre de 1947, les Nacions Unides, amb la Gran Bretanya i els Estats Units al capdavant, cedint a les fortes pressions, sobretot econòmiques, del sionisme jueu, van votar a favor de la creació del nou estat d'Israel en territori palestí i, el 14 de maig de l'any següent, se'n va proclamar la independència. Per a poder fer realitat aquest artificial nou estat, van expulsar per la força gairebé un milió i mig de palestins de les seves terres i de les seves cases, amb la finalitat de deixar-les buides perquè poguessin ser ocupades pels jueus de tot el món que volguessin anar a establir-s'hi. Tots els palestins expulsats van ser acollits, en la seva majoria, per Egipte i, sobretot, per Jordània, però els jueus no en van tenir encara prou amb els territoris que les Nacions Unides els havien donat, sinó que, l'any 1967, en la tristament famosa guerra dels Set Dies, van ocupar per la força els territoris de Gaza, administrats aleshores per Egipte, els Alts del Golan, a Síria, i els de Cisjordània, a Jordània, que abasten Jerusalem est i les regions de Samaria i de Judea, i Jordània va perdre, així, la seva regió més rica: el marge dret del

riu Jordà. El 1988, el rei haiximita de Jordània va deixar de reivindicar els territoris ocupats per Israel en benefici de la causa palestina.

El regne haiximita de Jordània està situat a l'extrem nord-occidental de la península Aràbiga. Va néixer políticament l'any 1949, amb fronteres creades artificialment pels britànics, com la majoria d'estats sorgits de l'espoliador colonialisme europeu. Inicialment, aquest país comprenia la regió de Cisjordània i l'antic estat de Transjordània. Les fronteres actuals separen Jordània d'Israel, a l'oest (territoris ocupats de Cisjordània), de Síria, al nord, d'Iraq, al nord-est, i d'Aràbia Sau-

dita, al sud i a l'est. El port d'Al-a Qabah és l'única sortida al mar Roig que té Jordània. Actualment, el 75% dels habitants de Jordània són palestins.

Amman

Nosaltres vam arribar a Amman, capital de Jordània, una tarda de desembre, amb la finalitat de fer turisme per Jordània i Palestina i, sobretot, per visitar i fer excursions, a peu, per les singulars i boniques muntanyes de Petra.

L'endemà d'arribar a Amman vam visitar la ciutat de Jerah, que és una de les més interessants i històricament importants de Jordània, per l'ocupació de l'imperi romà entre els segles I i IV, i acabarem el dia visitant uns castells del desert construïts pels califes omeies. Els dies següents, després de creuar els rigorosos controls fronterers israelians, vam passar a Cisjordània, amb la finalitat d'estar-hi tres dies, per visitar Betlem, ciutat encara engalanada amb banderes palestines perquè feia menys d'una setmana que havia passat a control de la tot just estrenada autonomia, i Jerusalem, la ciutat santa de l'islamisme, del judaisme i del cristianisme, la qual va tenir la seva màxima esplendor durant els regnats dels reis David i Salomó, entre els segles IX i X abans de

Muntanyes de Petra (vall d'Es-Sabrah).

Muntanyes de Petra (Wadi Es-Sabrah).

Crist. També vam visitar el desert de Galilea, les ciutats de Jericó i d'Hebron, dues de les més antigues del món, també engalanades i en plena efervescència d'alliberament nacional palestí, la ciutat de Natzaret, el llac de Tiberíades o mar de Galilea, la vall del Jordà, etc. Després d'aquests tres intensos dies per Cisjordània, tornem a creuar la frontera jordanoisraeliana, per anar, tot seguit, cap a la mar Morta, que és el punt més baix de la terra (-398 metres), el Mont Nebó, on es diu que hi ha enterrat Moisès, i la ciutat de Màdaba, també considerada una de les més antigues del món, etc., indrets, tots ells, molt significatius i d'una importància cabdal en la història de les religions cristiana, musulmana i jueva.

De totes maneres, sense menysprear absolutament res d'aquest meravellós i instructiu viatge, voldria destacar els magnífics i interessantíssims dos dies complets passats fent excursions per entre les belles i singulars muntanyes de Petra, esculpides per l'erosió del vent i de l'aigua, en les quals, el semita poble nabateu, d'origen nòmada gairebé desconegut, pels voltants del segle IV aC va establir la seva majestuosa capital amb les seves cases i palaus excavats a la vermellosa roca de gres.

L'engorjat d'Es-Siq

El primer dia sortim a peu, de bon matí, de l'hotel, situat en el poble artificial de Wadi Mussa (vall de Moisès), amb l'objectiu de fer una excursió de tot el dia, per visitar els monuments més importants. Per això cal primer passar la tanca de l'entrada i seguir la pista, arran del riu Mussa, actualment sec durant la major part de l'any. Ben aviat descobrim les primeres construccions excavades a la roca. Es tracta de les coves funeràries de l'antiga vila de Gaia. A la dreta del camí veiem les tombes monolítiques i a l'esquerra, una mica més enllà, la tomba de l'Obelisc o de la Piràmide, fins que arribem a l'entrada (Bab) de l'impressionant i estret engorjat d'Es-Siq. Cal entrar-hi i fer el meravellós recorregut, de més d'un quilòmetre, perquè al fons ens aparegui, majestuosos, El-Khazne (el temple del Tresor), excavat a la roca, com tots els monuments de Petra. La població de cases noves que es veu sobre la carena de la dreta és on viuen actualment els beduïns que habitaven a Petra. A la dreta podem veure les parets del Jébel el-Khubtha i a l'esquerra, als peus mateix del Jébel Attuf, trobem el camp d'excavacions. Passem tot el dia caminant per l'antiga ciutat emmarcada al bell mig d'aquestes

impressionants muntanyes i valls (el carrer de les Façanes, les Tombes Reials, els obeliscos i l'altar dels sacrificis dalt del Jébel al-Madbah, la tomba de Seda, la tomba de l'Urna, Qasr el-Bint —el gran temple nabateu—, la font del Lleó, el monestir Ed-Deix, les Roques Rosades, el Cardo Màxim romà, el qual acabava als peus del Jébel el-Jabis, a prop de Qasr el Bint, etc.).

El cim del Mont Hor

El segon dia va ser tant o més interessant que el primer. També de bon matí vam tornar a passar per sota les verticals parets que deixen l'estret passadís d'Es-Siq per dirigir-nos cap al circ romà i la porta romana, davant la qual havíem quedat amb dos beduïns per anar a fer una excursió cap a la vall de Sabrah (Wadi es-Sabrah) i assolir el cim del Mont Hor, també conegut com a Jébel Harun, dalt del qual, diuen, hi ha enterrat Aaron, germà de Moisès i primer sacerdot del poble d'Israel. Vam començar a pujar fins a l'indret on hi ha el conegut Monument de la Serp i, després de passar pel costat del Jébel Harun i de saltar un coll molt ample, ens endinsem per la fantàstica i solitària vall d'Es-Sabrah, els paisatges de la qual són d'una bellesa excepcional, envoltada de paratges magnífics i de muntanyes de gresos de capricioses formes treballades pel vent. El camí passa a prop del Jébel Harun i del Jébel el-Barra i, en arribar a un indret, molt bonic, anomenat Ras en-Neguev, al costat d'un rierol i al peu de les restes d'un petit teatre romà, ens aturem a fer una mica de foc i coure la carn de be que portàvem per dinar. El camí no és pas gens fàcil de localitzar, segueix l'antiga ruta de caravanes que unia Petra amb el Sinaí i Egipte. De tornada, quan arribem, altra vegada, dalt del coll, decidim, tot i que som conscients que comença a fer-se tard, desviar-nos a l'esquerra i enfilem la pujada al cim del Mont Hor o Jébel Harun (muntanya d'Aaron), de 1.355 metres, un dels punts més alts del massís i un mirador excepcional sobre aquestes muntanyes, sobretot du-

rant aquelles hores del capvespre en les quals els colors ocres i rosats realcen encara més l'esplèndida bellesa i espectacularitat d'aquestes muntanyes tan singulars. L'extraordinària vista panoràmica sobre la vall d'Es-Sabrah, les abruptes parets del Jébel el-Ma'iz i les muntanyes de Sera, les impressionants dimensions del temple de l'Ed-Deir queden reduïdes a un no res, en l'horitzó emmarcat pels bellíssims colors canvians de les muntanyes ja en aquella hora ben avançada de la tarda. Dalt del cim hi ha una petita mesquita blanca que destaca des de lluny, en la qual se suposa que hi ha enterrat Aaron, el conegut germà de Moisés. Després de restar una bona estona dalt d'aquest privilegiat mirador contemplant tota la bellesa que ens envolta, comencem a davallar, ja fosquejant, fins que trobem els companys que no han pujat al cim que ens esperen al coll. Ja és ben fosc, però amb la claror de la lluna, que quasi fa el ple, i amb les nostres ombres i les dels camells projectades en les fantasmagòriques muntanyes, continuem el camí de tornada cap a Es-Siq i cap a Wadi Mussa. Inoblidable la resplendor de la lluna il·luminant el temple del Tresor al bell mig de la foscor d'Es-Siq. Impressionant!

El desert de Wadi Rum

Una última nit a Wadi Mussa enmig d'un complex turístic cons-

truït amb bastant poc respecte amb el medi ambient d'aquells paratges tan bonics, i l'endemà, de bon matí, seguim el viatge cap al meravellós desert de Wadi Rum (vall de les Petites Muntanyes), en el qual, al contrari que a Petra, podem fer només, i lamentablement, una curta visita de metge. Un petit recorregut en cotxe d'unes tres hores i prou! Val la pena passar-hi, almenys, un parell de dies fent llargues excursions a peu, en camell, etc., per entre aquelles immenses planures de sorra vermella i entre les seves capricioses i espectaculars muntanyes. El poble està situat en una planura are-

nosa envoltada d'altres muntanyes de pics rocallosos. L'erosió és la causa de les estranyes formes de les muntanyes. Des de Rum es veuen cims magnífics, als quals, actualment, es va força a fer escalada, tot i que la roca és molt descomposta: el Jébel Um Ishrim, el Jébel Rum, el Jébel Hubeira, etc.

Continuem el viatge fins a Amman, l'actual capital de Jordània, ciutat plena de contrastos en la qual conviuen harmònicament cristians, palestins, circasians, armenis, etc. Nosaltres hi passem l'última tarda i l'últim dia, un dia plujós, passejant pels seus carrers sorollosos i plens de gent i de cotxes que no estalvien tocar la botzina, pels seus mercats acolorits, per la ciutat vella, en la qual hi ha restes romanes (els pòrtics de l'antiga Filadèlfia, el teatre romà, el temple d'Hèrcules), el museu arqueològic, la mesquita d'El-Husseïn, etc.

Un viatge bàsicament turístic però molt interessant i didàctic, que vaig tenir la sort de compartir amb una gent magnífica.

Bibliografia consultada

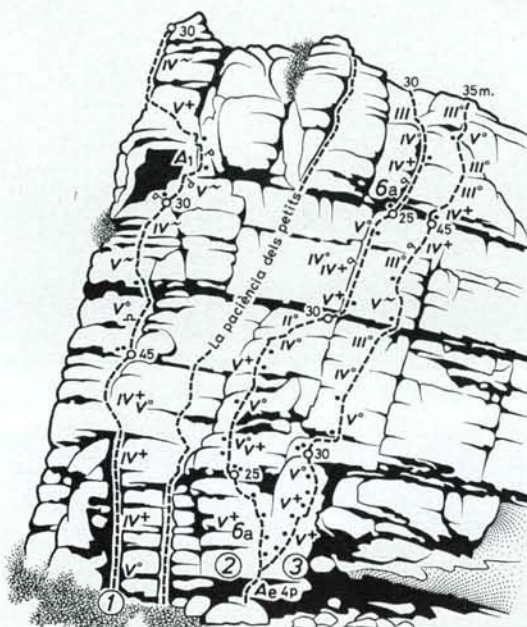
Rumbo a Jordània, de Iolanda Ruiz i Enric Balasch. Editorial Laertes.

Muntanyes de Petra des del cim del Mont Har o Jébel Harun.

Vocabulari àrab - català

Àrab	Català
Jébel.....	muntanya
Wadi Es-Sabrah.....	riera o vall d'Es-Sabrah
Bab Es-Siq.....	porta d'Es-Siq
Jébel Harun.....	muntanya d'Aaron
Jébel al-Madbah.....	muntanya de l'Escorxador
Qasr el-Bint.....	palau de la Noia
Jébel el-Habis.....	muntanya de l'Aturat
Ras en Negev.....	cap En Negev
Jébel el-Ma'iz.....	muntanya del Cabrit
Jébel Rum.....	muntanya dels Romans
Ed-Deir.....	circular
Uad.....	riu
Mussa.....	Moisés

Collegats: paret de la Figuereta

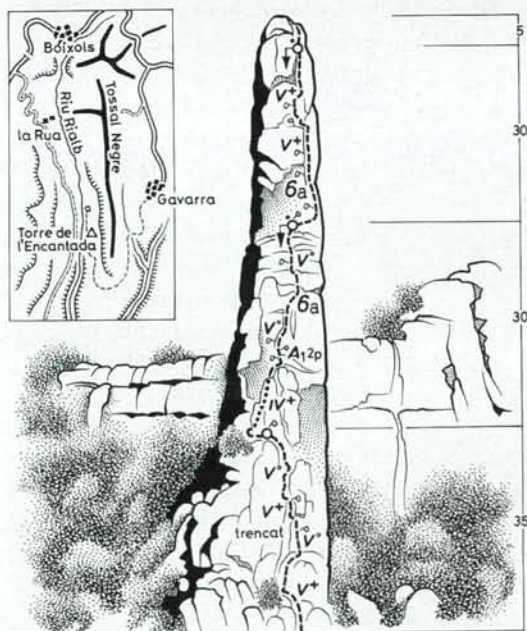
1. Via «Kua de Kadell de Gos» (105 m, MD/A¹), 1a. asc. 6-IV-1997, per J. Colome i Gute. Material: tascons i friends.
2. Via «Promopallars» (110 m, MD⁺), 1a. asc. 7-XII-1998, per Remi Brescó. Material: friend núm. 2.
3. Via «Impròpia» (110 m, MD⁺), 1a. asc. 2-I-1999, per Remi Brescó. Via equipada.

Canalda: paret del Llop Blanc

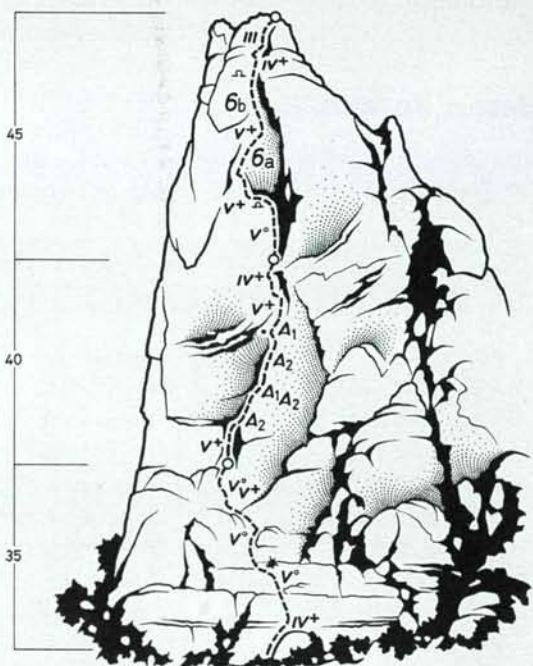
- Via «CEBA» (150 m, MD/A¹), 1a. asc. 6-XI-1999, per Joan Marí, Jordi Fornés i Felip Mateu. Material: joc de tascons i joc de friends.

Riu Rialb: Torre de l'Encantada

- Via «Anglada-Ballart» (100 m, ED⁺), 1a. asc. 12-X-2001, per Josep Manuel Anglada i Armand Ballart. Material: algun pitó, tascons i friends mitjans.

Serra de Carreu: agulla de Bóixols

- Via «Cal Mano» (120 m, ED/A²), 1a. asc. 3-II-2001, per Miquel Blanco (sol). Material: 15-20 pitons (universals), tascons i friends.

NOTÍCIES

Homenatge a Víctor Balaguer i Artur Osona

Els passats mesos d'octubre i novembre del 2001, el Centre Excursionista de Catalunya va recordar, amb una sèrie d'actes i excursions, els seus socis il·lustres, Víctor Balaguer i Artur Osona, dels quals s'esqueia el centenari de la mort.

La commemoració consistí en dues conferències a la sala d'actes. Una el dimarts 2 d'octubre, a càrrec del conegut excursionista i soci del Centre Josep Girona i Casagran, que ens parlà de la vida, la trajectòria excursionista i l'obra d'Artur Osona. L'altra conferència es va fer també a la sala d'actes el dijous 4 d'octubre, dedicada a Víctor Balaguer, Josep M. Cervelló i Torrella, i geòleg i membre de l'ERE, ens parlà de la descoberta romàntica del Montserrat subterrani, una evocació a la visita que l'any 1852 van fer a les coves del Salnitre de Collbató, Víctor Balaguer i un grup d'intel·lectuals.

Les excursions i visites es van realitzar a Breda, Arbúcies, les coves del Salnitre de Collbató i a la vall d'en Bas.

El diumenge 21 d'octubre es va organitzar l'excursió-visita a Breda i a Arbúcies. A Breda, es va fer una visita al centre històric de la vila i al seu museu, dedicat a l'obra pictòrica de Josep Aragay. Tot seguit forem rebuts a l'Ajuntament, per l'alcalde, Jordi Iglésias i Salip, i altres membres del consistori. A la sortida de la casa de la vila els representants municipals i el grup de socis del Centre, encapçalats pel president, Enric Nosàs, vam anar fins al monument que aquesta població té dedicat a Artur Osona, on, després d'emotius parlaments, es va dipositar una corona de llorer en record del gran excursionista. Des d'aquesta vila, on Artur Osona tenia casa, iniciava les seves llargues caminades cap al Montseny.

De Breda, ens traslladarem fins a Arbúcies per fer un recorregut per diferents indrets relacionats amb Víctor Balaguer. En aquesta població Víctor Balaguer va passar algunes temporades estiuenques, en el mas Blanc, circumstància que el portà a escriure el llibre *Al pie de la encina*, on evoca diversos paratges dels voltants de la vila. Vam fer un recorregut a partir del Parc de la Dona d'Aigua, recentment inaugurat i, passant

pel costat del mas Blanc, ens arribarem al salt de la Dona d'Aigua. En aquest recorregut forem acompanyats pel director del museu «La Gabella», Josep Manuel Rueda, i altres veïns de la població. En finalitzar el recorregut anàrem fins a l'Ajuntament, on l'alcalde, Jaume Soler i Pastells, acompanyat d'altres membres del consistori, ens va donar la benvinguda. Després de dinar, visitarem l'interessant Museu Etnològic del Montseny «La Gabella».

El matí del dissabte 27 d'octubre, es visitaren les coves del Salnitre de Collbató, acompanyats per l'Associació Cultural de Montserrat, grup recentment constituït, que té com a finalitat la difusió i revaloració dels indrets del poble, com són les coves del Salnitre. En acabar la visita, els socis del Centre foren obsequiats per l'Ajuntament amb un aperitiu, al qual va assistir l'alcalde de Collbató, Francesc Xavier Raventós i Ferrer.

Es va cloure aquest cicle commemoratiu amb una excursió a la vall d'en Bas, on es va pujar dels Hostalets d'en Bas fins a Sant Miquel de Castelló. I a la tarda, després d'un dinar popular, a Sant Esteve d'en Bas s'inaugurà la retolació d'un carrer que s'ha dedicat a Jaume Puig «en Jaume de can Valent», que fou traginer, i, en paraules d'Artur Osona, el millor guia de muntanya de tot Catalunya. Tant l'excursió com aquest acte s'organitzaren conjuntament amb el Grup Excursionista, Cultural i Alpínia «Lletissonada» (GECA) i hi van assistir l'alcalde de la Vall d'en Bas, Miquel Calm i Puig, i altres membres d'aquest Ajuntament. El centre fou representat per un grup de socis encapçalats pels vicepresidents, Francesc Beato i Josep Martí.

Amb aquesta sèrie d'actes hem volgut recordar dues figures il·lustres de la història del Centre Excursionista de Catalunya i de l'excursionisme català, en un any en què precisament s'escau el cent vint-i-cinquè aniversari de la nostra entitat.

F. B.

Inauguració del curs del Grup d'estudis botànics Ramon Pujol i Alsina

El passat dia 17 d'octubre del 2001 tingué lloc a la sala d'actes del Centre la inauguració del curs 2001-2002 del Grup d'estudis botànics Ramon Pujol i Alsina.

Obrí l'acte el vicepresident del Centre Francesc Beato, que amb unes pa-

raules va donar la benvinguda a tots els participants i voluntaris que preparen aquest setzè curs, agraïnt la feina continuada i ben feta que ha esdevingut un model per a les altres seccions del Centre. Aquestes paraules invitaven a continuar amb renovada empena a prosseguir pel camí iniciat.

Després, el president de la Secció de Geografia i Ciències Naturals, Narcís Rucabado, va donar la benvinguda a la senyora Alicia Font i Civit, filla de l'il·lustre botànic Pius Font i Quer, que va tenir la delicadesa d'acompanyar-nos en aquest acte i de fer lliurament del premi de fotografia botànica que porta el nom del seu pare. Narcís Rucabado, a més, en un breu parlament donà les gràcies a tots els que ens van voler acompanyar i també als jurats del premi Pius Font i Quer, que es va lliurar uns minuts més tard. Seguidament donà la paraula a Josep Nuet.

Josep Nuet, en poques paraules, va presentar les activitats del curs que inauguràvem, de les quals va destacar el curs sobre plantes ruderals i arvenses, de què es tractarà durant sis conferències, a més de dedicar-hi també part de les excursions i una exposició monogràfica. També destacà la conferència sobre geologia acompanyada de tres excursions i el curs de macrofotografia.

Seguidament el secretari del jurat del XIX Premi Pius Font i Quer de fotografia botànica va llegir el veredict del jurat i els premiats —Joaquim Ferrándiz i Rovira, primer premi, i Anna Borbonet i Macià i Hermínia Escolà i Ribot, els accessits— van tenir el goig de rebre de mans de la senyora Alicia Font el premi que havien merescut. A continuació tots els assistents van veure la projecció de totes les col·leccions presentades al concurs.

Des d'aquestes línies volem felicitar els guardonats i animar a tots a participar en les pròximes edicions.

Narcís Rucabado

El Centre Excursionista de Catalunya i el Grup Excursionista de Mallorca

Les relacions del Centre Excursionista de Catalunya al llarg dels anys no s'han limitat a Catalunya; les nostres activitats i relacions s'han estès arreu, des de la resta de l'Estat fins als clubs alpins europeus i la resta del món.

Això ve a tomb per a comentar-vos dues activitats que recentment

s'han portat a terme en aquesta línia, i que han tingut com a protagonistes el Centre Excursionista de Catalunya i el Grup Excursionista de Mallorca.

Una és l'excursió col·lectiva que organitzà la Secció de Muntanya, amb la col·laboració del Grup Excursionista de Mallorca, els passats dies 1 al 4 de novembre, per la serra de Tramuntana. Encapçalats pels vocals Francesc Chiva i Roger Pastó, es posaren en contacte amb el Grup Excursionista de Mallorca, amb el qual traçaren quatre interessants rutes, que van donar una visió general de la serra, i en les quals s'assoliren els cims del puig Major, la Massanella i el Tomir.

La segona activitat que us vull fer notar és la participació del Centre en el cicle de conferències que, sota el lema «Excursionisme i societat-L'excursionisme científic», ha organitzat aquesta tardor el Grup Excursionista de Mallorca.

De les quatre conferències de què constava el cicle, dues foren encomanades a dos socis del Centre Excursionista de Catalunya. Una tingué lloc el passat 23 de novembre, en què Francesc Beato parlà de l'excursionisme científic i els Països Catalans, i una setmana després, el 30 de novembre, Josep M. Sala presentà el tema de les exploracions als Alps i la conquesta del Mont Blanc. Aquestes dues conferències tingueren lloc en el magnífic auditori del Diari de Mallorca.

No és nou l'apropament del Centre Excursionista de Catalunya a l'excursionisme mallorquí, però cal mantenir-lo i incrementar-lo.

Les relacions entre entitats sempre són un fet positiu i en sortim tots beneficiats.

F. B.

125è ANIVERSARI DEL CENTRE Axtes del desembre

Concert extraordinari al Palau de la Música Catalana

El Centre Excursionista de Catalunya va oferir als socis i amics una audició de sardanes de concert al Palau de la Música Catalana amb motiu del cent vint-i-cinquè aniversari de l'entitat. El concert, celebrat el passat 4 de desembre, va anar a càrrec de la cobla La Principal de la Bisbal, cobla oficial de la Generalitat de Catalunya.

Abans del concert, el president del Centre, Enric Nosàs, va dir unes pa-

raules des de l'escenari, glossant l'acte i el seu significat, acompanyat per Francesc Cassú, director de la Principal de la Bisbal, el qual presentà a continuació el concert amb una breu comentari sobre les sardanes i la intencionalitat geogràfica i naturalista de la seva selecció.

La cobla, dirigida per Francesc Cassú, va interpretar, a la primera part del concert, les següents sardanes: *Tarragona*, d'Enric Casals, *La vall de Calonge*, de Ricard Viladesau, *Sant Martí del Canigó*, de Pau Casals, *Scala Dei*, de Josep M. Bernat, *Cants de Mallorca*, de Francesc Pujol, i *A Montserrat*, d'Antoni Pérez Moya. A la segona part del concert, va oferir *Akelarre* (fantasia per a cobla), de Francesc Cassú, *Serra amunt*, d'Enric Morera, *Ventada de març*, d'Emili Saló, i *Puigoliu* (poema simfònic), de Joaquim Serra. El concert va finalitzar amb la interpretació de *La Santa Espina*, per a correspondre als aplaudiments dels socis i amics del Centre que s'havien aplegat al Palau.

Presentació del llibre commemoratiu del 125è aniversari

El passat 11 de desembre es va presentar a la sala d'actes del Centre el llibre commemoratiu dels 125 anys d'existència de l'entitat. El llibre, titulat *Muntanya i lleure cent anys enre*, recull cent dues fotografies procedents del nostre Arxiu Fotogràfic, fetes entre finals del segle XVIII i el 1925. L'edició del llibre s'ha realitzat en col·laboració amb Pòrtic-Enciclopèdia Catalana. En el llibre es poden veure imatges de Lluís Marià Vidal, Juli Soler i Santaló, Lluís Estasen, Ignasi Canals o Josep Maria Cò de Triola i sobre diversos esports, com l'esquí, espeleologia, ciclisme, boxa, golf, tennis, futbol, aviació, regates, waterpolo i natació. Les imatges són complementades amb textos de Joan Francesc Cabestany i Ernest Costa.

Acte institucional al Parlament de Catalunya

El passat 10 de desembre, el Parlament de Catalunya va oferir un acte institucional d'homenatge i reconeixement al Centre Excursionista de Catalunya en el seu 125è aniversari. Joan Rigol, president del Parlament, i Enric Nosàs, president del Centre Excursionista de Catalunya, van presentar l'acte. A continuació va tenir lloc

una taula rodona sobre «L'excursionisme català i el Centre Excursionista de Catalunya», amb la presència de Josep M. Sala i Albareda, expresident del Centre, i dels historiadors Francesc Gurri i Serra i Francesc Roma i Casanovas. Mark Grossmann i Camps, president de l'Escola de Muntanya, pronuncià una conferència sobre «El futur del Centre Excursionista de Catalunya i de l'excursionisme». L'acte es va cloure amb parlaments dels diputats Rafael Ribó i Joaquim Ferrer.

Copes d'esquí del 125è

La Secció d'Esquí del Centre Excursionista de Catalunya va organitzar a finals d'any dues competicions d'esquí per a commemorar el 125è aniversari. El dissabte 29 de desembre es va celebrar per primera vegada la Copa d'esquí de fons 125è aniversari del Centre Excursionista de Catalunya, puntuable per a la Lliga Catalana. L'escenari de la competició va ser l'estació d'esquí de fons de Guils de Cerdanya. Vicenç Vilarrubia i Anna Serra van ser els guanyadors absoluts.

El diumenge 30 de desembre va tenir lloc la Copa d'esquí alpi 125è aniversari del Centre Excursionista de Catalunya a l'estació d'esquí de la Molina, puntuable per al Trofeu TargeNeu.

Laia Farrés

Relació breu d'exposicions conferències i projeccions

a cura de Laia Farrés

Conferències

- 11 desembre. Conferència «La transhumància a les terres de ponent», a càrrec d'Ignasi Ros, historiador i antropòleg. Cicle *La transhumància i els camins ramaders a Catalunya*. A l'aula Artur Osona. Organitzat per la Secció de Muntanya-CADE i per la Secció d'Història i Art.
- 11 desembre. Presentació del llibre *Muntanya i lleure*, a la sala d'actes.
- 13 desembre. Conferència «Rouredes i pinedes de la conca del Gaià», a càrrec de Romà Rigol. A l'aula Pompeu Fabra. Organitzat per la Secció de Geografia i Ciències Naturals.
- 13 desembre. Conferència «La biblioteca Santiago Rusiñol, de Sitges», a càrrec de David Jou i Andreu. A la sala d'actes. Organitzat per la Secció d'Història i Art.

19 desembre. Conferència amb diapositives «Malta: el melic del món», a càrrec de Joaquim Montoriol i Pous. A la sala d'actes. Organitzat per la Secció de Geografia i Ciències Naturals.

Projeccions

3 desembre. Projecció del videofilm *Quatre columnes. Tres segles al mont Taber*. Organitzat per la Secció de Cinema i Vídeo.

4 desembre. Projecció del vídeo *Tanzània: país de lleons, terra dels massai*. Organitzat per la Comissió de Protecció de la Natura.

6 desembre. Projecció de *In illo tempore*, film realitzat per Jaume Campabadal. Projecció al xalet de la Molina. Organitzat per la Secció de Cinema i Vídeo.

7 desembre. Projecció de *Olympic Museum*, videofilm realitzat per la Secció de Cinema i Vídeo. Al xalet de la Molina. Organitzat per la Secció de Cinema i Vídeo.

8 desembre. Projecció del videofilm *Quatre columnes. Tres segles al mont Taber*. Al xalet de la Molina. Organitzat per la Secció de Cinema i Vídeo.

10 desembre. Projecció de l'òpera d'Offenbach *La bella Helena*. Organitzat per la Secció de Cinema i Vídeo.

Els mapes del territori de Catalunya durant dos-cents anys, 1600-1800

L'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) ha mostrat en una exposició tots els mapes de Catalunya entre el 1600 i el 1800 que es coneixen actualment. Un total de 64 mapes de diverses procedències van formar el gruix de la mostra. S'ha fet un gran esforç des de l'ICC per exhibir, sempre que ha estat possible, la primer edició de cada mapa. La Cartoteca de Catalunya ha aportat quinze dels mapes. Els altres han estat cedits pel Centre Excursionista de Catalunya, la Biblioteca de Catalunya, la Bibliothèque Nationale de France i per col·leccions privades.

El Centre Excursionista de Catalunya ha cedit a la mostra un mapa de Catalunya datat del 1720 procedent de la cartoteca de la nostra entitat. El mapa porta per títol «Nueva descripción geographica del Principado de Cataluña» i està dedicat al rei Felip V. El seu autor, Josep Aparici (1653-1731) era un home de negocis, a més

de funcionari reial i geògraf. Abans de 1700, va viatjar per tot Catalunya com a recaptador d'impostos al servei de Carles II. Aquesta experiència li va permetre conèixer el territori català de primera mà per a poder fer un mapa del Principat. Josep Aparici no va arribar a publicar dues descripcions geogràfiques del Principat de 1708 i 1715, respectivament, que van quedar inèdites.

Actualment, d'aquest mapa només se'n coneixen dos exemplars, el que es conserva a la nostra cartoteca i un que guarda el Servicio Cartográfico del Ejército a Madrid. Després de cent quinze anys de l'aparició del primer mapa de Catalunya, el «Nueva descripción geographica del Principado de Cataluña» és el primer mapa de Catalunya fet per un català. Fins aleshores tots els mapes catalans havien estat realitzats per cartògrafs dels Països Baixos, França, Anglaterra i Itàlia. L'any 1769 se'n va fer una segona edició.

La idea de l'exposició sobre la cartografia catalana va sorgir de l'Associació de Bibliòfils de Barcelona. Amb motiu de la celebració a la ciutat del XXII Congrés Internacional de l'Association Internationale de Bibliophilie, l'Associació de Bibliòfils va demanar la col·laboració de l'Institut Cartogràfic, suggerint el muntatge d'una nova exposició sobre la cartografia de Catalunya amb els coneixements que es tenen avui dia. La idea de l'exposició va ser molt ben acollida per la Cartoteca de Catalunya. La seu de l'ICC, a Montjuïc, ha estat l'espai que ha acollit la mostra.

No és la primera vegada que s'organitza una exposició sobre la cartografia de Catalunya. L'Institut Cartogràfic ja havia muntat una exposició sobre la temàtica dels mapes catalans l'any 1986 amb el títol de «Cartografia de Catalunya. Segles XVII-XVIII». I molts anys abans, el 1919, el regidor de l'Ajuntament de Barcelona Francesc Carreras i Candi en va organitzar una, anomenada «Exposició de mapes de Catalunya», que es va mostrar al local del Centre Excursionista de Catalunya.

Reforma i ampliació de l'edifici de l'Escolania de Montserrat

La Fundació Abadia de Montserrat 2025 ha presentat la reforma i ampliació de l'edifici de l'Es-

colania. La imatge exterior de l'edifici no ha variat, però sí el seu interior, que ha estat objecte d'una transformació arquitectònica notable. Amb aquesta remodelació, l'Escolania ha guanyat lluminositat, accessibilitat i racionalitat a l'hora de distribuir els espais. Gairebé s'han doblat els metres quadrats de superfície i ha passat a ser un estatge modern i preparat per a les necessitats de futur.

El projecte de remodelació ha estat concebut en plantes. L'escola d'ensenyament general ara diposa d'aules perfectament equipades. A l'escola musical hi ha cabines pensades per a aprofitar l'estudi individual, una sala d'assaig i altres espais per a biblioteca musical i assajos orquestrals. A les dependències familiars s'hi ha instal·lat els dormitoris i els banys, disposats per blocs, amb una sala polivalent i un espai per a sala d'estar i de jocs.

Acta del Jurat del 19è Festival Internacional de Cinema de Muntanya i Aventura (novembre 2001)

Reunit a Torelló el Jurat de la dinovena edició del Festival Internacional de Cinema de Muntanya i Aventura, format per Conrad Blanc, Carles Bria, Xavier Duran, Joan Jover i Esteve Riembau, després d'haver visionat les pel·lícules presentades a la secció competitiva, acorden fer públic el següent veredict:

Valorar molt positivament l'alt nivell dels films seleccionats, així com la dificultat a l'hora d'escollir les pel·lícules premiades. Amb tot, atorguen els següents premis:

Premi Mountain Wilderness al film que millor faci ressaltar la defensa de la muntanya. Declarat desert.

Premi FEEC (Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya) i Flor de Neu de Plata a la millor fotografia a: *Desert Friction*, de Nic Good (Holanda).

Premi Boreal i Flor de Neu de plata al millor guió a: *Mort au Barbu ou le Crash du Gypaete*, de Claude Delieutraz (Suïssa).

Placa FEDME (Federación Española de Deportes de Montaña y Escalada) al millor film d'un realitzador espanyol a: *Amin Brakk*, *Ruta Namkor*, d'Adolfo Medinabeitia (Espanya).

Premi del Jurat i Flor de Neu de Plata per explicar amb ironia el cicle de la vida a: *Spas u Penjanju*, de Petar Lalovic (Iugoslàvia).

Premi al millor film Ecològic i Flor de Neu de Plata a: *Impression of Tirol*, de Georg Riha (Àustria).

Premi al millor film d'Esports de muntanya i Flor de Neu de Plata a: *Timeless*, de Dominique Perret (Suïssa).

Premi al millor film de Muntanya i Flor de Neu de Plata a: *La Grande Cordée*, de Gilles Chappaz (França).

Gran Premi «Vila de Torelló» i Flor de Neu d'Or a: *Salathe, Blood, Sweat and Bagels*, de Richard Heap (Gran Bretanya).

Homenatge del Centre Excursionista de les Serres del Mestral a Luigi Rapello i a Antoni Cabré

El diumenge dia 30 de desembre del 2001, el Centre Excursionista de les Serres del Mestral, amb la seva seu a l'Hospitalet de l'Infant- Vandellòs, va celebrar una jornada i dinar de caire social, oberta a tothom, que va aplegar seixanta persones de totes les edats.

Al matí, es va fer una excursió amb un recorregut per l'ermita del Peiró, pont de Rifà, font d'en Soler, es va pujar pels Costers Rojals i es va fer cim a la serra de la Pedrera. Després, es va retornar pels Masets i les Forques, cap a Mont-roig del Camp. L'excursió va finir a l'ermita de la Verge de la Roca, on es va celebrar el dinar de germanor, degudament entaulats al seu restaurant.

A la fi de l'acte, es va retre homenatge, nomenant-los socis d'honor del Centre Excursionista de les Serres del Mestral, a dos muntanyencs: l'un, Luigi Rapello, membre del Club Alpino Italiano (CAI), de vuitanta-nou anys, en reconeixement de la seva tasca en els treballs de fer el GR-92 i, l'altre, el nostre consoci Antoni Cabré Puig, en reconeixement del treball de divulgació de l'excursionisme a les muntanyes del sud de Catalunya, a través dels seus cinc llibres.

El president de l'entitat organitzadora, el Centre Excursionista Serres del Mestral, Josep Jordana Puigpinós, també consoci nostre, va fer un breu parlament i va lliurar sengles plaques acreditatives, amb l'escut de l'entitat inclòs, fet amb un decoratiu esmalt a tot color, obra d'una artista local, i també membre de l'entitat organitzadora.

Des del Centre volem felicitar cordialment els homenatjats.

Aparició dels primers mapes-guies d'hivern

Geoestel (una empresa creada per Enciclopèdia Catalana i l'Institut Cartogràfic de Catalunya) i l'Editorial Alpina han arribat a un acord de coedició de cartografia de muntanya. Els primers fruits d'aquesta col·laboració són els mapes-guies d'hivern, novetat absoluta a tot l'Estat espanyol, en reposta a la demanda existent d'un producte cartogràfic específic per a l'hivern. Aquesta nova sèrie de mapes pretén oferir al públic interessat en la muntanya una eina de consulta especialitzada en esports com l'esquí de muntanya, les raquetes de neu o l'escalada en gel. La novetat absoluta que presenta aquesta cartografia és que aplega en un mapa topogràfic a escala 1:25.000 informació específica sobre itineraris d'hivern i una guia exhaustiva amb descripció de les diferents rutes proposades amb indicacions útils sobre risc d'allaus i seguretat. Els mapes han estat realitzats en paper irrompible i impermeable, preparats per a resistir l'aigua, la humitat i la intempèrie per tal d'evitar-ne el deteriorament en cas que les condicions meteorològiques no siguin les més idònies. Les primeres publicacions d'aquesta nova col·lecció són els mapes-guies de *Tossa Plana Puigpedrós* i el de *Vall de Núria Ulldeier*.

L'objectiu de l'aliança entre Geoestel i l'Editorial Alpina és impulsar els mapes a escala 1:25.000, una escala veritablement excursionista, i atendre les demandes d'eficàcia i seguretat en cartografia. Les dues empreses han establert un programa a tres anys vista, amb un calendari anual mínim de sis mapes 1:25.000, dos mapes-guies d'hivern, tres mapes de turisme de muntanya a escala 1:50.000 per a activitats a peu i en bicicleta i dues guies d'Alpina 3000.

LLIBRES I MAPES

Cuerdas rebeldes. Retratos de mujeres alpinistas

Arantza López Marugan. Desnivel Ediciones. Madrid 2001. 148 pàgs., il·l.

Abunden els llibres dedicats a recordar i a descriure les grans gestes alpines, amb la voluntat de deixar testimoni de les més destacades escalades i ascensions, però molt poques vegades s'ha aplegat en un llibre la història d'una colla de dones que han aconseguit destacades fites d'escalada emulant les de molts homes: des de les dames victorianes que van ser una singularitat en el seu temps, desafiant totes les normes i lleis socials, fins a les que avui han conquerit un lloc important en el món de l'esport i la muntanya.

En aquest llibre, Premi Desnivel 2001 de literatura de muntanya, viatges i aventura, es recullen nou relats breus protagonitzats per dones que comprenen des de la comtessa d'Angeville, la primera dona que va pujar al Montblanc, el 1838, fins a la primera ascensió femenina sense oxigen a l'Everest del 1995. Són una sèrie de relats heroics i emocionants que proven la capacitat de la dona per a emprendre les més arriscades aventures, generalment reservades als homes.

J. Bordons

La Segarra, l'Urgell, la Conca de Barberà

Direcció: Antoni Pladevall. «Guies Catalunya romànica comarcals». Editorial Portic. Barcelona 2001. 208 pàgs., il·l.

Amb ben poc interval respecte al número 14, ens ha arribat el número 15 d'aquesta bella col·lecció de guies manuals, que aprofita la monumental obra *Catalunya Romànica* d'Enciclopèdia Catalana i compta amb la col·laboració del Centre Excursionista de Catalunya, convidant-

nos a visitar els nostres monuments romànics.

Com ja hem fet ressaltar en anteriors recensions, aquests llibres, acuradament presentats i eminentment pràctics, ofereixen una excel·lent eina per a conèixer el romànic català, amb ajustades descripcions dels monuments i excel·lents fotografies en color; a més de dibuixos de la planta dels principals edificis descrits, entre els quals sobresurten l'església de Santa Maria d'Agramunt, el monestir de Vallbona de les Monges i el gran monestir de Poblet en el present volum.

Un índex alfabètic de tots els monuments ressenyats, agrupats per comarques, i un glossari visual on es veuen els diferents tipus de planta de les esglésies i els elements exteriors d'esglésies i castells, permeten obtenir un bon coneixement del romànic d'aquestes comarques situades entre la Catalunya vella i els territoris últimament dominats pels sarraïns.

J. Bordons

Passejades per l'Empordà

Joan Portell i Leonor Sesén. *Pòrtic Guies*. Barcelona 2001. 126 pàgs., il·l.

En aquest llibre, Joan Portell i Leonor Sesén proposen vint-i-cinc sortides a peu i en bicicleta per alguns indrets escollits de l'Empordà, des de les Gavarres fins a l'Albera, passant per l'Empordanet i els aiguamolls de l'Empordà.

Es tracta d'uns itineraris fàcils, d'entre una i dues hores i mitja, i amb pocs desnivells, aptes per a totes les edats i que transcorren per bons camins. La descripció va acompanyada de boniques fotografies en color i mapes ben detallats, separant en tots els casos la ruta en bicicleta de la caminada a peu.

Al final del llibre, hi trobem les adreces i telèfons d'interès i abundant bibliografia. En fi, és una bona guia per a conèixer uns quants pobles i bells indrets de l'Empordà.

J. Bordons

L'Empordà i la serra de l'Albera

M. Àngels Castillo i Jordi Bastart. *Pòrtic Guies*. Barcelona 2001. 152 pàgs., il·l.

La col·lecció «Sortides en família» de l'editorial Pòrtic, adreçada tant als adults com als més petits, presenta aquest quart llibre, que ens porta ara pels municipis de Salines-Bassegoda, l'Albera nord i sud, la travessa de Figueres, al cap de Creus i pel Baix Empordà.

A cada un dels capítols de què consta el llibre, molt ben estructurats, després d'una breu introducció i d'un petit mapa localitzant la zona, hi ha el que veurem, la descoberta, adreçada especialment a l'interès dels nens i nenes, i, finalment, la descripció de les excursions, en total vint-i-vuit sortides, que van des de petites passejades fins a caminades de quatre hores, aptes per a tots. Cada capítol es tanca amb abundants dades pràctiques sobre gastronomia, allotjaments, fires, festes i altres activitats.

El llibre conté nombroses i excel·lents fotografies en color i croquis il·lustratius de cada excursió, i resulta una eina que atreu la màxima atenció d'aquells a qui va destinada.

J. Bordons

Caminem per l'Alt Penedès

J. Domènech, G. Espuñes i F. Massachs

Vies ferrades a prop nostre

Marc Pérez i Ignasi Vidal. «La Butxaca de Muntanya». Barcelona 2001. 176 pàgs., il·l.

Actualment es va notant un notable increment de les editorials que publiquen llibres d'excursionisme. Algunes d'elles ho han fet amb col·leccions força atractives i han arribat a un nombre important de títols. Les petites guies de «La Butxaca de Muntanya» que ara arriben al tercer i quart volum, són una bona mostra del que es pot fer sense grans pretensions, si es pot comptar amb els autors adequats i saben fer-ho planerament per a iniciar el màxim de practicants.

Com ja vam dir en fer la ressenya del primer volum, *Caminades per Llívia i voltants*, aquestes guies són de gran utilitat per les seves ajustades descripcions que ens porten per camins

poc divulgats de la nostra geografia. *Caminem per l'Alt Penedès* ofereix tretze itineraris fàcils per indrets emblemàtics, sense altre problema que les ganes de caminar i conèixer bells indrets de la comarca. *Vies ferrades a prop nostre* descriu setze vies ferrades de Catalunya i Andorra, de diferents nivells de dificultat, amb unes pàgines prèvies dedicades a la història d'aquestes vies, el material necessari, equipament, dificultats i una relació de vies.

Aquests llibrets contenen bones fotografies en color, croquis i dibuixos.

J. Bordons

Excursiones con esquís por el parque Posets-Maladeta

Manel Broch i Eduard Martín. *Prames Ediciones*. Saragossa 2001. 180 pàgs., il·l.

Hem rebut per a la nostra biblioteca un nou llibre de Prames dedicat al Pirineu aragonès. Aquesta vegada s'ocupen del massís de la Maladeta i els seus voltants, i en una segona entrega ho faran del massís de Posets i el seu territori, que conjuntament constitueixen el parc Posets-Maladeta, declarat parc natural per les Corts d'Aragó l'any 1994.

En el cas present s'ofereixen un bon nombre d'excursions amb esquís per zones de la capçalera del riu Èssera, de la Noguera Ribagorçana i de la Vall d'Aran, acompanyades de detallats mapes a escala 1:40.000 amb corbes de nivell.

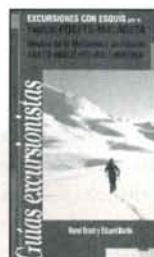
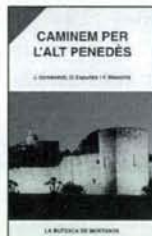
El llibre inclou al final una relació dels refugis que es troben en el parc, amb la seva situació i característiques.

J. Bordons

Los techos de España

José Martínez Hernández. *Desnivel Ediciones*. Madrid 2001, 340 pàgs., il·l.

Hem rebut per a la nostra biblioteca aquesta segona edició de *los techos de España*, ampliada i actualitzada, en la qual es descriuen les ascensions al pic més destacat de cada província, des dels 3.718 metres

de Santa Cruz de Tenerife fins als 931 de Valladolid.

En el llibre es fa una descripció de la zona que envolta els pics i l'explicació de l'itinerari, a més d'altres rutes alternatives o ascensions per la mateixa zona i llocs d'interès cultural, amb un mapa de carenes on figuren les diferents excursions. En tots els itineraris s'inclouen diverses fotografies en negre, a més d'unes quantes en color fora de text.

A la vegada, el llibre ens descobreix llocs, cultures i paisatges de la geografia peninsular i illenca, a vegades ben poc coneguts, que ajuden a conèixer nous indrets.

J. Bordons

Alto Ara: Torla y Broto. Senderos balizados GR i PR.

Prames, S.A. Saragossa 2001. 216 pàgs., il·l.

Ampliant contínuament la seva col·lecció de «Paseos y Excursiones por el Pirineo aragonés» Prames ha publicat aquest nou volum de senders senyalitzats dedicat a l'alta vall del riu Ara.

Com és habitual en la col·lecció, el llibre s'obre amb unes pàgines dedicades a la descripció general de la vall: el medi físic, la història, art i costums; els pobles, etc., i a continuació presenta vint-i-nou excursions per diferents senders de GR i PR-HU que recorren per interessants indrets i pobles. Els itineraris, a més de la fitxa tècnica i la descripció del recorregut, presenten abundants detalls del que es va trobant pel camí, nombroses fotografies en color, dibuixos i explicacions complementàries sobre aspectes curiosos i útils mapes a escala 1:40.000.

J. Bordons

Guía de la comarca del Matarranya

Editorial Prames. Saragossa 2001. 216 pàgs., il·l.

Formant part de la seva col·lecció de «Guías Turísticas Prames» ens envia aquesta magnífica guia del Matarranya, esplèndidament il·lustrada.

Es tracta d'una obra plena d'informació i il·lustrada amb centenars de fotografies en color, mapes, croquis i dibuixos que ens subministren abundants detalls dels diferents aspectes d'aquesta atractiva comarca: el medi geogràfic, la prehistòria i la història; el patrimoni, amb àmplies informacions de totes les localitats que la formen, proposant deu rutes per la natura amb recorreguts a peu, en bicicleta de muntanya i en cotxe; i un últim capítol amb temes de llengua, literatura, tradicions i museus.

El llibre es clou amb informació sobre serveis, allotjaments, gastronomia, fires i adreces útils. Una obra feta per a satisfer els més exigents.

J. Bordons

La llarga ruta de l'excursionisme mallorquí (volum I)

Gaspar Valero i Martí. El Gall Editor i Grup Excursionista de Mallorca. Palma de Mallorca 2001. 295 pàgs., il·l.

Aquest primer volum s'inicia en els temps més allunyats de l'ocupació de la serra de Tramuntana per l'home i fineix l'any 1920. Ens parla dels treballs tradicionals que es feien a la muntanya i de la percepció del paisatge, dels antecedents de l'excursionisme organitzat de la Societat Mallorquina d'Amics del País, de les aportacions al coneixement de la muntanya per part dels escriptors i viatgers romàntics, de les primeres exploracions a les coves, de l'excursionisme científic i pedagògic, de la figura senyera de l'arxiduc Lluís Salvador, dels escriptors excursionistes de principis del segle XX, de la interpretació del paisatge en la pintura mallorquina, del naixement de l'excursionisme organitzat a partir del 1895 amb la Societat Excursionista, del Grup Excursionista dins del Foment del Turisme, l'any 1905, del Grup «Lo Femur» el 1908 i d'altres com el Grup Montblanc, la Secció Excursionista de la Societat Assistència Palmesana, el Cercle de Belles Arts, i els grups excursionistes infantils i juvenils del Patronat Obrer de Sant Josep o els Boys Scouts o Exploradores de Mallorca. Acaba amb un recull de les notícies referents a la muntanya mallorquina, que es publiquen al llarg dels anys, en els butlletins del Centre Excursionista de Catalunya.

Es tracta d'un excel·lent treball d'investigació on s'analitza tota la bibliografia existent fins ara, amb consultes a l'hemeroteca, sobretot les notícies del diari *La Almudaina*, i als arxius d'una de les entitats més representatives, el Foment del Turisme de Mallorca. És una obra que analitza, per primera vegada, la història de tot l'excursionisme mallorquí, aportant nous coneixements per a tot aquell que vulgui aprofundir en la trajectòria i els esdeveniments més significatius dels amants de la muntanya de l'illa de Mallorca. Esperem que ben aviat puguem tenir el segon volum d'aquesta interessant obra.

Es tracta d'un excel·lent treball d'investigació on s'analitza tota la bibliografia existent fins ara, amb consultes a l'hemeroteca, sobretot les notícies del diari *La Almudaina*, i als arxius d'una de les entitats més representatives, el Foment del Turisme de Mallorca.

Es tracta d'un excel·lent treball d'investigació on s'analitza tota la bibliografia existent fins ara, amb consultes a l'hemeroteca, sobretot les notícies del diari *La Almudaina*, i als arxius d'una de les entitats més representatives, el Foment del Turisme de Mallorca.

F.B.

Els bolets. On surten, com es coneixen, com es cuinen

Ramon Pascual. Pòrtic guies.

Ramon Pascual és un expert en bolets. Ja ens ho va demostrar l'any 1985 quan ens delectà amb una obra completa sobre bolets que titulà *El llibre dels bolets*. No en va ha estat president de la Societat Catalana de Micologia.

Ara ens torna a sorprendre amb la publicació d'un altre volum, més acurat, més complet, amb un concepte distint de l'obra publicada el 1985. Aquest volum l'ha titulat *Els bolets. On surten, com es coneixen, com es cuinen*, i el podríem qualificar com una autèntica guia del «caçador» de bolets.

L'editorial Pòrtic, sensible a tot el que fa referència a la naturalesa, ens ofereix una edició ben feta, atractiva i, alhora, pràctica.

«És un llibre tant per a principiants com per a iniciats, que introdueix el lector, d'una manera senzilla però rigorosa, en l'apassionant món de la micologia». Així comença la presentació d'aquest nou volum de Ramon Pascual.

Coneixedors del món misteriós i enigmàtic dels bolets, no dubtem gens a recomanar la seva lectura.

H. S.

Història de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus (1901-2001)

Òscar Subirats i Torredadell. Edicions del Centre de Lectura. Reus 2001. 370 pàgs., il·l.

El 2001, la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus ha celebrat el seu centenari, i entre els actes per a commemorar aquest aniversari, ha publicat aquest interessant estudi, que és una magnífica aportació a la història de l'excursionisme.

Aquests últims anys el gran referent en aquest sentit ha estat l'Enciclopèdia de l'Excursionisme; de la qual en gran part és autor el reusenc i mestre d'excursionistes Josep Iglésies i Fort, soci del Centre de Lectura, que precisament va presidir la seva Secció Excursionista durant un temps a partir de l'any 1926.

L'excursionisme d'avui ha de mirar endavant, però també és molt bo i convenient, de tant en tant, fer un recull de tot el que s'ha anat fent, per a tenir una visió retrospectiva com més precisa millor al llarg dels anys, i més quan es presenta una ocasió tan assenyalada com és el centenari d'un col·lectiu excursionista tan emblemàtic com la Secció Excursionista del Centre de Lectura, que ha estat i és un referent per a la història de la ciutat de Reus.

Aquest llibre és una obra que realment ens il·lustra de l'immens treball que han fet al llarg dels anys els excursionistes del Centre de Lectura. Des de la seva fundació l'any 1901 i fins a l'actualitat, any per any ens informa detalladament dels actes organitzats i dels fets socials esdevenuts.

Parlem d'un treball molt ben estructurat, amb repetides citacions a textos publicats en els butlletins i documents, que ens fan conèixer les inquietuds i els fets que han anat succeint i les decisions que les diferents Juntes han pres al llarg dels anys.

També vull remarcar que en tot el llibre queden ben paleses les relacions fraternals que ha mantingut la Secció Excursionista del Centre de Lectura sempre amb el Centre Excursionista de Catalunya.

Aquest estudi, obra d'un jove historiador, ens mostra amb tot detall la trajectòria de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus, que és una part de la història tant esportiva com cultural del moviment excursionista català.

F. B.

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

a cura de Martí Puras i Rexach i amb la col·laboració de Llibreria Quera

Guies itineràries

Camí de Sant Jaume de Galícia des de Montserrat. Associació d'amics del camí de Sant Jaume.

GR 45. *Somontano de Barbastro.* Sierra de Guara. Amb mapes 1:40.000. Editorial Prames.

Rutes per Granollers (II). La Font del Ràdium. Ajuntament de Granollers.

Les Muntanyes de Prades. Ignasi Planes de Martí. Col·lecció «Azimut», 22. Editorial Cossetània.

Paratges naturals del massís del Garraf i conques de l'Anoia, del Foix i del Gaià. Xavier Bayer i Cisco Guasch. Col·lecció «Azimut», 23. Editorial Cossetània.

GR 7. *Senda Granadina.* Alpujarreño - Caroles - Lanjarón. Federación Andaluza i Diputació de Granada.

GR 7. *Senda Granadina.* Valle de Lecrín - Albuñuelas. Federación Andaluza i Diputació de Granada.

GR 7. *Senda Granadina.* Almijara - Sierra Tejeda. Federación Andaluza i Diputació de Granada.

Aventúrate por la comarca del Asón. Cantabria. José González Hierro. Editorial Tantin (Desnivel).

Guía montañera. 3.000 metros de los Pirineos (III). Luis Alejos. SUA edizioak.

Cartografia

Mapa Baix Empordà. 1:30.000. Editorial Piolet i Consell Comarcal del Baix Empordà.

Esquí de muntanya

Guadarrama y Ayllón con esquí. Enrique Ribas Lasso. Editorial Desnivel.

Bicicleta de muntanya

Extremadura en bici. Juan M. Hoyas. Edició de l'autor.

El Garraf. Senderisme i BTT. Juan C. Borrego Pérez. «El Puig de l'Àliga», 1.

La Bahía de Mazarrón. A pie y en BTT.

E. Fernández, Juan Sánchez y Lázaro Giménez. Naturesport. Región Murciana.

Excursionismo por el río Segura y afluentes. A pie, en BTT y en piragua. Ángel Ortiz y Lázaro Giménez. Naturesport. Región Murciana.

Tierras Altas de Abanilla, Fortuna y Molina de Segura. Manuel Moiano y Juan A. Moya. Naturesport. Región Murciana.

Escalada

Escalada a Andorra. Carlo Ferrari. Federació Andorrana de Muntanyisme.

Escalar en el campo de Gibraltar. Antonio Gonzalo Garrido. Editorial Desnivel.

Escalar en Cádiz. David Munilla. Editorial Desnivel.

112 propuestas de escalada en la Comunidad Valenciana. Rosa Mª Real i Carlos Tudela. Ajuntament de Finestrat.

Rodellar - Mascún. Guía de escalada. Dani Ascaso i Carlos Logroño. Editorial Desnivel.

Escalada en Navarra. Todas las vías. Carlos Velázquez. SUA edizioak.

Natura

Bolets del massís de Cadiretes. Enric Ballesteros. Editorial Brau.

Monografies

Tradiciones de la Alta Ribagorça y la Vall de Boí. Joan Bellmunt. Editorial Milenio.

El Lluçanès. Lluís Vila i Vilalta. Edició de l'autor.

123 anys d'excursionisme a Catalunya. Carles Albasa i Riba. Col·lecció «Terra Nostra», 43. Editorial Infesta.

Manuals

Progresión en glaciares y rescate en grietas. Andy Selters. Editorial Desnivel.

Diccionario de la neu. ANDORRA. GOVERN. SERVEI DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA; TERM-CAT, Centre de Terminologia. Enciclopèdia Catalana: TERM-CAT, Centre de Terminologia, 2001. 348 p. (Diccionaris de l'Enciclopèdia. Dictionaris terminològics).

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ULLDETER

EXCURSIONS I TRAVESSIES DES DEL REFUGI

JOSEP NUET I BADIA

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Fotoprotector

ISDIN · Crema
14-8.000*

Pell fotoprotegida a tots els nivells

El 14-8000 d'ISDIN aconseguix la millor
fotoprotecció per a la pell
en la pràctica d'esports d'aventura
a l'aire lliure, independentment
de la condició climàtica existent o de la altura
sobre el nivell del mar on es desenvolupen.

8.000 metres

nivell del mar

corda tècnica multiusos

- ▲ Factor de protecció 45
- ▲ Protegeix de la radiació UV-A, UV-B i IR
- ▲ Waterproof - Sweatproof
- ▲ Especialment indicat per a cutis clars
i pells sensibles a la radiació solar

www.isdin.com

(*) Provat als 14 pics de més de 8.000 metres d'altitud que hi ha en el món.